

АҚПАРАТТЫ- ӘДІСТЕМЕЛІК БЮЛЛЕТЕНЬ

№ 2(20)2015

Бас редактор – Б.Ә. Жапаров
Редакциялық алқасы:
А.Е. Асанбаева,
Ж.Ү. Әбдіқадырова,
Қ.Ш. Әлімғазинов (бас
редактордың орынбасары),
Г.О. Бекішева,
М.Т. Жылгелдинов
Н.Т. Исаева,
Е.В. Чиликова,
В.М. Чупров

050010, Алматы қ.,
Достық даңғылы, 87-б
тел. (727) 264-69-07
факс (727) 264-68-21
E-mail: office@archive.president.kz
www.archive.president.kz

Мазмұны Оглавление

МҰРАҒАТТАНУ, ДЕРЕКТАНУ, ҚҰЖАТТАНУ ЖӘНЕ АРХЕОГРАФИЯ АРХИВОВЕДЕНИЕ, ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ, ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЕ И АРХЕОГРАФИЯ	
В.М. Чупров. ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ СОЗДАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ БАЗЫ, ВНЕДРЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СТАНДАРТОВ В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ ДОКУМЕНТАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	3
А.А. Сейсенбаева. ФОРМИРОВАНИЕ ФОНДА «ПРЕЗИДЕНТ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	7
ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕР ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	
К.Ш. Алимгазинов. ИЗ ИСТОРИИ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ ПО ДОКУМЕНТАМ АРХИВА ПРЕЗИДЕНТА РК.....	13
Е. Чиликова. КОНСТИТУЦИОННАЯ ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА.....	16
Г. Жүгенбаева. ХАЛЫҚ ТАРИХЫНЫҢ ҚҰЖАТТАЛҒАН ДЕРЕКТЕРІ.....	21
Н.Т. Исаева. ПОДГОТОВКА ВОЕННЫХ КАДРОВ. ВОЕННЫЙ ИНСТИТУТ СУХОПУТНЫХ ВОЙСК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	27
М. Т. Жылгелдинов. АЛМАТИНСКОМУ ТЮЗУ 70 ЛЕТ.....	30
ТАРИХИ ТҰЛҒАЛАР. МҰРАҒАТТЫҚ ОЛЖАЛАР ИСТОРИЧЕСКИЕ ЛИЧНОСТИ. АРХИВНЫЕ НАХОДКИ	
Ж.Т. Байқаш. № 270 БҰЙРЫҚТЫҢ ҚҰРБАНЫ БОЛҒАН ҚАЗАҚ СОЛДАТЫ.....	32
Р.М. Әбдуәли, Ш.О. Телеуова. Г.К. БЕЛЬГЕРДІҢ ЖЕКЕ ҚОРЫ ТУРАЛЫ.....	37
Ғ. Баталов. ШӘҢКІ БИ.....	40
ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕХНОТРОНДЫҚ МҰРАҒАТТАР НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНОТРОННЫЕ АРХИВЫ	
Б.Д. Шайлазымов. ОРГАНИЗАЦИЯ «ЭЛЕКТРОННОГО АРХИВА» В АРХИВЕ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	43
Н.Ю. Новикова. СОЗДАНИЕ СТРАХОВОГО ФОНДА КОПИЙ ДОКУМЕНТОВ НА МИКРОФОРМАХ В АРХИВЕ ПРЕЗИДЕНТА РК.....	46
А. Сальменбаева. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО АРХИВА.....	49
ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	
Д.Ю. Абдукадырова. ПРИМЕРНАЯ НОМЕНКЛАТУРА ДЕЛ НАЦИОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРА.....	54
Г.К. Дараева. ТРУДОВАЯ ДИСЦИПЛИНА. ОПОЗДАНИЯ.....	61
РЕСМИ БӨЛІМ ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ	
КОНФЕРЕНЦИЯЛАР, ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛДЕР, КӨРМЕЛЕР, СЕМИНАРЛАР, ІС-САПАРЛАР, КЕҢЕСТЕР, ЖАҢАЛЫҚТАР.....	63
КОНФЕРЕНЦИИ, КРУГЛЫЕ СТОЛЫ, ВЫСТАВКИ, СЕМИНАРЫ, РАБОЧИЕ ПОЕЗДКИ, СОВЕЩАНИЯ, НОВОСТИ.....	63
АТАУЛЫ КҮНДЕР ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ	
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ҚАБЫЛДАНҒАНЫНА 20 ЖЫЛ.....	105
Ә. ҚАСТЕЕВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІК ӨНЕР МУЗЕЙІНІҢ ҚҰРЫЛҒАНЫНА 80 ЖЫЛ.....	107
МӘЛІК ҒАБДУЛИННІҢ ТУЫЛҒАНЫНА 100 ЖЫЛ.....	108
ЖАҢА КІТАПТАРҒА ШОЛУ ОБЗОР КНИЖНЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ	
ОБЗОР КНИЖНЫХ НОВИНОК, ПОСТУПИВШИХ В БИБЛИОТЕКУ АРХИВА ПРЕЗИДЕНТА РК ВО 2-м ПОЛУГОДИИ 2015 года.....	111

В.М. Чупров,

помощник директора Архива Президента РК

ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ СОЗДАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ БАЗЫ, ВНЕДРЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СТАНДАРТОВ В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ ДОКУМЕНТАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

После распада СССР Казахстан приступил к созданию собственной законодательной базы и стандартов, регламентирующих процессы документирования. В то время действовала договоренность, что до выпуска национальных стандартов в силе остаются стандарты бывшего СССР.

Предтечей становления современной национальной нормативно-правовой базы по управлению документацией явилась Декларация о государственном суверенитете Казахской ССР от 25 октября 1990 г. Декларация о государственном суверенитете стала первым в отечественной истории актом, который дал целостное определение статуса Казахской ССР как самостоятельного, суверенного государства. В Декларации были закреплены все атрибуты суверенитета Казахстана: его собственной территории и гражданства; самостоятельности и полноты государственной власти внутри республики; верховенства Конституции и законодательства; государственного бюджета; собственных силовых структур; самостоятельности республики в международных отношениях, а также классические символы государственного суверенитета: герб, флаг и гимн.

Работа строилась следующим образом. Сначала создавалась законодательная база, а затем выпускались подзаконные акты: стандарты, правила, инструкции и т. п.

С провозглашением государственной независимости и суверенитета 28 января 1993 г. была принята Конституция Республики Казахстан. В новой редакции Конституции Республики Казахстан 1995 г. было установлено принципиальное положение, влияющее на систему документирования и государственных стандартов по делопроизводству. В соответствии с 7-й статьей Конституции государственным языком является казахский язык, наравне с казахским официально употребляется русский язык. Законы Республики Казахстан, указы Президента Республики Казахстан, акты Парламента, подписываемые Президентом, а также акты Президента, издаваемые по инициативе Правительства, предварительно скрепляются соответственно подписью Председателя каждой из Палат Парламента, либо Премьер-Министра, на которых возлагается ответственность за законность данных актов. Конституция также определила компетенцию и характер принимаемых документов всех остальных ветвей власти.

Указом Президента Республики Казахстан от 2 апреля 1996 г. № 2923 «О порядке решения вопросов, связанных с написанием фамилий и отчеств лиц казахской национальности» лица казахской национальности по их желанию вправе изменить написание своих фамилий и отчеств с исключением несвойственных казахскому языку аффиксов, но с сохранением корневых основ фамилий и отчеств. При этом к имени отца при написании отчества слитно добавляются окончания «улы» или «кызы» в зависимости от пола лица. В дальнейшем это закреплено в Законе Республики Казахстан «О языках в Республике Казахстан» от 11 июля 1997 г. № 151-1. Также было установлено, что ведение учетно-статистической, финансовой и технической документации в системе государственных органов, организациях, независимо от форм собственности обеспечивается на государственном и русском языках.

Важное значение в становлении системы стандартов по документированию имело принятие Закона Республики Казахстан «О нормативных правовых актах» от 24 марта 1998 г. Закон установил единый принцип подготовки документов и обязательность реквизитов – Государственный герб, форма акта, заголовок, место и дата принятия документа, регистрационный номер, подпись и дата регистрации документа в органах юстиции. Также был принят единый порядок рассмотрения и прохождения в государственных органах

служебных документов, контроля за их исполнением, вопросы делопроизводства по обращениям граждан.

Принятые вышеуказанные законодательные акты подготовили необходимые условия для последующего издания Закона Республики Казахстан «О стандартизации» от 16 июля 1999 г. № 433-11, который установил систему стандартов, порядок их подготовки и введения в действие. В законе дано определение и перечень нормативных документов по стандартизации:

- государственные стандарты Республики Казахстан СТ-РК;
- государственные классификаторы технико-экономической информации;
- межгосударственные стандарты, классификаторы;
- правила и рекомендации, применяемые в установленном порядке;
- стандарты научно-инженерных обществ и других общественных объединений;
- фирменные стандарты;
- технические условия.

Особое значение имел Указ Президента Республики Казахстан от 31 июля 2000 г. № 427 «О мерах по улучшению работы государственного аппарата, борьбы с бюрократизмом и сокращению документооборота». В Указе были определены меры на основе выполнения Стратегического плана развития Казахстана до 2030 г. В частности предлагалось: разработать комплекс мер по улучшению работы центральных и местных исполнительных органов; провести оптимизацию и сокращение числа управленческих звеньев; приступить к формированию и поэтапному созданию Единого электронного документооборота государственных органов; максимально рационализировать правила и процедуры учета, согласования, прохождения и контроля исполнения документов, принять меры к сокращению количества документов; начать реализацию комплексных планов повышения квалификации государственных служащих.

27 ноября 2000 г. был издан Закон Республики Казахстан «Об административных процедурах», который установил порядок административных процедур, способствующих совершенствованию организации управленческой деятельности, оперативному принятию управленческих решений, соблюдению прав и свобод граждан, а также стандарт, регламент и реестр государственных услуг. При этом правовой акт государственных органов должен был содержать следующие реквизиты:

- наименование правового акта;
- заголовок, обозначающий предмет рассмотрения данного акта;
- место и дату принятия акта;
- подпись лица, уполномоченного подписывать соответствующий акт;
- печать органа.

В июле 2001 г. приказом Комитета по стандартизации, метрологии и сертификации Министерства экономики и торговли Республики Казахстан от 14 мая 2001 г. № 140 был введен Государственный стандарт Республики Казахстан 1037-2001 «Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения». В нем отмечалось, что термины, установленные настоящим стандартом, обязательны для применения во всех видах документации, а также в научно-методической, справочной и учебной литературе по делопроизводству и архивному делу.

По представлению Комитета по управлению архивами и документацией Министерства культуры, информации и общественного согласия приказом Комитета по стандартизации, метрологии и сертификации Министерства экономики и торговли РК 22 октября 2001 г. № 376 был введен в действие СТ-РК 1042-2001 «Организационно-распорядительная документация. Требования к оформлению документов». В стандарте отмечалось, что его применение распространялось на государственные органы, юридические и физические лица всех форм собственности и организационно-правовых форм.

Были установлены единые требования для оформления официальных документов, их реквизитов, а также по изготовлению, учету, использованию и хранению бланков документов с воспроизведением Государственного герба Республики Казахстан.

В 2002 г. были введены 3 государственных стандарта, касающиеся определений и терминов в области информационной технологии, баз данных и телекоммуникационных сетей.

Далее, в 2003 г. был принят Закон «Об электронном документе и электронной цифровой подписи», который уравнивал юридический статус бумажного и электронного документа, закрепил соответствующие понятия и термины в этой области, определил порядок использования электронной цифровой подписи, содержание регистрационного свидетельства и функции удостоверяющего центра.

Принятие в 2004 г. Государственной программы «О создании электронного правительства» дало мощный импульс к широкому внедрению единой системы электронного документооборота в государственных органах (ЕСЭДО). Постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 апреля 2004 г. № 430 были утверждены Правила электронного документооборота.

В рамках Государственной программы формирования «электронного правительства» была разработана Система электронных архивов государственных органов, в соответствии с которой с 2003 г. начались пилотные проекты в Министерстве транспорта и коммуникаций Республики Казахстан, в Центральном государственном архиве Республики Казахстан (2004 г.) и в Архиве Президента Республики Казахстан (2005 г.).

Спустя 2 года был принят Закон Республики Казахстан «Об информатизации» от 11 января 2007 г. № 217-11, который установил правовые основы информатизации, регулирует общественные отношения, возникающие при создании, использовании и защите электронных информационных ресурсов и информационных систем.

4 июня 2009 г. Президентом Республики Казахстан был подписан Закон № 162-IV «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам документационного обеспечения». В целях реализации закона Комитетом информации и архивов были разработаны и утверждены 25 сентября 2009 г. «Типовые правила документирования и управления документацией в государственных и негосударственных организациях». Эти правила в 2011 г. были дополнены и утверждены постановлением Правительства Республики Казахстан от 21 декабря № 1570. В связи с тем, что СТ-РК 1042-2001 «Организационно-распорядительная документация. Требования к оформлению документов» был отменен, в указанных правилах установлены реквизиты документов и требования по их оформлению.

Необходимо отметить еще Закон Республики Казахстан от 9 ноября 2004 г. № 603-11 «О техническом регулировании», который содержит статьи, призванные унифицировать и стандартизировать большой объем специальной документации. На основании этого закона в Казахстане создан Единый государственный фонд нормативных технических документов, который является государственным информационным ресурсом. Единый государственный фонд нормативных технических документов содержит информацию о принятых стандартах, классификаторах технико-экономической информации и нормативных технических документах, за исключением стандартов организаций и стандартов консорциума. Порядок обеспечения пользователей официальными изданиями указанных документов определяется уполномоченным органом. Информация о принятии каждого стандарта, классификатора технико-экономической информации и нормативного технического документа и один их экземпляры направляются лицом, принявшим документ, в Единый государственный фонд нормативных технических документов для формирования единой информационной системы.

В Казахстане действуют Международные стандарты ISO 15489. Опрос показал, что около 40% организаций частично их используют, а 19% применяют на практике национальные стандарты, разработанные на его базе. Кроме того, Казахстан подписал ряд межгосударственных стандартов:

ГОСТ 7.59.2003 Индексирование документов. Общие требования к систематизации и предметизации;

ГОСТ 2.105-95 Единая система конструкторской документации. Общие требования к текстовым документам.

Таким образом, на сегодняшний день в Казахстане, сформирована достаточно обширная законодательно-нормативная база, состоящая из двух десятков законов, свыше двадцати постановлений Правительства и более семидесяти нормативно-правовых актов.

Во всех государственных органах внедрены стандарты по делопроизводству, Типовые правила документирования и архивного хранения, а также электронный документо-

оборот, что позволило значительно сократить количество бумажных документов, повысить уровень исполнительности и оперативности. Вместе с тем, по сведениям Комитета связи и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан по итогам 1-го полугодия 2015 г. объем документов, создаваемых только в электронном формате в центральных исполнительных органах по сравнению с аналогичным периодом 2014 г. сократился с 70% до 65%, по местным исполнительным органам также наблюдается спад с 85,4 до 83,8%. Например, в аппарате Акіма Восточно-Казахстанской области с 99,7% до 94%, в Карагандинской области – с 100% до 97%, в Костанайской области – с 76% до 71%.

В этой связи государственным органам предложено пересмотреть номенклатуры дел, а также перечни документов, создаваемые только в электронном формате в части увеличения количества документов со сроком хранения до 10 лет.

Хотел бы остановиться на вопросах внедрения нормативных документов по документированию и управлению документацией на примере Архива Президента РК. Архив практикует довольно значительное время составление и утверждение совместных планов с курируемыми учреждениями по развитию делопроизводства и архивного хранения. В них предусматриваются мероприятия по внедрению нормативных документов по управлению документацией, в том числе стандартов, отчеты служб документирования у руководства организации с участием представителей Архива, обучающие семинары-совещания, проверки.

В соответствии с Положением об Архиве, утвержденном распоряжением Президента Республики Казахстан от 15 июня 1999 г. № 152 Архиву предоставлено право заслушивания отчетов руководителей учреждений-источников комплектования по вопросам организации документирования, выполнение требований стандартов и архивного хранения. На заседаниях дирекции в плановом порядке заслушиваются отчеты руководителей организаций о состоянии исполнения законов и других нормативных документов по делопроизводству и архивному хранению. По результатам обсуждения принимаются решения, которые контролируются. Соответствующая информация доводится до сведения Канцелярии Президента РК.

Один раз в три года с участием представителей Администрации Президента Республики Казахстан Архив проводит совещания с первыми руководителями учреждений-источников комплектования, на которых обсуждается положение дел в области документирования и архивного хранения, в резолюции принимается общая стратегия решения первоочередных задач, а также устанавливаются сроки их реализации.

Для оказания помощи учреждениям издаем Информационно-методический бюллетень. В электронном формате все выпуски бюллетеня размещены на сайте Архива в Интернете.

В сентябре 2005 г. по инициативе Архива Президента Республики Казахстан с участием Комитета информации и архивов Министерства культуры и информации, Канцелярии Премьер-Министра Республики Казахстан состоялся республиканский семинар-совещание «Электронный документооборот и электронные архивы». Участники семинара приняли рекомендации по разработке стандартов на форматы, носители, хранение электронных документов, технологического регламента по проведению миграции, инструкции по идентификации электронной цифровой подписи электронных документов, передаваемых на государственное хранение. Однако в дальнейшем далеко не все пункты рекомендаций были реализованы. Совместно с Акционерным обществом «Национальные информационные технологии» с 2007–2009 гг. проводили мастер-классы с учреждениями по организации электронного документооборота и электронного архива, изучению нормативных документов по утвержденному плану-графику.

Большую помощь в развитии информационных технологий в Казахстане оказала VIII Общая конференция Евро-Азиатского регионального отделения (ЕВРАЗИКА) Международного совета архивов и Международная научно-практическая конференция «Электронный документооборот и электронные архивы», состоявшаяся в ноябре 2007 г. в г. Астане. Тема информационных технологий постоянно находится в центре нашего внимания. Утверждена Концепция и Программа информатизации Архива на 2014–2016 гг., которые успешно осуществляются.

Вместе с тем, системный подход к решению проблемы на современном этапе настоятельно требует разработки стандартов миграции электронных документов при переносе информации на новый носитель, перехода на новую программную платформу, описания и организации информационных массивов по всей цепочке движения документа, единых технологий, обеспечивающих совместимость информационно-технологических решений.

А.А. Сейсенбаева,
*главный эксперт Управления Информационно-методической работы
Архива Президента РК*

ФОРМИРОВАНИЕ ФОНДА «ПРЕЗИДЕНТ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»

После приобретения государственной Независимости в Казахстане начался процесс создания новой системы государственной власти и управления – поэтапно совершенствовалась Конституция Казахстана, формировался институт президентства. Пост президента Казахстана был учрежден при советской власти Законом Казахской ССР от 24 апреля 1990 г. В нем указывалось, что Президент Казахской ССР является главой Казахской ССР. Верховный Совет Казахской ССР избрал Президентом республики Нурсултана Абишевича Назарбаева по совместительству, так как он являлся и первым секретарем ЦК Компартии Казахстана. Полномочия первого секретаря ЦК Компартии Казахстана были сложены в период обострения политическо-экономической обстановки в Советском Союзе, которая, привела к распаду целой государственной системы. Было объявлено и о прекращении деятельности самой партии на внеочередном и последнем ее Пленуме 28 августа 1991 г. Начались и другие большие изменения, во всех сферах жизни общества. С этих трудных времен Н.А. Назарбаев стал у истока реформирования по созданию и становлению полноценного независимого государства, которое, было признано на мировой арене.

В процессах становления института президентства состоялись выборы президента страны пять раз – 1 декабря 1991 г., 10 января 1999 г., 4 декабря 2005 г., 3 апреля 2011 г., 26 апреля 2015 г. Каждый раз избирался Президентом республики Нурсултан Абишевич Назарбаев, собрав более 90% избирателей.

В начале периода становления нового государства 1 января 1994 г. был образован Архив Президента РК, на базе Центрального госархива новейшей истории Казахстана, где хранились документы общественно-политического характера. Именно перед этим Архивом стояла задача – собирать, хранить, составить учет сведений новой социально-политической формации. По инициативе руководства этого же Архива начался комплекс работы по формированию фонда Президента РК. В Архиве было создано специальное структурное подразделение – Отдел формирования фонда Президента РК, который занимался организацией данной работы. Архивом направлено письмо, руководителю Аппарата Президента РК Абыкаеву Н.А. 29 сентября 1994 г., в котором, предлагалась формирование фонда Президента и обосновывалась суть вопроса: «... Между тем такие фонды [личные фонды] – это не просто документы определенной личности, они непосредственно раскрывают основные направления развития государства. Поэтому не случайно, как свидетельствует зарубежный опыт (особенно США), растет интерес к документам политических лидеров, прежде всего президентов, усиливается тенденция централизованного государственного их хранения. В этой связи закономерно формирование фонда Президента Республики Казахстан в составе Архива Президента РК»... Фонд представляется не дробимым, сосредоточенным в основном в одном архиве, вбирающим в себя все документы Президента и о Президенте. Это предполагает собирание и хранение всех видов документов (на бумажной основе, кинофотофонодокументов, видеофонограмм), а также печатных материалов. Только такой подход позволит оставить последующим поколениям максимально всестороннюю документальную информацию о Президенте РК на фоне становления и развития казахской государственности» [1, л.1–2]. Далее в этом письме указывались комплексные мероприятия по созданию фонда. В результате данного инициативного обращения Архива, Руководи-

тель Аппарата Президента РК отдал распоряжение 5 октября 1994 г. за № 650 [1, л.4] о разработке документа в области формирования фонда Президента. Постановлением Кабинета Министров РК от 25 марта 1994 г. № 298 об Архиве Президента РК, Аппарат Президента и Кабинет Министров РК был определен осуществляющим органом административно-организационное руководство Архивом Президента РК [2].

В июле 1995 г. Архивом Президента РК был подготовлен проект Положения о порядке сбора, хранения, использования и передачи на государственное хранение документов Президента РК и о Президенте РК, образующихся в Аппарате Президента РК, который был утвержден 12 января 1996 г. [3]. Основой этого положения по сей день руководствуются сотрудники Архива и архивисты ведомственных архивов-фондообразователей при комплектовании документов Администрации Президента РК. Распоряжением Президента РК от 30 ноября 1994 г. № 1965 [4], а также в соответствии с Положением об Архиве Президента РК был пересмотрен список учреждений-источников комплектования. В него были внесены Аппарат Президента РК и другие структуры, созданные при главе государства. Аппараты управления Президента Казахской ССР и Совета Министров Казахской ССР на основе Закона Казахской ССР «О совершенствовании структуры государственной власти и управления в Казахской ССР и внесении изменений и дополнений в Конституцию Казахской ССР», принятого 20 ноября 1990 г., объединялись в единый Аппарат Президента Казахской ССР, Совет Министров преобразовался в Кабинет Министров Казахской ССР [5]. Основной задачей Аппарата являлось организационное, информационное и правовое обеспечение деятельности Президента Казахской ССР. Так, именно этот орган являлся фондообразователем Архива. При комплектовании, отборе и проведении экспертизы документов, комплекс документов разделен на два периода, и каждый период был наделялся фондом: Фонд № 7 «Президент Казахской ССР», период – с 24 апреля 1990 г. по 10 декабря 1991 г.; Фонд № 5-Н «Президент Республики Казахстан» – с декабря 1991 г.

Первый период характеризуется кардинальными изменениями в политической, социально-экономической жизни, как Советского союза, так и республики – роспуск КПСС, распад СССР, создание СНГ. Следом начались демократизации общественных отношений, реформирование функций государства, переход к рыночной экономике и интеграции в систему мировых экономических отношений, в процессах которых формировались уникальные документы, отображающие весомый вклад Н. Назарбаева в становление и развитие страны как суверенного государства.

Первое дело фонда содержит присягу, принятую Президентом перед народом. Далее, следуют первые указы, подписанные Н. Назарбаевым как президентом Республики за период 1990–1991 гг., в частности, о назначении членов Президентского Совета, государственных советников, министров и руководителей республиканских ведомств, о присвоении почетных званий, награждении многодетных матерей орденами и медалями, об образовании и реорганизации ряда министерств и республиканских ведомств, по ходатайствам о помиловании, о приеме и выходе из гражданства, постановления об организации работы Аппарата Президента РК, об образовании комиссий по помилованию, установлению персональных пенсий, о программе разгосударствления и приватизации государственной собственности на 1991–1992 гг., о реализации Государственной программы развития казахского языка и других языков в Казахской ССР.

Также было обеспечено хранение проектов Законов СССР, касающихся Казахской ССР и Указов Президента Казахской ССР, документы по их подготовке, где имеются замечания и предложения Президента по проектам Союзного договора и Соглашения на 1991 г. по стабилизации социально-экономического положения в стране и программе неотложных мер по улучшению продовольственного положения в стране, направленные Президенту и Правительству СССР 22 ноября 1990 г. На многих документах, как например, проект Закона «О государственном суверенитете Казахской ССР» от 9 августа 1990 г. содержатся правки текста и пометы Президента Казахской ССР, отражающие его творческую работу, понимание проблемы и ее решение.

Первоначальными справочниками, представляющими информацию о составе и содержании актов Президента, являются специальные Перечни по каждому виду документов.

Далее, фонд был комплектован делами, содержащими сведения о первоочередных мерах по подготовке народного хозяйства республики к переходу к регулируемой рыночной

экономике, об основных принципах государственного протокола приема в Казахской ССР официальных иностранных делегаций, о привлечении иностранных инвестиций, об образовании комиссий при Президенте Республики Казахстан по вопросам гражданства, помилования, о проведении анализов и прогнозирования общественно-политической ситуации, экономического и социального развития страны.

Деятельность Президента всесторонне отражена в протоколах заседаний Президентского Совета, Совета Республики, Высшего экономического совета и документах к ним. В них раскрывается ход и результаты обсуждения первоочередных задач в области политических и экономических реформ, финансово-кредитной политики и иностранных инвестиций, внедрения рыночных отношений в отраслях народного хозяйства, создания и развития свободных экономических зон и других вопросов. Предметом обсуждения были многочисленные концепции, проекты программ по разгосударствлению и приватизации государственной собственности, преодоления кризиса, преобразования и создания новых государственных структур.

Некоторые протоколы и стенограммы совещаний Президента Республики Казахстан с членами Правительства, председателями комитетов Верховного Совета содержат сведения о событиях 19 августа 1991 г. в Москве. Ряд стенограмм освещает избирательную кампанию по выборам Президента Казахской ССР, среди них встречи с доверенными лицами (от 25 октября 1991 г.), с избирателями г. Алма-Аты и Алма-Атинской области (от 15 ноября 1991 г.). Сохранились стенограммы вечернего торжественного заседания Верховного Совета РК, посвященного вступлению в должность первого всенародно избранного Президента РК Н.А. Назарбаева от 10 декабря 1991 г., встреч с промышленниками, предпринимателями, руководителями творческих союзов, молодежной интеллигенцией, деятелями профсоюзов, представителями трудовых коллективов промышленности и транспорта, строительства и связи, работниками советских и правоохранительных органов.

Внешнеполитическую деятельность Главы государства отражают стенограммы встреч с дипломатическими представительствами, аккредитованными в Алма-Ате, с Государственным секретарем США Д. Бейкером, Министром иностранных дел ФРГ Г. Геншером, Президентом РСФСР Б.Н. Ельциным по вопросам развития политического и экономического сотрудничества, делегацией Европарламента, правительственной делегацией Сингапура.

Необходимо отметить еще один многочисленный вид письменного источника о деятельности Президента – переписка с главами государств и правительств, политическими, государственными и общественными деятелями, представителями дипломатических служб и деловых кругов зарубежных стран по развитию взаимовыгодного торгово-экономического и культурного сотрудничества.

В фонде отложились дела с предложениями, обращениями, заявлениями граждан, которые являются ценным материалом в изучении социальной жизни населения того периода. Среди них имеется предложение М. Козыбаева, академика Академии Наук Казахской ССР и С. Сартаева, члена Президентского Совета о создании новой символики и атрибутики государственной власти от 17 июля 1990 г., письма народных депутатов, населения по социально-правовым, экономическим, аграрным вопросам с их видением процессов государственного обустройства, формирования внутренней и внешней политики, перестройки народного хозяйства. Имеется дело с письмами трудовых коллективов предприятий, организаций в поддержку кандидатуры Н.А. Назарбаева на пост Президента Казахской ССР (ноябрь 1991 г.).

Документы фонда отсистематизированы и описаны в 4-х описях, содержащих 1644 дела за 1990–1991 гг. [6, с.2–3].

Указом Президента РК «О реорганизации Аппарата Президента РК и Кабинета Министров РК» от 13 апреля 1994 г. № 1956 в целях более полного обеспечения конституционных полномочий Президента РК и Правительства РК Аппарат был реорганизован путем разделения на Аппарат Президента РК и управления Делами Кабинета Министров РК [7]. Основной задачей Аппарата оставалась также – обеспечение деятельности Главы государства. Указом Президента РК «Об Администрации Президента РК» от 20 октября 1995 г. № 2565 Аппарат Президента РК реорганизован в Администрацию Президента РК [8]. Именно этот орган образует фонд 5-Н «Президент Республики Казахстан», где сосре-

доточены документы, созданные с момента переименования название республики. На сегодняшний день фонд пополнен документами по 2003 г.

В документах этого периода прослеживается становление республики, которая приобрела статус независимого государства, знаменательные исторические события: Первый Всемирный курултай казахов, вступление в ОБСЕ, ООН, Международную организацию экономического сотрудничества, установление государственных символов, принятие первой Конституции, введение национальной валюты, полет в космос Талгата Мусабаева, образование Таможенного союза, создание Ассамблеи народов Казахстана, подписание договора о запрещении ядерных испытаний, перенос столицы из г. Алматы в г. Акмолу.

Содержание документов фонда достаточно подробно и всесторонне дает необходимую информацию о политической, экономической и социальной обстановке в республике, о состоянии и развитии промышленности, сельского хозяйства, народного образования, науки, культуры и здравоохранения, а также о деятельности Главы государства.

Первые дела сформированы из самых важных документов — подлинников Конституции от 6 сентября 1995 г., законов Республики Казахстан, подписанных Президентом РК, а также Присяги Президента Республики Казахстан от 20 января 1999 г.

Законотворческая, нормативная и распорядительная деятельность Главы государства отражена и в многочисленных подлинных указах, постановлениях и распоряжениях по различным вопросам государственного устройства и управления, обороны, промышленности и сельского хозяйства, транспорта и коммуникаций, культуры, народного образования и здравоохранения, социального обеспечения.

В протоколах и стенограммах совещаний, проводимых Президентом или при его участии, освещен ход реализации Национальной программы разгосударствления и приватизации (второй этап), выполнения Программ действий Правительства по углублению реформ и выходу из экономического кризиса, совершенствования деятельности и задач аппаратов высших представительных и исполнительных органов, реформирования агропромышленного комплекса, развития малого и среднего бизнеса, проведения реформ в регионах Казахстана, обсуждения стратегии развития Казахстана до 2030 г.

Деятельность Президента также освещается в стенограммах заседаний Правительства по вопросам поддержки малого и среднего бизнеса, предпринимательства, развития конкретных отраслей промышленности и сельского хозяйства, обеспечения выплат пенсий и заработной платы, подготовки жилищно-коммунального хозяйства к работе в зимних условиях.

Протоколы и стенограммы освещают встречи с общественностью и выступления Президента по случаю национальных и государственных праздников, знаменательных дат и событий, на церемонии инаугурации вступления в должность Президента (20 ноября 1999 г, с ветеранами, жертвами политических репрессий, с редакторами казахстанских СМИ по итогам визитов в зарубежные страны, о переезде высших органов государственной власти в Акмолу (1997 г.), с лидерами политических партий и общественных движений, на церемонии закладки монумента Независимости

Имеются тексты выступлений Главы государства, характеризующие его внешнеполитическую деятельность на сессиях Генеральной Ассамблеи ООН по проблемам устойчивого развития бассейна Аральского моря, мирового значения энергетического сектора Казахстана, на заседаниях ОБСЕ при подписании протокола об обмене ратификационными грамотами к Договору СНГ – 1, на рабочих сессиях Всемирного экономического форума (Давос) – «Казахстан – как объект инвестиций», «Интеграция Республики Казахстан в мировую экономику», международных конференциях. Необходимо отметить наличие документов Международной конференции государственных и общественных деятелей, лидеров политических партий и движений, ученых и писателей СНГ по проблемам интеграции Евразийского пространства и проекта Евразийского Союза, выдвинутых Президентом Республики Казахстан от 20 сентября 1994 г.

Сложился комплекс документов об участии Президента Республики Казахстан на заседаниях Совета глав государств СНГ, а также на заседаниях Межгосударственного Совета – Таможенного Союза Республики Беларусь, Республики Казахстан, Кыргызской Республики, Российской Федерации, Республики Таджикистан, глав государств Центральной Азии и Казахстана, глав тюркоязычных государств.

Сравнительно небольшим комплексом, но очень важным в историческом плане, в фонде представлены ежегодные Обращения и Послания Президента Республики Казахстан народу, «Казахстан 2030», «Перспектива – 2030», в связи с введением новой национальной валюты, об уничтожении на территории бывшего Семипалатинского полигона последнего ядерного заряда, с новогодними поздравлениями, главам государств СНГ и зарубежных стран, участникам международных форумов.

В фонде также отложились послания, обращения глав государств, руководителей международных организаций к Президенту Республики Казахстан.

Деятельность Президента Республики Казахстан отражена в переписке с главами государств, правительств, руководителями международных организаций о признании независимости Казахстана и установлении дипломатических отношений, политического, экономического и культурного сотрудничества, по вопросам ограничений ядерных испытаний и сокращения вооружений, оказания гуманитарной и технической помощи Казахстану.

Огромный интерес в изучении политической и социально-экономической жизни населения Казахстана представляют многотомные обращения, заявления и письма граждан, направленные Н.А. Назарбаеву. На многих письмах имеются пометы Президента, его резолюции и отдельные поручения о принятии мер.

Следующую группу документов, освещающих деятельность Н.А. Назарбаева, представляют материалы консультативно-совещательных органов, образованных при Президенте Республики Казахстан. В их работе принимал непосредственное участие Глава государства.

В протоколах и стенограммах заседаний Совета Республики содержится разносторонняя информация по вопросам либерализации цен, социальной защиты населения, стабилизации и подъема производства в отраслях материальной сферы

В протоколах и стенограммах заседаний Совета безопасности отражен ход обсуждения проектов законов «Об обороне», «О Вооруженных Силах», «О государственном заказе», «О гражданской обороне», «Об охране Государственной границы», Военной доктрины, создания и развития Военно-Морских и Военно-Воздушных Сил, вопросов организации сокращения стратегических и обычных вооружений и возможности создания безъядерной зоны в Центральной Азии (имеются выступления Президента).

В протоколах Высшего экономического совета отражены ход обсуждения Концепции межреспубликанского экономического соглашения и Программы внешнеэкономической деятельности, осуществления экономических реформ. Обсуждались вопросы развития свободных экономических зон, привлечения иностранных инвестиций, реорганизации энергетического комплекса, банковской системы, научно-технического сотрудничества с международными банками, финансовыми организациями, оказания помощи Казахстану.

В протоколах и стенограммах заседаний Национального совета по государственной политике освещаются вопросы обсуждения концепции государственной и идеологической политики, создания демократического и толерантного пространства, гуманитарного образования и формирования нового социально-экономического поведения граждан, становления исторического сознания, государственной политики в области образования.

В протоколах и стенограммах Комиссии по правам человека отражен ход обсуждения, заключения и итоги рассмотрения обращений, заявлений и жалоб граждан по нарушениям прав и свобод человека для последующего доклада Президенту Республики Казахстан.

В протоколах заседаний Республиканского совета по борьбе с преступностью и коррупцией и Штаба по проведению оперативно-профилактических мероприятий «Правопорядок» отражается обсуждение проектов Законов Республики Казахстан «О судах», «Об оперативно-розыскной деятельности», состояние и выработка мер, направленных на борьбу с организованной преступностью, наркотрафиками, нелегальной миграцией, экономическими и коррупционными преступлениями.

В протоколах заседаний Высшего судебного совета отражены состояние судебной практики в стране, сведения о работе судебной коллегии по уголовным делам, судьях, допустивших нарушения законности при отправлении правосудия, о внесении изменений и дополнений в действующее законодательство.

В протоколах и стенограммах заседаний Совета по проблемам семьи, женщин и демографической политике освещаются ход обсуждения проектов «Брачно-семейного Кодекса», «Концепции улучшения положения женщин в Республике Казахстан», Государственной программы «Дети Казахстана», рассмотрение обращений общественных организаций, заявлений женщин об ущемлении их прав, фактах насилия.

В протоколах и стенограммах заседаний Национального совета по устойчивому развитию отражены процессы обсуждений проектов программ «Основные направления государственной промышленной политики на 1999–2003 гг.», выработки предложений и рекомендаций по стратегии развития Казахстана до 2030 г., вопросы решения проблем устойчивого развития и обеспечения экономического роста, проведения социальных реформ и взаимодействий с международными экономическими и финансовыми организациями.

В делах Специальной консультативной группы по вопросам американо-казахстанского делового сотрудничества отложились документы о расширении делового сотрудничества и экономического партнерства, о подготовке встреч с представителями деловых и финансовых кругов США Д. Рокфеллером, П. Питерсоном и другими влиятельными лицами, документы о создании и развитии Инвестиционного фонда.

В документах Совета иностранных инвесторов при Президенте Республики Казахстан и Совете форума предпринимателей содержится информация по вопросам иностранных инвестиций, совершенствования законодательной базы и налогообложения, укрепления инвестиционного имиджа Казахстана, развития малого и среднего бизнеса.

Необходимо отметить еще один орган, в документах которого отражена деятельность Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева – Ассамблея народа Казахстана. В протоколах и стенограммах заседаний Ассамблеи содержится разносторонняя информация по обсуждению Концепции национальной политики, образованию национально-культурных центров. В делах имеется доклад Президента на 1-й сессии Ассамблеи "За мир и согласие в нашем общем деле" от 24 марта 1995 г.

Сохранился комплекс документов о посещении Главой государства регионов Казахстана, они содержат программы, выступления на встречах с коллективами предприятий, общественностью.

В составе фонда имеются 211 единиц хранения фонодокументов за 1992–1995 гг. Фонодокументы содержат записи встреч Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева с делегациями зарубежных стран, представителями международных организаций, иностранных фирм, членами президиума Академии наук, Центральной избирательной комиссии, олимпийской команды, депутатами Парламента, авторами Государственных символов Республики Казахстан, предпринимателями; пресс-конференций Президента Республики Казахстан и глав зарубежных государств; совещаний с руководителями министерств и ведомств республики, главами областных администраций, работниками агропромышленного комплекса, банковского и финансового секторов, заседаний Совета Безопасности Республики Казахстан, Государственного Совета по борьбе с преступностью, юбилейной комиссии по празднованию 150-летия со дня рождения Абая Кунанбаева с участием и под председательством Президента Республики Казахстан Назарбаева Н.А. [6, с.4–6].

На сегодняшний день в фонде насчитывается 8 описей, 18 916 дел за 1992–2003 гг., 211 единиц хранения фонодокументов за 1990–2003 гг.

Список использованной литературы:

1. АП РК. Ф.30. Оп.2. Д.18.
2. АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.3175. Л.184–186.
3. АП РК. Ф.30. Оп.2. Д.50. Л.1–3.
4. АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.3159. Л.149.
5. Органы государственной власти Республики Казахстан. Справочник. Астана–Алматы, 2004.
6. Тематический обзор документов архивных фондов, освещающих деятельность Президента Республики Казахстан Назарбаева Нурсултана Абишевича за 1990–2000 годы. Составитель Чупров В.М., заместитель директора Архива Президента РК. Архив Президента РК, Алматы, 2008.
7. АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.3103. Л.199.
8. АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.4711. Л.140–142.

К 20-ЛЕТИЮ КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

*К.Ш. Алимгазинов,**заместитель директора Архива Президента РК,
доктор исторических наук***ИЗ ИСТОРИИ КОНСТИТУЦИОННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В КАЗАХСТАНЕ
ПО ДОКУМЕНТАМ АРХИВА ПРЕЗИДЕНТА РК**

Одной из действенных форм пропаганды историко-культурного документального наследия современного Казахстана является проведение документальных выставок. Уникальные архивные материалы позволяют сформировать объективный взгляд и осмыслить события недавнего прошлого.

Особый исследовательский интерес вызывают документы периода независимости, современной истории Казахстана. Сложное и колоритное на события историческое время распада союзного государства, появления на карте Евразии новых суверенных стран, поиск ими путей национального строительства получили отражение в документах эпохи, отложившихся в хранилищах Архива Президента РК.

Историко-документальная выставка, приуроченная к научной конференции «Конституция: единство, стабильность, процветание», на архивных материалах раскрывает процесс возникновения, развития и воплощения идей конституционного строительства в Республике Казахстан. Широкой общественности представлены свыше 200 документов и материалов, газетных статей, фотографий, фотоальбомов, материалов из печатных изданий, начиная с 1990 г. и по настоящее время.

Пять разделов выставки (Суверенитет. Первые шаги 1991–1995 гг.; Становление и укрепление конституционализма в Казахстане 1995–2000 гг.; На пути демократических реформ 2001–2005 гг.; Развитие гражданского общества в Казахстане 2006–2013 гг.; План нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ 2015 г.) объединены общей концепцией – становление и поступательная эволюция институциональных основ государственности Казахстана.

Разнообразный состав документов: протоколы совещаний и заседаний по обсуждению текстов Конституций, указы и постановления, обращения и инициативы общественности страны, законодательные документы, фотодокументы, обращения Президента и стенограммы заседаний с его участием – все это вкрупне раскрывает содержание конституционных преобразований в истории независимого Казахстана и роль Первого Президента – Лидера Нации Н.А. Назарбаева в конституционном строительстве. Ярким свидетельством последнему служат многочисленные пометки, собственноручные исправления и редакции, подготовка набросков текстов статей, а также законотворческие инициативы, озвученные Президентом в ходе подготовки проектов Конституций 1993 и 1995 гг.

Сразу же после принятия Декларации о государственном суверенитете Казахской ССР 25 октября 1990 года, созданная по постановлению Верховного Совета в декабре того же года Конституционная комиссия приступила к работе над текстом первой Конституции. Был изучен опыт многих зарубежных стран, имеющих богатый опыт конституционного строительства. И тогда же были рассмотрены и предложены несколько вариантов. В январе 1992 г. состоялась казахстанско-американская встреча, где обсуждались вопросы по будущей Конституции. Проект первой Конституции Казахстана был представлен вниманию международных организаций, специализирующихся на проблемах прав и свобод человека. Проект принятой в 1993 г. Конституции подвергся апробации и научной экспертизе, всесторонне обсуждался в ходе конференций и круглых столов. По стране поступило свыше 18 тысяч различных предложений и замечаний по проекту текста Основного закона. Наибольшее количество предложений и замечаний около 5 тысяч поступило по главе «Об

экономических и социальных правах»¹. Получены были заключения Международной Ассоциации по правам человека, американской Ассоциации адвокатов, включавшей специалистов из Исследовательского центра библиотеки конгресса США, судей, профессоров ведущих университетов мира, приняты во внимание замечания, высказанные группой по правам человека, профессорами права из Франции, Дании, США и других стран.

На совещании с главами администраций, председателями Советов народных депутатов областей, городов и районов Казахстана в ноябре 1992 г., Н.А. Назарбаев отмечал, что «мы руководствовались не только желанием создать истинно демократическую Конституцию, соответствующую нормам международного права. Мы исходили из того, что нам нужна Конституция, которая объединяет людей. Ни один из ее пунктов не должен вызывать распри, накалять ситуацию в обществе, провоцировать противостояние... Я никогда не устану повторять – основа всех наших успехов в преобразовании общества – это единство казахстанцев, согласие и мир в нашем государстве»².

Еще в проекте первой Конституции остро встал вопрос о высшем законодательном органе, как он должен именоваться, должна ли это быть двухпалатная система. Двухпалатная структура существует во многих странах, и Конституционная комиссия получила порядка 60 предложений о введении по подобию других стран такой же структуры в парламент республики. Но на этапе радикальных преобразований, в целях обеспечения оперативности законотворчества, было принято решение за однопалатный парламент, надежный широкими полномочиями.

Признание идеи народовластия, приоритета общечеловеческих ценностей и общепризнанных норм международного права, примат прав гражданина и стремление построить гражданское общество, в интересах которого должны действовать институты государства, подконтрольные народу – легли в основу теоретической модели проекта новой Конституции Казахстана, принятой на всенародном референдуме 30 августа 1995 г. и закрепившей президентскую форму правления. Во всенародном обсуждении текста Конституции приняли участие свыше 3 млн казахстанцев. В целом, было учтено 1100 замечаний по тексту Основного закона. Практически половина разделов претерпела изменения: в 55 статьях из 95 опубликованных были внесены поправки и дополнения.

Принятием Конституции были определены долгосрочные цели и приоритеты общественного развития, за период истории произошла их сверка с жизненно важными интересами народа, получила развитие национальная государственность: «гарантированность прав и свобод человека, строительство гражданского общества и правового государства, обеспечение гражданского мира и межнационального согласия, достойной жизни для себя и для своих потомков – вот в сжатом виде наши стратегические задачи»³.

Принимая во внимание многочисленные пожелания казахстанцев, было сохранено название государства – Республика Казахстан. Это обусловлено было также и юридическим моментом: Казахстан стал полноправным членом мирового сообщества, заключил множество международных соглашений и договоров, уже сформировалась целая система законодательства под этим названием⁴.

Наибольшим изменениям подверглись разделы по вопросам государственного устройства. Именно с ними было связано введение нового раздела, посвященного конституционному совету, который является отдельным органом защиты Конституции страны. Он предлагался вместо Конституционного суда. Этот путь реформирования обеспечил равное участие при его формировании как Президента, так и обеих палат.

В проекте Конституции за основу процедуры роспуска парламента была предложена французская формула: Президент после консультации с руководителями обеих палат и Премьер-Министром распускает парламент. Н.А. Назарбаев предложил отойти от этой формулы, учитывая мировую практику и стремление в максимальной мере защитить и государство и государственные органы и в то же время недопустить падения авторитета законодательного органа. Новая Конституция обеспечивала независимость судей при отправлении правосудия, была поставлена окончательная точка в дискуссиях о статусе

¹ АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.271. Л.11.

² Там же. Л.3.

³ АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.265. Л.2-3.

⁴ АП РК. Ф.5-Н. Оп.1. Д.5003. Л.3.

прокуратуры, которому теперь возлагались и контрольные функции за действиями следственного органа.

Впервые за многовековую историю была дана характеристика Республики Казахстан в качестве независимого, демократического и унитарного государства. Суверенитет Казахстана не ограничен, его территория является целостной, неделимой и неприкосновенной. Тем самым, окончательно пресекались любые территориальные претензии. Высшей ценностью признавался человек, его жизнь и свобода. Народ Казахстана выступал носителем суверенитета и единственным источником государственной власти.

Социологической группой Института развития Казахстана летом 1995 года был проведен анализ общественного мнения по проблемам обсуждения и принятия новой Конституции. Работа, проведенная по всем 19 областям Казахстана и г. Алматы, показала самую высокую активность населения к политическому процессу. Несмотря на существующий некоторый разброс мнений на местах, прогнозные оценки об участии на референдуме варьировались от 86 до 95% избирателей¹.

Массовое участие граждан в референдуме, совпадение их взглядов и мнений создали базу для политической стабильности в стране, открыли перед главой государства не только тактический но и определенный стратегический простор, дали возможность осмыслить азимуты дальнейшего движения. Остались неизменными главные цели «Стратегии становления и развития Казахстана как суверенного государства», обнародованные Н.А. Назарбаевым в 1992 г. обеспечение стабильности и межнационального согласия; формирование социальной рыночной экономики; создание правовых условий и практической базы для реализации принципа экономической свободы человека; построение общества, обеспечивающего достаточный уровень благосостояния всех граждан; развитие этнической самобытности и культурного многообразия; углубление демократических преобразований, обеспечение плюрализма в политике; формирование достойного имиджа Казахстана в мировом сообществе.

Новая Конституция представлена как целостный четкий и реальный «договор народа с властью», ею устанавливались понятные каждому фундаментальные, системообразующие, приоритетные элементы правового статуса человека и гражданина, организации общества, построения и функционирования государственной системы.

Конституционными императивами были приняты пять векторов нациестроительства: 1. Межнациональное согласие и политическая стабильность; 2. Экономическое развитие на благо всего населения республики; 3. Целостность страны и единство многонационального народа; 4. Казахстанский патриотизм; 5. Разрешение всех вопросов государственной важности мирными, демократическими методами.

Конституция 1995 г. впервые определила, что земля может быть в собственности государства и в частной собственности. Но труднее всего было определиться по языку. Рассматривались всевозможные варианты. После неоднократных социологических опросов и дебатов пришли к выводу государственным оставить казахский язык с добавлением важного положения об использовании русского языка в стране. Введение второго государственного языка лишь законсервирует и углубит существующее фактически неравное положение казахского языка, что было бы историческим преступлением по отношению к казахам, отмечал Президент РК, выступая перед членами Ассамблеи Народа Казахстана 30 июля 1995 года.

Наиболее радикальным изменениям подверглись нормы Конституции о Парламенте. Появление компактного двухпалатного законодательного органа, как показывает история, оказалось эффективным законотворческим механизмом в условиях казахстанских реалий.

Был четко обозначен конституционный статус Президента. Он является Главой государства, гарантом Конституции, обеспечивает взаимодействие и согласованную работу государственных органов, а также занимает определяющее положение в отношении исполнительной ветви власти. Это позволяет Президенту играть ключевую роль в политической модернизации государства.

Сегодня весь мир признает успехи Казахстана как демократического, правового, социального государства с рыночной экономикой. Их достижение стало возможно благодаря эффективной деятельности Президента РК Н.А. Назарбаева, прошедшего за короткий

¹ АП РК. Ф.5-Н. Оп.1 Д.5308. Л.15.

исторический промежуток времени комплекс экономических, политических и социальных реформ. Документы, представленные на выставке, демонстрируют значимость его законодательских начал в конституционном строительстве. Основной закон заложил мощный потенциал поступательного развития, дальнейшего осуществления модернизационных преобразований в политике, экономике, социальной сфере, позитивное решение которых гарантировано триединством: подотчетной исполнительной, сильной законодательной и независимой судебной ветвями власти, получивших в 1995 г. свое институциональное оформление с принятием новой Конституции независимого Казахстана.

К 20-ЛЕТИЮ КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Е. Чиликова,

Руководитель Управления научной публикации документов

КОНСТИТУЦИОННАЯ ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА

В 2015 г. казахстанцы отметили несколько важнейших юбилейных дат. В их числе Год Ассамблеи народа Казахстана¹ (далее – АНК) [1] и 20-летие Конституции РК. Как известно, действующая Конституция была принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г. Однако конституционная история Казахстана началась задолго до появления современного государства.

В истории Казахского ханства своды степных законов разрабатывались трижды. Основы казахского законодательства заложил Касым хана (здесь и далее – годы правления 1511–1518 гг.) «Қасым ханның қасқа жолы» – «Светлый путь хана Касыма». Так назывался древнейший, не дошедший до нас свод законов, по которым жили казахи. Документ сохранился в народных преданиях. Хан Есим (1598–1628 гг.) принял ряд поправок к этому кодексу, получивших название «Есім ханның ескі жолы» – «Древний путь Есим хана». Главным инициатором единственного дошедшего до нас (хоть и в отрывках) правового кодекса средневековых казахов «Жеті жарғы» – «Семь установлений» был Тауке хан (1680–1715 гг.). По одному из преданий, соавторами хана были три крупнейших бия: Толе би из Старшего, Казыбек би из Среднего и Айтеке би из Младшего жузов [2].

Будучи в составе Российской империи Казахстан не имел конституции. Как впрочем основного закона не было и у Царской России. Государство функционировало на основе Свода законов Российской империи и принимаемых царским правительством актов-реформ (отмена крепостного права, судебные реформы и т. д.).

В 1911 г. Барлыбек Сыртанов подготовил проект документа под названием «Қазақ елінің Уставы» – «Устав страны казахов».

21 ноября 1917 г. газета «Казах» опубликовала программу партии «Алаш». По своей структуре документ соответствовал конституциям многих европейских государств. В нем отмечалось, что «Казахская автономия может составить единое образование вместе с другими заинтересованными в этом народами, а если нет, то с самого начала может стать самостоятельной единицей». Тогда же был организован Временный народный совет Алаш-Орда из 25 членов, при этом 10 мест предоставлялось народам, проживающим среди казахов. Проект отражал такие идеи как разделение государственной власти на три ветви, всеобщий характер выборов и т. д. [3].

В советский период в Казахстане было разработано три Конституции. По решению I Учредительного съезда Советов КАССР 11 ноября 1920 г. Постановлением Президиума ЦИК КазАССР была создана комиссия для работы над проектом Конституции. Проект был подготовлен ко II съезду Советов КАССР (октябрь 1921 г.). Ввиду необходимости дальнейшей доработки проекта Конституции было решено передать его в одну из секций съезда. Проект Конституции был представлен на обсуждение IV съезда Советов КАССР

¹ Ассамблея народов Казахстана была образована 1 марта 1995 г. как консультативно-совещательный орган при главе государства. Первый президент Республики Казахстан Н. Назарбаев является пожизненным председателем Ассамблеи.

(январь 1924 г.), который принял его за основу и поручил ЦИК республики осуществить дополнительную редакцию текста. В связи с объединением казахских земель осенью 1924 г. V съезд Советов (апрель 1925 г.) поручил КазЦИКу внести в текст проекта Конституции необходимые изменения и дополнения. II сессия ЦИК КАССР V созыва (6–9 октября 1925 г.) вновь рассмотрела текст Конституции, одобрила его и передала на рассмотрение во ВЦИК РСФСР. Данный Основной закон закрепил форму правления, государственного устройства, политический режим, структуру органов государственной власти, исполнительно-распорядительных органов. Были определены основные начала активного и пассивного избирательного права, бюджетного права. Согласно Конституции Казахстан являлся равноправной республикой в составе Российской Федерации. Однако в РСФСР этот проект так и не был утвержден [4]. Тем не менее, документом руководствовались все государственные органы автономной республики.

Материалы по работе над Конституцией 1937 г. отложились в т. ч. и в Архиве Президента Республики Казахстан (далее – АП РК). Среди них Постановление Президиума КазЦИКа от 20 июня 1936 г. об образовании Конституционной комиссии в составе 35 человек для выработки Основного Закона КазССР. Председателем комиссии назначили Левона Мирзояна, партийного руководителя Казахстана. Над проектом трудились такие государственные деятели как Джанайдар Садвакасов, первый заместитель председателя Казсовнаркома, Садык Нурпеисов, второй секретарь Казкрайкома ВКП (б), Узакбай Кулумбетов, председатель КазЦИКа, Сулеймен Ескараев, прокурор республики, Сейтгалий Мендешев, председатель Комитета по ученым учреждениям при ЦИК КАССР/ Комитета по науке при Совнаркоме и др.

Подготовленный проект был представлен на рассмотрение союзной Комиссии, которая одобрила его и вернула с небольшими поправками. В конце января 1937 г. проект был рассмотрен и одобрен на бюро Казкрайкома ВКП (б) и передан на рассмотрение ЦИК КазССР. 9 февраля 1937 г. он был опубликован в республиканских СМИ для всенародного обсуждения, которое длилось почти полтора месяца [5]. Конституция была принята на X Всеказахском съезде Советов 26 марта 1937 г. Состояла из 11 глав и 125 статей и закрепила факт образования Казахской ССР в составе Советского Союза. В Основном Законе было прописано: «Вне пределов ст.14 Конституции СССР Казахская ССР осуществляет государственную власть самостоятельно, сохраняя полностью свои суверенные права». Также были закреплены добровольное объединение с другими равноправными республиками в целях осуществления взаимопомощи по линии экономической, политической обороны, неизменяемость территории без согласия Казахстана. Установлена система органов суда и прокуратуры. Судопроизводство должно было вестись на казахском языке, а в районах проживания других национальностей – на языке большинства.

Конституция, принятая на внеочередной VII сессии Верховного Совета Казахстана IX созыва 20 апреля 1978 г., состояла из преамбулы, 10 разделов, 19 глав, 173 статей. Вся власть принадлежала народу, который классово подразделялся на рабочих, крестьян и интеллигенцию, трудящихся всех национальностей. Над системой органов власти и управления была поставлена Коммунистическая партия Казахской ССР. Основой экономической системы республики была объявлена государственная, кооперативно-колхозная и собственность профсоюзных и иных общественных организаций. Были определены национально-государственное и административно-территориальное устройство республики, компетенция высших и местных органов власти и управления, принципы избирательной системы, правовой статус народных депутатов, институты государственного плана экономического и социального развития, государственного бюджета, правосудия, арбитража, прокурорского надзора и т. д.

Первая Конституция независимого Казахстана была принята на IX сессии Верховного Совета Казахстана XII созыва 28 января 1993 г. Структурно она состояла из преамбулы, 4 разделов, 21 главы и 131 статьи. Конституция впитала многие правовые нормы, принятые с момента обретения Казахстаном государственного суверенитета: народный суверенитет, независимость государства, принцип разделения властей, признание казахского языка государственным, признание Президента главой государства, органов суда – Верховного, Конституционного и Высшего Арбитражного судов и др. В основу Конституции 1993 г. легла модель парламентской республики. Закрепляя независимость Казахстана,

Конституция вместе с тем отразила сложность и противоречивость первых лет независимости. С одной стороны, она фиксировала юридические основы для дальнейшей трансформации всех сторон жизнедеятельности республики в направлении формирования рыночной экономики и демократического государства, с другой – вызывала широкие дискуссии о полномочиях законодательной и исполнительной ветвей власти, поскольку в ее тексте этот вопрос остался неурегулированным. Такая ситуация не способствовала как стабилизации политической и социальной ситуации в стране, так и закреплению курса на трансформацию всех сторон общественной жизни. Предметом общественной полемики стали некоторые принципиальные положения Конституции, касающиеся характера государственности, вопросов государственного языка, частной собственности на землю и гражданства.

Принятию действующей Конституции Республики Казахстан предшествовало широкое обсуждение проекта населением страны. В общей сложности состоялось около 33 тыс. коллективных обсуждений проекта, в которых приняли участие более 3 млн. граждан. Во время обсуждений было внесено почти 30 тыс. предложений и замечаний. В 55 статей были внесены более 1100 поправок и дополнений [6].

В действующую Конституцию изменения и дополнения вносились три раза: в 1998, 2007 и 2011 гг. В 1998 г. были внесены изменения и дополнения в 19 ст. Они коснулись сроков и полномочий Президента, депутатов Сената и Мажилиса, был снят предусмотренный ранее верхний возрастной предел для госслужащего. Конституционная реформа способствовала формированию условий для расширения возможностей участия политических партий в выборах в Мажилис парламента РК. Было предусмотрено, что 10 депутатов Мажилиса избираются на основе партийных списков по системе пропорционального представительства. В 2007 г. были приняты следующие поправки: переход к пропорциональной избирательной системе; укрепление статуса Парламента за счёт введения нормы об утверждении премьер-министра парламентским большинством и процедуры консультаций Президента с партийными фракциями при назначении главы правительства; Ассамблея народа Казахстана была наделена конституционным статусом и получила право делегировать своих представителей в Мажилис и Сенат Парламента согласно установленной квоте. В феврале 2011 г. в Конституцию были внесены изменения, направленные на установление конституционных основ назначения и проведения внеочередных выборов президента страны [7].

Особенности Конституции 1995 г.:

- из преимущественно политического и идеологического документа, какими были тексты Конституций 1978 г. и 1993 г. стала, прежде всего, правовым актом;
- максимально освобождена от положений и норм, не соответствующих целевым и ценностным установкам основных социальных групп (национальных, социальных и религиозных и др.), составляющих единый народ Казахстана; в нее включены лишь те идеи, положения и нормы, которые способствуют объединению и консолидации граждан;
- фиксирует, что единственным источником государственной власти в Казахстане выступает народ; исходя из народного суверенитета, декларирован принцип «единства государственной власти» и ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную ветви, взаимодействующие между собой на основе системы сдержек и противовесов;
- закреплена конструкция государственной власти в ее политико-территориальной организации и системе высших госорганов, а также унитаризм и превалирование исполнительной ветви власти, лидером которой является Президент [8].

АП РК располагает комплексом документов, связанных с принятием Основного Закона 1937 г., первой и второй Конституций РК. В Архиве хранится подлинник действующей Конституции. В составе фонда № 5-Н «Президент РК» отложились такие документы, как проект Конституции РК и документы к нему; предложения и замечания министерств, ведомств, областных администраций и маслихатов, общественных объединений к проекту Конституции; документы о ходе обсуждения проекта новой Конституции; документы о ходе подготовки референдума; сравнительный анализ статей проекта новой и действующей на тот момент Конституции; стенограммы заседаний Конституционной комиссии под председательством Президента РК; стенограммы его пресс-конференций и выступлений по обсуждению проекта Конституции, а также по итогам референдума и принятию новой Конституции и ряд др. [9].

Подлиннику первой Конституции суверенного Казахстана от 28 января 1993 г. в Национальном архиве Республики Казахстан (г. Астана) присвоен фонд 1, единица хранения 1 [10].

В Центральном государственном архиве РК (далее – ЦГА РК) отложились: проект Конституции КАССР (1926 г.) в фонде ЦИК КАССР (Ф.Р-5), документы о назначении комиссии по разработке и редактированию Конституции КазАССР 1925 г. в фонде Совнаркома КАССР (Ф.Р-30.), Конституция КазАССР 1937 г. (Ф.Р-30. Оп.5. Д.190, 191). Представления об организации и ходе проведения референдума по принятию действующей Конституции также дают документы, отложившиеся в фонде Центральной Избирательной Комиссии РК в ЦГА РК. Это копии указов Президента РК, постановления Центральной комиссии референдума и Центральной избирательной комиссии, протоколы заседаний комиссий и обращения граждан [11].

Комплексы документов, содержащих сведения о том, как проходило обсуждение проекта новой Конституции в регионах, отложились и в Государственных областных архивах. Например, в Павлодарской обл. были созданы общественный комитет и рабочие группы по подготовке референдума. В их состав входили представители профсоюзов, партий Народное единство Казахстана, Демократической, областного Совета женщин, Союза пенсионеров, областного Совета ветеранов, Союза молодежи Казахстана и Крестьянского союза. В документах отмечается, что обсуждение было действительно активным. В области прошли свыше 500 собраний, 130 сходов граждан, в которых приняли участие более 112 тыс. человек, выступили около 2500 человек. Среди архивных документов имеются сведения об обсуждении проекта коллективом Павлодарского алюминиевого завода, информации городских и районных администраций, компании «Павлодартрансхолдинг», обращения депутатов областного Маслихата к избирателям, обращение трудового коллектива Ермаковского завода ферросплавов к гражданам и трудовым коллективам РК и др. Все предложения учитывались, фиксировались и отправлялись в Экспертно-консультативный Совет при Президенте РК [12].

В юбилейный год Ассамблея народа Казахстана города Алматы совместно с КГУ «Қоғамдық келісім» инициировала в Центральном государственном музее РК выставку «Моя страна. Моя семья. Моя история». Экспозиция была подготовлена при участии АП РК, ЦГА РК, ЦГА КФДЗ, ЦГА НТД и этнокультурных объединений г. Алматы. Мероприятие, подчеркнув политико-правовую значимость Основного закона, закрепляющего равенство всех национальностей, проживающих в Республике, еще раз обратило внимание общественности на крепкие узы дружбы и понимания, которые связывают все этносы, живущие в мире и гармонии под одним шаныраком, в одной стране – Казахстан.

Список источников и литературы:

1. Қазақстан халқы Ассамблеясы алғашқы қадамдар (1995–1997 жж.). Құжаттар мен материалдар жинағы – Астана: Жасыл Орда ЖШС, 2015 – 206.
2. Ашимбаев Д., Хлюпин В. Казахстан: история власти. Опыт реконструкции. – Алматы: Creodos, 2008 – С.99, 107.
3. Алаш қозғалысы. Құжаттар мен материалдар жинағы. Сәуір 1901 ж. – желтоқсан 1917 ж.; Движение Алаш. Сборник документов и материалов. Апрель 1901 г. – декабрь 1917 г. – Алматы: Алаш, 2004. – Т.1. – С.438–441; 504–505.
4. В братском единстве народов СССР. Документы и материалы 1920–1937 гг. – Алма-Ата: Казахстан, 1972. – С.605.
5. АП РК. Ф.141. Оп.1. Д.10610. Л.1.; В братском единстве народов СССР. Указ. соч. – С.633.
6. История конституционализма в Казахстане / Казахстан 20 лет независимости: Монография / Под общей ред. Б. К. Султанова. – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2011. – С.10–22.
7. Конституционная реформа – новый этап в развитии Казахстана: Материалы «круглого стола» (22 мая 2007 г.) – Алматы: КИСИ при Президенте РК. – 151 с.
8. История конституционализма в Казахстане. Указ. соч. С.10–22.
9. АП РК. Ф.141. Оп.1. Д.10610.
10. Қазақстан республикасының ұлттық мұрағат қорлары бойынша жөнсілтер (1991–2008 жж.). – Астана, 2009. – С.13.
11. Г. Каратаев. Из истории республиканского референдума по проекту новой Конституции Республики Казахстан // Қазақстан мұрағаттары (Астана) – 2005 № 1 (1) – С.142–147.
12. В. Болтина «Из истории обсуждения проекта Конституции РК в Павлодарской обл. // Қазақстан мұрағаттары (Астана) – 2005 № 1 (1) – С.62–66.

Представители этнокультурных объединений города Алматы. 26 сентября 2015 г.
Центральный Государственный музей РК, г. Алматы.
Фото Фролова А. (Союз казаков Семиречья)

Рабочий момент презентации выставки «Моя страна. Моя семья. Моя история».
26 сентября 2015 г. Центральный Государственный музей РК, г. Алматы.
Фото Фролова А. (Союз казаков Семиречья)

Г. Жүгенбаева,

*Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының
Тарихнама, деректану және заманауи методология бөлімінің меңгерушісі,
тарих ғылымдарының докторы*

ХАЛЫҚ ТАРИХЫНЫҢ ҚҰЖАТТАЛҒАН ДЕРЕКТЕРІ

Мемлекеттік тұрғыдан қоғамның тарихи санасын қалыптастыруда, тарихи танымды негіздеуде және зерттеуде халықтың тарихи жадына барынша мән беру аса маңызды. Халық өз тарихының куәгері, жеткізушісі және сақтаушысы. Бұл аксиомалық ақиқат. Тарихи деректердің сан алуан мол қорын сақтаған «халық жады» өзінің қайталанбайтын және шексіз мүмкіндікке ие ерекшелігімен сипатталады. Халық жадындағы деректерді деректемелік тұрғыдан естеліктерге, ауызша тарих материалдарына қарай сыныптаған ыңғайлы. Деректемелердің аталмыш түрлері еліміздің мұрағат қорларындағы құжаттар тізбесінде, жеке жинақтар түрінде баспалық кітаптар сипатында, сондай-ақ электрондық ресурстар ретінде арнайы сайттарда шоғырланған. Тарихшылар өз зерттеулерінде аталмыш дерек түрлерімен деректанулық жұмыс жүргізудің біршама тәжірибесін енгізді.

Тарихи деректемелердің осы бір аса тартымды түрлерін өткен ХХ ғасырдың тарихын сан қырынан танып-білуде, зерттеуге пайдалану оң нәтиже бере алады. Аталған жүзжылдық кезеңнің бастапқы тарихи Ресей империясының отар халықтарға қатысты саясатының шиеленісімен, түрлі революциялық толқулармен, саяси күрестердің ұлттық сипатының басымдығымен көрініс тапты.

1914–1918 жж. қамтыған бірінші дүние жүзілік соғыстың Қазақстандағы екпіні – атақты 1916 жылғы көтерілісті туғызды. Қазақ халқының еріксіздік кезеңіндегі аса ауыр зардаптарымен қалған осы мәселе жайында мол деректер Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік мұрағатында, Қазақстан Республикасының Президенті Мұрағатында, таяу шет елдердің Ресей Федерациясы және Өзбекстан Республикасы мемлекеттік мұрағаттары қорларында, мерзімді баспасөзде және сол кезеңнің куәгерлері қазақ зиялыларының мұраларында табылады [1].

Бірінші дүние жүзілік соғыстың қазақ еліне экономикалық-әлеуметтік тұрғыдағы салмағы саяси-мемлекеттік және ұлттық мәселелермен жалғасқаны мәлім. Бірнеше кезеңдерден тұратын тарихи құбылыстың шырқау шыңы қазақ өлкесін қамтыған көтерілісті туғызды. ХІХ ғасырдың соңына қарай үдей түскен метрополияның отарлау саясаты қазақ өлкесіне славян халықтарын қоныстандыру саясатын күшейтті.

Көтерілістің Жетісу аймағында түрлі сипат алып, қарқынды жүргізілуі осы кезеңнің тарихын зерделеуде бірнеше іргелі сұрақтарды қарастыруды талап етеді. Естеліктер мен ауызша тарих материалдарын терең жан-жақты салыстырмалы-салғастырмалы және қиындылық әдістерімен тарихи тұрғыдан талдау осы сұрақтардың нақтылы жауаптарын ұсынады. Қазақ зиялыларының көтеріліс тұсындағы позициясы, жалпы бірінші дүние жүзілік соғыс жылдарындағы қоғамдық қызметтері, жеке тұлғалардың ұстанымдары мен көзқарастары аталған деректемелерде сақталған. Осы кезеңнің жәй куәгері, бақылаушысы болып қана қоймай туған халқының, ұлтының мүддесі үшін табандылықпен басқыншы билікке ресми мінбер арқылы күрескен Ө. Бөкейхан, А. Байтұрсынов, М. Тынышбаев, М. Дулатов тәрізді тұлғалардың іс-әрекеттері ұрпаққа өнеге. Әсіресе Мұхамеджан Тынышбаев (1879–1938) осы кезеңде өзінің күрескерлік, азаматтық рухымен қоса зерттеушілік-ғалымдық қырларын көрсетті. Тікелей куәлік етуші тұрғысында жазған қайраткердің «Верный округтық соты прокуроры бұйрығымен тергеушіге берген жауабы», «Жетісу және Сырдария облыстарындағы көтерілістің себептері туралы ресми орындарға жазған мәліметтері», «Сырдария облысының әскери губернаторына арналған көтеріліс туралы мәлімдемесі» және т. б. [2] жазбалары шын мәнісінде, жеке дара зерттеу жұмыстары болып табылады. Ресми билікке заңдылық негізде талап қоя білетін, жастайынан туған еліне адал қызмет етуімен танылған М. Тынышбаевтың өз жазбаларымен қоса, жергілікті халық өкілдерінің оқиғаға қатысты куәгерлік жауап-түсіндірмелерінде өзі растап, қол қоюы барынша белсенділікті және жауапкершілікті көрсетеді. Халық жадының тарихымызды түгендеудегі деректемелік әлеуетін осы тарихи жазбалар айғақтай алады.

Дүрбелең бірінші дүниежүзілік соғысқа қазақтардың қатысуы мәселесінен туындағаны белгілі [1]. Қазақ халқы Ресей бодандығын қабылдаған кезеңнен бері, мұндай міндеткерлік жүргізілмеді.

Әскери қызмет мәселесі қазақтар үшін күтпеген жағдай болып қобалжыту туғызды. Алаш зиялылары бұл мәселемен ертерек айналысқан. «Қазақ» газеті бетінде бұл тақырыпқа байланысты сан алуан мақалалар жарық көрді. Мысалы, газеттің 1915 жылдың желтоқсанынан бастап, 166, 178, 179, 184 нөмірлері қазақтан әскер алынуы жайында материалдар басты. Мақалалар мазмұнында соғысты халықтың түсіністікпен қабылдаған. Олардың мұны қалыпты жағдай деп түсінгенін М. Тынышбаев көрсетті. Ол негізінен қазақтарды әскери қызметтің сипаты (атты не жаяу әскер) ғана алаңдатқанын жазады: «Қазақтардың көпшілігі (оның ішінде мен де) казак-орыспен теңесіп, жерімізді сақтау мақсатында атты әскер қатарында қызмет етудің тиімділігін жақтадық. Қазақтардың тек азғана бөлігі жаяу әскер құрамында болуды қалады». Қазақ халқында туу туралы куәліктің болмайтыны, мұның өзі жағдайды ауырлататыны ескерілді. Сондықтан жақын арада қазақтарды әскери қызметке тарту мүмкін еместігін түсіндіре келіп автор, «бұл мәселе іске асқан жағдайда, аса қиындық болатынын, оны зиялылардың күні бұрын болжап білгендерін» [3, 99-б.] айтты. Осындай шешілуі қиын мәселені орталық үкіметке жеткізу үшін Ә. Бөкейханов бастаған өкілдер Петербургқа аттанған.

Сапардың барысы туралы жазып тұрған «Қазақ» газеті, қазақтан әскер алу кейінге қалдырылғаны туралы хабарлады. М. Тынышбаев соған қарамастан қазақтарға әскери қызметтің қайсысы қолайлы деген пікір маусым айына дейін толастаған жоқ деп жазды [3, 99-б.]. Бірақ қазақтар майданға алынатын болды. Ол туралы 1916 жылы 25 маусымда патша жарлығы шықты. Онда қазақтардың, Орта Азия халқымен бірге майданның қара жұмысына 19–43 жас аралығындағылары жедел шақыртылатыны көрсетіледі.

Үкімет жарлығы өте асығыс жарияланды. Алдын-ала еш дайындығы болмаған халық дағдарып қалды. Қазақ зиялысы мемлекеттік дәрежедегі мұндай маңызды шараның даярлықсыз жүргеніне тоқталды. Жарлыққа байланысты ел арасында түрлі алып-қашпа әңгімелер шықты. Әсіресе келімсек-орыстар айтқан түземдіктерді әскерлердің алдына қалқан болу үшін алады деген дақпырт қырда тез тарайды. Қазақтарға шошқа етін беріп, кейін Ресейде қалдырады екен, оларды шоқындыратын көрінеді деген болжамдар да жасалып жатты. Шілденің алғашқы жартысында Жетісу әскери губернаторы Фольбаумның бұйрығы жарияланады. Жергілікті халықтың әскери қызмет емес, майданның шаруашылық жұмыстарына тартылатыны көрсетілді.

Бұрынғы алып-қашпа болжамдар енді мүлдем күшейді. Қазақ инженері халықтың қобалжуға толы сұрауларына қалай жауап берерін білмей қиналғандарын жазады [4, 41-б.]. Осы кездегі халықтың көңіл-күйін мына бір дерек нақты көрсете алады. Құжат М. Тынышбаевтың кеңесімен және оның қол қойып растауымен Верный уезінің қазақтары атынан жазылған. Түркістан генерал-губернаторына арналған өтініште: «енді окоптар әскердің алдынан, не артынан қазылады, бұдан жұмысшыларға келетін қатер әлдеқайда қауіпті. Өйткені солдаттар қаруланған, әрі окопта отырады, тек қажет жағдайда ғана шығады. Ал жұмысшылар қарусыз және үнемі окоп қазатындықтан жаудың көзіне бірден түседі деген әңгімелер тарады. Қорқыныш үдей түсті» [5]. Мұндай әңгімелердің даярлығы жоқ аңқау елді дүрліктіретіні анық еді. М. Тынышбаев тауып айтқандай «аз санды қазақ зиялылары екі оттың ортасында қалды...» [4, 42-б.].

Халық толқыды. Патша жарлығын орындауға жедел кіріскен үкіметтің күш жұмсау әрекеттері де наразылықты күшейтті. Пайдакүнемдік, жемқорлық сияқты келеңсіз әдеттердің орын алуы байқала бастады. Зиялылар елді сабырға шақыруға тырысты. Олар үкімет жарлығына қарсы шығудың орны толмас өкінішке әкелетінін халыққа түсіндірді. 11-шілде күні «Қазақ» газеті бетінде, «Алаш азаматтарына!» атты үндеу жарияланады. Ә. Бөкейханов, А. Байтұрсынов және М. Дулатов қол қойған үндеуде: «Көнбейміз деушінің сүйенгені жан тәттілік болса салыстырып қаралық: ...Көнгенде – шаруаға кемшілікте келер, барған жігіт қазаға да, бейнетке де ұшырар, бірақ елдің іргесі бұзылмас (қазаға ұшырар деп ауру-сырқаудан болған қазаны айтамын, әйтпесе солдат қылып алмайды, соғыстан өлмейді). Көнбегенде көретін ауырлық – бағынбай үкіметтің жарлығынан бас тартсақ, жау жағадан алғанда, бас қорғап үйде қаламыз деп, мемлекетке қамшымыздың ұшын бермесек, үкімет бізге құр өкпелеп қоймас, күш жұмсар, ол күшті законға сүйеніп

истер», [6] – деп жазылды. Бұл сол кезеңдегі ауыр тарихи жағдайға байланысты қабылданған шешім еді. М. Тынышбаев, «Қазақ» газетінің осы үндеу жарияланған саны, аса маңызды хабар жеткізуші нөмір ретінде тез тарап кеткенін көрсетеді. «Оқыған азаматтар газеттің осы нөмірінің бірнешеуін жаздырып алып, халық арасына үлестірген».

М. Тынышбаев барынша көтерілістің алдын алуға, сақтандыруға ұмтылды. Ол қарулы билікке қарсы күрделі жағдайда бас көтерудің зардабын білді. Қазақ халқының сол кездегі даму жағдайы мұндай «көзсіз» іс-әрекеттерге даяр емес еді. Бұл пікірге келу себебін кейіннен КСРО Біріккен Мемлекеттік Саяси Басқармасына төмендегідей етіп түсіндіреді. «...менің қазақтар мен қырғыздардың 1916 жылы патша үкіметіне қарсы көтерілісін қолдамауым, патшалық билікке деген сүйіспеншіліктен емес, қазақ пен қырғыздың көтерілістен зардап шегуінен қорыққандықтан еді» [7, 187-б.].

Қазақ зиялы қауымының көтеріліске байланысты пікірі екі түрлі болды. Ел ішінде тыныштық болғанын қалап, елді сабырға шақырған «Қазақ» газетінің көзқарасын ұстанған зиялыларға қарсы, көтеріліс жасауға үгіттеген оқыған қазақтар да табылды. Мысалы, Жетісуда үкіметке қарсы бас көтеруге үгіттеуші Тоқаш Бокин еді. Мұндай үгіт-насихат, жоғарыдағыдай үрейлі әңгімелер, жергілікті билік орындарының жағымсыз әрекеттері, халықтың онсыз да үкіметке қарсы наразылығын күшейтті. Халықты ешбір басу сөз тоқтата алмады.

Стихиялы түрде басталған халық толқуы біртіндеп ашық көтеріліске ұласады. Ол бірден ұлтаралық қақтығысқа айналды. Тамыз айында Жетісу өңірінің көп бөлігі көтеріліс құшағына тартылды. М. Тынышбаев генерал Куропаткин қабылдауында болғаннан кейін, Пішпек қырғыздарын сабыр сақтауға шақырады. Сөйтіп ол соңғы сәтке дейін халыққа болашақты ойлаудың қажеттігін түсіндіріп бақты. Алайда көп кешікпей оның өзі тұтқынға (үй тұтқыны) алынады. Оны үкімет көтеріліске қатысты деп айыптады.

Жетісу өлкесіндегі көтерілістің себебін отаршылдық билік сыртқы жасырын күштерден (әсіресе, түркішілдік және исламшылдық фобия) іздегенін, саяси-экономикалық езгінің ұлтаралық қақтығысқа ұрындырғанын, басқару жүйесінің отар аймақтардағы заңсыз жүгенсіздіктерінің зардаптарын сол кезде-ақ қаймықпай айтып, терең саралап, тіптен сараптамалық талдаулармен зерттеулер жүргізген қазақ зиялылары еді. Мұны да мұрағаттық деректемелердегі естеліктер мен куәгерлер түсіндірмелері айғақтайды.

Қоныстанушы славян тұрғындарының жергілікті халыққа қысымшылығы зорлық-зомбылықпен ұштасты. Облыстың Қапал уезінде казак-орыстар қазақтардың қарсы шығуына да мұрша бермейді. Олар қазақ пышағы мен ескі қылышты пайдаланған ұстаны бүлік ұйымдастырғалы жүр деген желеумен, жолдарында кезіккен екі қазақты қосып алып, Қарабұлақ станциясына алып келеді. Бұларға тағы да 11 қазақты қосып алып, бәрін қолдарын артына қайырып байлап, еш себепсіз атып тастайды [8]. Алтын Емелде де осылай кінәсіз 30 қазақ өлтірілген.

Қоныстанушылардың қазақтарды арандатып, олардың мекен-жайларын тартып алғанын көрсететін фактілер де жеткілікті. Самсы болысы қазағы өз арызында тамыз айында Пішпек уезінің көшпелі болыстарында наразылық басталғанда, бүлікшілер өздерін күшпен қосып алар деген қауіппен, көрші орыстарды бірге қорғануға шақырғандарын айтады. «...Олар аманат үшін адам талап етті. Біз екі үйелмен 12 адамды және болыс басқарушысын жібердік. Өзіміз бүліктен аман Покровка селосына көрші қоныстас болуға жинақталып жаттық. Бірақ таң ата өлімші болып жараланған 12 адамның бірі өзер келіп, қалған 11 адамның болыс басқарушысымен қоса орыстардың қолынан өлтірілгенін айтты». Бірге қорғанамыз деп орыстарға үміт артқан қазақтар осылай да жазықсыз құрбан болды. Арыз иесі, одан әрі казак-орыстармен бірге келген орыс шаруаларының өздеріне келіп, ойран салғанын баяндайды: «Бізді ессіз қорқыныш, үрей билеп, бүлік басылғанша бола тұрамыз деген оймен жазғы жайлауымызға, Александров асуына қарай қаша жөнелдік. Бүлікке қатыспасақта, келімсектер өздерінің айуандық әрекеттерін ақтау үшін бізді бүлікшілер деп айыптады».

Сөйтіп, келімсектер қырғыздардың астықты алқапта орналасқан үлесті жерлерін өздері иемдену үшін осындай қатігездіктерге барған. Арыз иесі өтінішінің соңында «...бізге барар жер қалған жоқ. Ашыққан кедейлер өз егіндеріне барып орыстар жинап әкеткенен қалған масақтарын теруге барса, казак-орыстар оларды ұрып-соғып өлтіріп кетуде» [9], – деп жазады. Қазақ зиялыларының пікірлерімен үндестік тәуелсіздіктен бергі кезеңдегі отандық тарихнамада байқала бастады [10]. Тарихи сананы қалыптастыру, дамыту өткеннен тағылым алумен, оның сабақтарымен ескерілсе ғана нәтижелі.

Енді тікелей куәгер ретінде М. Тынышбаевтың ресми билікке жауабына тоқталайық. Қазақ зиялысы Верный округтық соты прокуроры бұйрығымен тергеушіге көтеріліске қатысты өзінің көзқарасын, пікірін жазып берді [11].

Жауабының көшірмесін Түркістан генерал-губернаторына да ұсынады. Оның жауабы шын мәнінде, патша билігінің қазақ жерінде жүргізген тағылық саясатын әшкерелейтін бірден-бір тарихи құжаттардың қатарына қосыла алады. Қазақ зиялысы көтерілістің ең басты себебі – отаршылдық саясат, оның салдарының бірі 1916 жыл оқиғасы болғанын көрсетеді.

Оның жауабы Жетісу өлкесіндегі орыс отаршылдығы тарихына арналған зерттеу еді. Өлкенің отарға айналуынан бастап, соңғы уақытқа дейінгі саяси, әлеуметтік-экономикалық жағдайына қысқаша тоқталады. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі атақты Столыпин реформасынан кейін қатты өзгеріске ұшырағанын дәлелдейді. 1905 жылы Верный қаласында Қоныс аудару мекемесі құрылады. Қазақтардың тағдырына ерекше әсер еткен үшінші кезеңнің басталғанын көрсететін мекеменің қызметіне жауап беруші төмендегідей баға береді: «Қоныс аудару мекемесін тәжірибелі, Жетісу жағдайымен жақсы таныс түркістандық О.А. Шкапский басқарды. Ол Пішпек уезінің бірқатар жеріне экономикалық зерттеу жүргізіп, 1905 жылдың күзінде жер шаруашылығы мен жерге орналастыру басқармасының меңгерушісі Шванебахқа Жетісуда басы артық жер жоқтығы туралы баяндама жасайды. Шванебах болса, Шкапскийдің қазақтардың жақсы жерлерін қандай жолмен болса да алуы үшін тағайындалғанын айтып, оны 1906 жылы жұмысынан шығарып жібереді. Орнына 1914 жылға дейін С.Н. Велецкий болды».

Содан бастап жер мәселесі келімсектер пайдасына түпкілікті шешіледі. «Велецкий келген бойда-ақ Верный уезінің Шамалған болысынан ірі жер үлесін қазақтардан заңсыз тартып алды. 1908 жылы Лепсі уезінде 3016 десятина жер кесіліп алынды. Алайда бұл жердің тұрғындарының шағымдарымен кесінді жер қазақтарға қайтарылды. 1909 жылы бұл жер қайта кесіледі. 1910 жылы Лепсі уезінде 61 мың десятина жер кесіліп алынды. Мұндай жағдайлар облыста өте көп. Мысалы, мен 1910 жылы Жетісу облысы үстімен өтіп бара жетіп Қарабалтадан Пішпекке дейін, одан әрі Константиновкаға дейінгі, шамамен 75 шақырым аралығындағы почта станциялары, өзара тұтас келімсектер поселкелерімен жалғасқанын көрдім. Пішпек уезін поселкелер жауып кеткен. Пішпектің «Жұмақ жері» туралы Черников, Орел және басқа алыс губерниялардың мұжықтары айтып арман етті» [4, 35-б.] – деп жазады. М. Тынышбаев тек Пішпек уезі ғана емес, Верный, Қапал және әсіресе Лепсі уезінің жағдайы бұдан да ауыр болғанын көрсетеді. Ол Қоныстандыру мекемесінің шенеуніктері заңды аяусыз бұрмалайтынын, өз ойларына келгендерін істейтіндерін де ашық айтты.

Қазақтардың мұндай әрекеттерге қарсы күресіп шамалары жетпегендерін айта келіп автор сондықтан да облыста мал шаруашылығының мүлде құлдырап, жақсы жерлер тартылып алынғаннан кейін егін шаруашылығының, төмендеп кеткенін көрсетеді. 7 жылдың (1907–1914 жылдар аралығында) ішінде облыстың адам танығысыз өзгергенін айта келе, «...жоғарыда келтірілген мәліметтерден кейін көтеріліс болуына себеп көп екені көрінеді, ал соған сылтау болған жергілікті мазмұндағы жағымсыз оқиғалардың өрістеуінен» деп көрсетті. Одан әрі болған жайттың жалпы көрінісінен хабардар ету үшін, өзіне белгілі кейбір оқиғаларды хронологиялық тәртіппен келтіреді.

Оқиғалардың әрқайсысын жеке атаумен, мәселен «Қызылбөрік ісі», «Ботбаев ісі», «Пішпек уезіндегі оқиғалар», «Лепсі уезіндегі толқулар» «Әулиеата уезіндегі оқиғалар» және т. б. деп атап, арнайы тоқталады. Бұл жазбалардан жұмысшы алуды сылтауратқан патша шенеуніктерінің жүгенсіздігі өз алдына, сондай-ақ баюды мақсат етіп, бас пайдаларын көздегендер мен жекелеген адамдардың да ескі жаулықтары көтерілістің тұтануына ұшқын болғаны көрінеді. Мысалы, Лепсі уезіндегі оқиғаның себебі Мақаншы-Садыр болысының басқарушысы Қасым Жақамбаев, оның сыбайластары халық соты Оқыш Омаров пен Жексембек Кінәзовтың пайдакүнемдік әрекеттерінен болған. Парақорлар ауылдастарын ақша, мал алып, жұмысшы тізіміне кіргізбейді. Бұған наразылық білдірген басқа қазақтарды, үкімет жарлығына қарсы деп айыптап әскер шақыртады. Лепсі уезінде қазақтардың жазықсыз қаны төгілуіне бірден-бір осы жемқорлар себепші болды.

Империяның «бөліп ал да, билей бер» деген жымысқы саясатының қазақ даласында толықтай жүргізіліп отырғанын осынау жазба дәлелдейді. «1868 жылғы Ереже қазақтарды адастырғаны соншалық, енді сайлау мен партиялық даушар кезінде тіптен жерден қысылу

қайғысы жайына қалып, бірде-бір сайлау орасан зор парасыз, сатып алусыз өтпейтін болды» [4, 36-б.]. Мұндай әккі саясаттың жемісі көтеріліс кезінде байқалып қалды. «Ботбаев ісі» оқиғасында, болыс басқарушысы Ә. Құрбанғалиев жұмысшы тізімін жасауды, өз партиясынан ешкімді кіргізбей, қарсыласы Бейсебай (фамилиясы белгісіз) жағынан барлық адамды кіргізуінен оқиға басталады. Бұған наразылық білдірген қазақтардың шағымын арнайы шақыртылған пристав Гилев тыңдамайды. Құрбанғалиев, Бейсебай қазақтарды көтеріліске дайындап жүр деген жалған хабар береді. 6-тамызда Гилев Самсы станциясына 20 әскермен келіп, 12 қазақты өлтіріп кетеді. Ал Верный уезіне қарайтын Қызылбөрік болысындағы оқиға, патша шенеунігі Хлыновскийдің кінәсінен болған. 3–4-тамызда аталмыш болыста мал санағы әдеттегідей жүріп жатады. 3-тамызда мұнда әскермен уезд бастығы міндетін атқарушы Хлыновский келеді. Ол келгенге дейін болыста ешқандай бүлік болмағанын көрсетеді. Хлыновский түскі үзіліс кезінде, еш себепсіз қазақтарға 5 сағат ішінде майданға алынатын жұмысшылар тізімін жасауды тапсырады. Және беделді қазақтарды киіз үйге қамап тастайды.

Қазақтарға жұмысшы алу тәртібі анық белгілі болмаған. Олар Хлыновскийден тізім жасайтын адамдарды тұтқыннан босатуды, оларсыз жұмыс бітпейтінін айтады. Мұны Хлыновский қаперіне алмайды. Дағдарған қазақтар қайтадан Хлыновскийге барғанда, ол оларды тыңдамастан аспанға оқ атып, нәтижесінде қазақтардан адам өледі [12]. Маңызды мәселенің жүзеге асырылуы халықтың қайғы-қасіретке ұшырауымен бірге жүргенін, оған жергілікті басқару жүйесінің жауапсыздығы әсер еткенін М. Тынышбаев осылай көрсетіп отырды. Бұл жазбалар басқыншы әкімшілікке жақпайтын еді. Жоғарыда келтірілген шенеуніктердің теріс қылықтары көп жағдайда қайғылы оқиғалардың себепшісі болғанын «бұратана-инженердің» ашық айтуына басқыншы билік келісе қойған жоқ. Ресми орындар М. Тынышбаевты айыптай бастағанын қазақ инженерінің Сырдария облысының әскери губернаторына жазған хатында байқалады [13, 1–3-п.].

М. Тынышбаев тамыз айында уезд басшысының көмекшісі, подполковник Тризнаға аудармашы болып, Әулиеата, Пішпек уездерін аралап қайтады. Осы сапардан өзінің көрген-білгенін, көңілге түйгенін Сырдария облысының әскери губернаторына жазып береді. Мұнда да жарлыққа халықтың ешбір дайындығы, оны мүлде түсінбеуі, ресми үкіметтің халыққа түсіндіру жұмыстарын жүргізуге ықпал таныта қоймауы айтылады. Мұның бәрі жазықсыз халықтың қаны төгілуіне әкелгенін көрсеткен хаттың қысқаша мазмұны мынадай: «Қара жұмысқа алу туралы алып-қашпа сөздерге сенген Мерке маңындағы және Әулиеатадан солтүстікке қарай отырған қазақ ауылдары қыстауларын, дүние-мүліктерін тастап, Шуға қарай көшіп кетеді. Осы кезде (тамыз айының басы) Пішпек уезінен үрейге толы хабарлар естіле бастайды. Онда қазақтардың келімсектерге шабуыл жасап жатқаны белгілі болды. Бұл хабардың растығын тексермеген үкімет орыстарды қаруландыруға кіріседі. Сонымен бірге қарулы үкімет әскерлері келіп жетеді. Осындай астаң-кестеңде қаруларына сенген орыс шаруалары, жұмысшы тізімін беріп, тыныш отырған бейбіт қазақтарды тонауға кіріседі. Қорыққан қазақтар беті ауған жаққа қаша жөнеледі; бала-шаға, қарт адамдарынан айрылады. Бұларды өз болыстарына қайтару қажет болды. Сөйтіп, Пішпек уезінің приставы, олардың арасынан 500 қазақты түсініктеме алуға шақырды. Белые Воды поселогына келген бұл 500 қазақты, қарулы орыс шаруалары атып өлтіреді. Қыркүйектің ортасында Асаның приставы 25 солдатпен 25 қарулы келімсек шаруаларды ертіп, әлдеқашан жұмысшы тізімін берген болыстарды арауға шығады. Мұны естіген қазақтар тағы да қаша жөнеледі. Иесіз қалған ауылды жанындағы әскерімен орыс шаруаларына аямай тонатқан пристав Әулиеатаға кері қайтады. Хат иесі Әулиеата уезіндегі оқиғалардың тууына 1) Маусым жарлығының мәнісін үкіметтің алдын-ала түсіндірмеуі; 2) Жергілікті әкімшіліктің дұрыс әрекет жасай алмауы; 3) Шенеуніктердің теріс шешімдері; 4) Орыс шаруаларының қазақ ауылдарын тонаған қылмыстық әрекеттері себеп болды деп қорытынды жасайды» [13, 3-қ.п.].

Подполковник Тризнаның қасына бірде-бір қарулы жасақ ертпей тек аудармашымен (М. Тынышбаевпен) ғана барып, ел үшінде түсіндіру жұмыстарын жүргізуі, уезд халқының қорқынышын басып, көңілдерін жайландырады. Шу, Әулиеата, Мерке аудандарының қазақтары қоныстарына қайтып келеді. М. Тынышбаевтың бұл хаты жауапсыз қалмады. Генерал-адъютант Куропаткин бұйрығымен Әулиеата уезінде тексеру жүргізіледі [13, 1-п.]. Мұны жүргізген уезд бастығы Кастальский мынадай қорытынды жасайды: «...үкіметке қарсы

Жетісу облысында ашық түрде үгіт жүргізілмегенімен Қытаймен шекаралас уездерде Германия, Түркия эмиссарларының орыстарға қарсы насихаты болуы әбден мүмкін».

Уездің орыс халқы ішкі Ресейдің бұзақы, маскүнемдерінен тұрғанымен олардың қару-жарақтары жоқ. Тіпті көтеріліс бола қалған күнде алдымен зиян шегетін болғандықтан, олар көтеріліске қосыла алмайды. Ал қазақтардың өліміне олардың өздері кінәлі. Мысалы, қазақтар Мерке участогында Новотроицк селосы жанында, Кузьминка селосы маңында орыстарды өлтіріп, олардың хуторларын тонағаннан кейін ғана, орыс шаруалары оларға қарсы шыққан. М. Тынышбаев бұл фактілерді ескермеген».

Кастальский, қазақ зиялысының Тризнамен бірге халыққа түсіндіру жұмыстарын жүргізгеннен кейін, елдің қоныстарына қайтып келгендерінде басқаша түсіндірді. Оның ойынша, облыста көтеріліс жеңілгесін орыс үкіметінің күшін қазақтар мойындап, қоныстарына өз еріктерімен келген болып шықты. Сөйтіп, инженер қазаққа өздерінің сапарларын жарнамалаудың қажетсіздігін айтады. Кастальский хаттағы басқа да деректердің бәрін осылайша бұрып көрсетіп, не мүлде жоққа шығарады. Оның пікірінше, барлық қантөгіске тікелей қазақтардың өздері, ал келімсектер тек қорғанған болып шықты. Қазақ зиялысының фактілерді өзгертіп, өлкенің бас басшысы алдында уездің бүкіл әкімшілігін қаралауына келіспейтінін де айтады. Кінәлі қазақтарды инженердің жанын сала қорғауы тек ұят қана емес деп білген ол, хат иесінің сот алдында жауапқа тартылуын сұрайды. «Немесе Тынышбаев әкімшілік жолмен айыпқа тартылуы тиіс» [13, 5–9-пп.] деген Кастальский, басқыншы билік жүйесінің өкілі екендігін дәлелдеп бақты.

Көтеріліс қазан айында аяусыз басылды. Жазалаушы үкімет әскері қазақ, қырғызды қырып-жойып, 1916 жылдың қанды оқиғасын жергілікті халық жуық арада ұмытпайтындай етті.

Көтерілістің орны толмас шығыны болды және 200 000-нан астам (облыстағы қазақ халқының 20 проценті) халық, қазан айында қарлы тау арқылы жат елге (Батыс Қытайға) босып кетті [14]. Ресей империялық үкіметі майданған жұмыс күшін жеткізу ісін жалғастырды. 1916 жыл осындай қайғылы қасіретімен тарихта қалды.

Қазақ қайраткері мұндай жауыздықтардан кейін, «Түркістан өлкесінің орыс тұрғындарының 99 проценті айтып жүрген ең жақсы жолға қойылған «түрік-герман» үгітінің өзі, біз куә болып отырған нәтижеге жете алмас еді» – деп ашық түрде жазып қалдырды.

Бірнеше ғасырларға созылған тәуелділік халықтың ұлттық болмысынан, оның ой-санасынан, тарихи зердесінен айыруға күш салды. 1916 жылғы көтеріліс тарихының шындығы отарлаушы биліктің тарихнамасымен түсіндірілді. Алайда тарихи шындық халықтың өз арасынан шыққан тұлғаларының жанкешті іс-әрекеттерінде сақталып қалды. Азаттық үшін қозғалыстың 1916 жылғы бір серпілісі естеліктер мен ауызша тарих деректеріне түсті. Тарихи деректемелердің аталмыш түрлерін терең зерттеуге көңіл бөлу – отандық деректану ғылымының абыройлы міндеті.

Деректер мен әдебиеттер тізімі:

1. Жүгенбаева Г. Мұхамеджан Тынышбаевтың өмірі мен қызметі (1879–1938). – Алматы: ҚазККА, 2000. – 228 б.
2. ҚР ПМ (Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты). 811-қ., 20-т., 67-іс, 1–25-пп.; 81-іс, 1–4-пп.; 755-іс, 205–207-пп.
3. Брайнин С., Шафиро Ш. Очерки по истории Алаш-Орды. – Алма-Ата: Казкрайиздат, 1935. – 148 с.
4. Тынышбаев М. История казахского народа. – Алматы: Қазақ университеті, 1993. – 224 с.
5. ҚР ПМ. 811-қ., 20-т., 756-іс., 43–44-пп.
6. Бөкейханов Ә., Байтұрсынов А., Дулатов М. Алаштың азаматтарына! // Қазақ. 1915. 11 шілде.
7. Қойгелдиев М. Алаш қозғалысы. – Алматы: Санат, 1995. – 368 б.
8. ҚР ПМ. 811-қ., 20-т., 755-іс., 205–206-пп.
9. Бедствия киргиз // Туркестанские ведомости. – 1917. – 9 августа.
10. Тәкенов Ә. Толығымен қайта жазылуы тиіс... // Қазақ тарихы. – 1996. – № 3.
11. ӨР ОММ (Өзбекстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты). И-1-қ., 31-т., 1186-іс., 16–25-пп.
12. ҚР ПМ. 811-қ., 20-т., 755-іс, 205-п.
13. ӨР ОММ. И-1-қ., 31-т., 1200-іс.
14. РФ ММ (Ресей Федерациясы Мемлекеттік мұрағаты). 1701-қ., 1-т., 35-іс., 5–6-пп.

*Н.Т. Исеева,
руководитель Управления информационно-методических работ
Архива Президента РК*

ПОДГОТОВКА ВОЕННЫХ КАДРОВ. ВОЕННЫЙ ИНСТИТУТ СУХОПУТНЫХ ВОЙСК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Одним из важнейших факторов государственной независимости являются Вооруженные силы, обеспечивающие безопасность, политико-территориальные интересы суверенной страны. Создание Вооруженных сил независимого Казахстана проходило в начале 1990-х гг. под непосредственным руководством Главы государства Нурсултана Абишевича Назарбаева.

Согласно Конституции, Президент Республики Казахстан является Верховным Главнокомандующим Вооруженными Силами страны. Наша армия стоит на страже главных ценностей казахстанского общества – свободы, независимости, мира и стабильности. Поэтому Глава государства уделяет особое внимание развитию Вооруженных Сил. Сегодня выделяются значительные средства не только для технической модернизации и приобретения современного вооружения, но и для улучшения качества жизни казахстанских военнослужащих. В настоящее время в Казахстане принята новая военная доктрина, повышается призыв на службу по контракту, в целом возрастает престиж профессии военного.

Защита Родины, ее независимости и суверенитета – главная задача Вооруженных Сил Республики Казахстан. Издавна бесстрашные батыры на века прославили мощь и стойкость казахского народа. Героические национально-освободительные движения, вторая мировая война, в которой наши соотечественники отважно сражались за Родину и не посрамили славы своих предков – все эти традиции свято чтут и в современной казахстанской армии. Боевые качества солдат воспитывались на лучших традициях казахского народа. Подвиги славных казахских батыров Алпамыса, Едиге, Кобланды, Бекета, Наурызбая, Исатая, Махамбета, Амангельды стали близки юношам.

Архив Президента Республики Казахстан бережно хранит в своих фондах документы по истории становления Вооруженных сил Республики Казахстан, это: Указы Президента Республики Казахстан от 7 мая 1992 г. «О создании Вооруженных Сил Республики Казахстан»¹, «О преобразовании Государственного комитета обороны Республики Казахстан в Министерство обороны Республики Казахстан»², «О назначении Нурмагамбетова С.К. министром обороны Республики Казахстан»³, от 6 июля 2000 г. «О структуре Вооруженных сил РК»⁴, Постановление Президента Республики Казахстан от 11 февраля 1993 г. «Об утверждении Военной доктрины РК»⁵ и многое др.

В годы гражданской войны 1917 г. советское правительство впервые осуществило массовое вовлечение коренного населения Казахстана в ряды Красной Армии. В августе 1918 г. Наркомат национальностей принимает постановление о формировании казахских советских воинских частей на территории Казахстана.

В октябре 1918 г. командование Восточного фронта издало приказ о формировании 1-го образцового казахского кавалерийского полка. На командные должности в национальные части старались направлять коммунистов-казахстанцев. Талантливыми военными организаторами проявили себя Алиби Джангильдин, Мухамедияр Тунганшин, Бахытжан Каратаев, Магази Масанчи и др.

Серьезной озабоченностью была проблема командного состава для национальных формирований. В полках была развернута подготовка младших командиров. Так, школа младших командиров, организованная в 1-м полку, уже через четыре месяца дала первый выпуск – 50 младших командиров-казахов.

¹ Ф.5-Н. Оп.1. Д.15. Л.125–126

² Там же. Л.103.

³ Ф.5-Н. Оп.1. Д.4698. Л.188.; Д.15. Л.109

⁴ БД «Закон»

⁵ Ф.5-Н. Оп.1. Д.1508. Л.35–56.

Логическим продолжением этих процессов стало появление в 1970 году на основании Постановления Президиума Верховного Совета СССР 1-го в стране специального учебного заведения – **Алма-Атинского высшего общевойскового командного училища**, готовящего национальные военные кадры. 31 октября 2003 г. Постановлением Правительства Республики Казахстан № 1080 Алматинское высшее военное училище ВС РК переименовано в Военный институт Сухопутных войск, главной задачей которого является подготовка высококвалифицированных офицеров сухопутных войск. С 1991 г. началась подготовка курсантов автомобильного профиля. В 1993 г. училище стало готовить мотострелков, танкистов, автомобилистов и артиллеристов. С 1994 г., после преобразования в Алматинское высшее военное (АВВУ), училище начало подготовку офицерских кадров по четырем, а затем по 11 специальностям.

11 февраля 1997 г. Алматинское высшее военное училище имени И.С. Конева Указом Президента Республики Казахстан преобразовано в Военную академию Вооруженных Сил Республики Казахстан¹. В 2002 г. для улучшения качества подготовки военных специалистов академия была реорганизована и образовано два вуза – Военная академия Вооруженных Сил Республики Казахстан и Алматинское высшее военное училище Вооруженных Сил Республики Казахстан. Это событие явилось решительным шагом в деле реформирования Вооруженных Сил. На сегодняшний день институт имеет в своем составе:

- факультеты для обучения курсантов;
- курсы для переподготовки офицерского состава.

За время существования военно-учебного заведения получили путевку в жизнь несколько тысяч специалистов. Полученные знания позволяют выпускникам успешно выполнять свои обязанности в войсках. Наиболее сильными их качествами является высокая теоретическая подготовка, прочные знания боевой техники и оружия, твердые навыки в организации боевой подготовки, умение работать с людьми, глубокое понимание воинского долга и готовность выполнять его до конца.

На профессиональном уровне проводит занятия опытный профессорско-преподавательский коллектив, в составе которого много ученых – профессоров, докторов, доцентов и кандидатов наук. В институте на 14 кафедрах и 4-х факультетах учебный процесс ведется по подготовке курсантов с высшим военно-специальным образованием по 11 специальностям.

Вся система обучения, основные усилия командования и профессорско-преподавательского состава училища направлены на выработку у своих воспитанников самостоятельной и разумной инициативы, приобретения ими знаний, умений и навыков. Необходимые военные знания курсанты получают на кафедрах тактико-специальных дисциплин, где закладывается основы военного образования, формируются высокие морально-психологические и профессиональные качества воинов. На кафедрах общественных наук, математики, общетехнических дисциплин и лингвистики формируются высоконравственные качества всесторонне развитой личности гражданина и патриота своего Отечества.

Институт располагает современной учебно-материальной базой, разнообразными средствами технического обучения. Лекционные аудитории, учебные лаборатории, кабинеты и классы института оборудованы всем необходимым для подготовки военных специалистов на современном уровне развития науки и техники. В учебном процессе широко применяются современные технические средства обучения, с использованием компьютерной и вычислительной аппаратуры. На учебном центре института курсанты оттачивают свое мастерство по вождению боевых машин. На тактических полях отрабатываются учебные задачи, формирующие необходимые качества будущих командиров и различных специалистов Вооруженных Сил Республики Казахстан. По окончании института выпускники получают удостоверение-классность вождения боевых машин, а также водительское удостоверение категории «В», «С».

В библиотеке института созданы все необходимые условия для всестороннего развития курсантов, научно-исследовательской работы.

Большое значение придается физическому воспитанию. Физическая подготовка – это важная и неотъемлемая часть воинского обучения и воспитания. Она обеспечивает физическую готовность военнослужащих к овладению оружием и боевой техникой, к эф-

¹ Ф.5-Н. Оп.1. Д.6875. Л.32–33

фективному их использованию в бою, к стойкому перенесению нагрузок, нервно-психических напряжений и неблагоприятных факторов боевой деятельности. Для этого в институте имеется богатая материальная база: спортивный комплекс со специализированными залами, стадион, полоса препятствий и другие спортивные сооружения. По различным видам спорта постоянно функционируют спортивные секции.

Наряду с совершенствованием профессиональных навыков в институте проявляется забота об организации досуга курсантов – работает художественная самодеятельность, кружки (хореографический, бальных танцев, народные инструменты, вокально-инструментальный ансамбль). Организуются встречи курсантов с ветеранами войны и труда, руководителями государства, высшим командным составом Вооруженных Сил, известными деятелями культуры и искусства, культпоходы и экскурсии, тематические вечера и вечера отдыха, КВН. Эти мероприятия способствуют воспитанию интеллектуально и эстетически развитых офицеров, направленных на формирование чувства казахстанского патриотизма, дружбы и товарищества.

Выпускники института составляют более 50% офицерского корпуса Республики Казахстан, многие из них в процессе воинской службы назначены на высокие должности и умело командуют частями, соединениями и объединениями, получили звание «генерал». Нынешнее поколение курсантов, выпускников, командиров и преподавателей училища по праву гордятся традициями и ратными делами своих предшественников. Боевые командирские качества проявили выпускники, выполнявшие свой долг в Афганистане и Чечне. За проявленные мужество и героизм более 400 выпускников удостоены высоких правительственных наград. Троице: А.Е. Шахворостову (посмертно), Н.М. Акрамову, С.Н. Гушину присвоены высокие звания Героев Советского Союза, а именем лейтенанта Олега Чивилева учеными названа звезда, открытая в созвездии Голубя.

С момента открытия военно-учебного заведения стали возрастать авторитет и популярность учебного заведения, как в странах Содружества, так и в дальнем зарубежье. Свидетельством тому является участие курсантов в миротворческих учениях «Кооператив Наггет – 97» проходивший в штате Луизиана США², о чем был сделан информационный доклад министра иностранных дел РК К. Токаева Президенту РК Н.А. Назарбаеву, в учениях «Центразбат – 97», на учениях «Оспрей – 98». Посетившие институт военные делегации из России, Китая, Турции, США высоко оценивают уровень профессиональной подготовки профессорско-преподавательского состава, курсантов. Встречи представителей вооруженных сил зарубежных стран с личным составом института всегда способствуют развитию международных отношений и открывают большие возможности для сотрудничества и обеспечения стабильности, а также добрососедства между государствами.

Глава государства Нурсултан Абишевич Назарбаев, являясь Верховным Главнокомандующим, уделяет особое внимание формированию национальной безопасности, воспитанию молодых кадров в духе нового казахстанского патриотизма, основанного на героических традициях предков. Как он отметил: «Одним из ключевых приоритетов своей идеологии наше государство видит воспитание граждан и подрастающего поколения в духе патриотизма, любви к земле и стране, готовности в любую минуту встать на защиту Отчизны».

Список литературы:

1. Бакаев Л.Н. Проблемы военного строительства в Казахстане. – Алматы, 1993. – 19 с.
2. Бакаев Л.Н., Аманжолов К.Р. Казахские национальные части Красной Армии в годы гражданской войны (1918–1920 гг.). – Алматы, 1994. – 26 с.
3. Исторический опыт защиты Отечества: военная история Казахстана. – Алматы, 1999. – 352 с.
4. Наркомы Казахстана. 1920–1946 гг.: Биографический справочник. – Алматы, 2007. – 400 с.

² Ф.5-Н. Оп.1. Д.5273. Л.53–54.

*М. Т. Жылгелдинов,
главный эксперт Управления научной публикации документов
Архива Президента РК*

АЛМАТИНСКОМУ ТЮЗУ 70 ЛЕТ

Как говорил в свое время один из основателей детского театра А.А. Брянцев, «для детей надо играть как для взрослых, только еще лучше. В детском театре все должно быть лучшее: и драматургия, и игра актеров, и режиссерское искусство».

В этом году исполнилось 70 лет со дня открытия Алматинского ТЮЗа. 23 декабря сотрудники Архива Президента РК приняли участие в Круглом столе «Достойнейшие верненцы, замечательные алмаатинцы», посвященном 70-летию Театра, инициированному представительством Россотрудничества в РК и Национальной библиотекой РК.

После приветственной речи заместителя генерального директора Национальной библиотеки РК А.Х. Юсуповой выступила заместитель руководителя Представительства Россотрудничества в Казахстане, в городе Алматы И.В. Переверзева. Руководитель Управления научной публикации документов Е.В. Чиликова представила презентацию по теме «Из истории создания ТЮЗа», в которой она рассказала об административно-хозяйственном положении г. Алматы в 1945 г., в год открытия ТЮЗа, о Н.И. Сац – первой в мире женщине – оперном режиссере, театральном деятеле, писателе, педагоге, которой не смотря ни на что, в годы войны, удалось открыть первый театр для детей в Казахстане. Главный эксперт М.Т. Жылгелдинов выступил с сообщением, в котором рассказал историю открытия казахской труппы ТЮЗа, об актерах и первых спектаклях, о достижениях в период Советского Союза и Независимого Казахстана. Также сотрудники АП РК поделились с участниками уникальными фотографиями из альбома, сделанного самими тюзовцами. Благодаря фотодокументам, выявленным в фондах Архива, можно уточнить одну из деталей интерьера послевоенного ТЮЗа. В своих мемуарах Наталья Ильинична упоминала об этом так: «В просторном нижнем холле детей встречает большой лохматый медведь. Он стоит, улыбаясь, на задних лапах, на его шее – почтовый ящик. «Пишите мне, понравился ли вам спектакль. Очень люблю получать ваши письма», – читаем на ящике». На архивном фото медведь выглядит несколько иначе. В данной ситуации фотодокумент как источник ретроспективной информации является более точным свидетельством, чем воспоминания.

Также с сообщениями выступили представитель Национальной библиотеки РК С. Туякова, заместитель директора ЦГА города Алматы А.М. Исалова, научный сотрудник Государственного музея изобразительных искусств им. А. Кастеева Г.Н. Сырлыбаева, председатель Молодежного Медиа-Союза Казахстана С.А. Галиева, заведующая литературно-драматической частью Государственного академического русского театра для детей и юношества Л.Б. Мананникова и др.

Эпоха Алматинского ТЮЗа началась в военном 1944-м. Детский театр начали строить после принятия 6 сентября 1944 г. совместного постановления Совнаркома КазССР и ЦК КП (б) Казахстана об организации в г. Алма-Ате Государственного театра для детей и юношества Казахстана с целью «улучшения постановки внешкольной работы и организации систематического культурного обслуживания детей». В год Великой Победы – 7 ноября 1945 г. театр открыл свои двери. Это уникальный факт: в разоренной войной стране строят и открывают детский театр.

4 июля 1948 г. постановкой пьесы «Золотой ключик» («Алтын кілт») А. Толстого состоялось официальное открытие казахской труппы. Постановщиком спектакля была Наталья Ильинична Сац. В своей книге «Новеллы моей жизни» она пишет: «В 1947 г. появилась у нас и вторая, казахская труппа. Маленькие алмаатинцы прекрасно говорят и понимают по-русски – все без исключения. Но помочь им не забывать свой родной язык, любить его – необходимо. Мы включили в нашу труппу артистов-казахов, по-настоящему одаренных людей. Это – Асия Мамбетова, Сапаргали Шарипов, сестра и два брата Куламбаевы, Камаси Умурзаков, его жена Д. Умурзакова, Саттарова, К. Жакибаев. Мы на-

чали показ спектаклей на казахском языке пьесой Алексея Толстого «Золотой ключик». Когда сказка Толстого стала пьесой, она помогла мне открыть Центральный детский театр. Теперь «Золотой ключик» (поистине волшебный) дал возможность открыть Казахский театр для детей!». Это первый случай в истории театрального искусства в Советском Союзе, когда детский театр работал на двух языках.

Всего в период с 1946 г. по 1985 г. было поставлено несколько десятков спектаклей на казахском языке: «Золотой биток» М.Б. Акынжанова и К. Бадырова, «Алдар Косе» Ш. Кусаинова, «Красавица Аягыз» К. Сатыбалдинова, «Кожанасыр» Л.В. Соловьева, «Алия Молдагулова» А.И. Байжанова и др., основной репертуар ТЮЗа составляли произведения русской и зарубежной драматургии.

24 февраля 1985 г. театр разделили на два самостоятельных коллектива: казахский и русский, которому было присвоено имя его основательницы – Наталии Сац. В 1992 г., в связи с 90-летием казахского писателя и драматурга Габита Мусрепова, Казахскому государственному театру для детей и юношества было присвоено его имя, а в 1996 г. за вклад в развитие многонационального искусства Республики Казахстан почетное звание Академического.

За свою историю Казахский государственный академический театр для детей и юношества им. Г. Мусрепова достиг больших успехов, создал базу для развития творческого потенциала, и в настоящее время является одним из ведущих театральных коллективов республики. Актерский состав театра за все годы его существования отличался яркими талантами, преданностью профессии и неутомимой работоспособностью.

Со дня своего основания театр держит в центре внимания свою основную направленность – нравственное воспитание подрастающего поколения. Для самых маленьких зрителей ставятся сказки и легенды, помогающие детям различать в мире Добро и Зло.

ТЮЗ вносит большой вклад в становление художественной и духовной культуры у молодежи нашей страны, воспитывает у подрастающего поколения эстетический вкус и мировоззренческие позиции, играет большую роль в развитии казахского театрального искусства.

Коллективное фото участников Круглого стола. Национальная библиотека РК.
23 декабря 2015 г.

70-ЛЕТИЕ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ. 1941–1945

Ж.Т. Байқаш*ҚР Президенті Мұрағаты Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының бас сарапшысының м.а.***№ 270 БҰЙРЫҚТЫҢ ҚҰРБАНЫ БОЛҒАН ҚАЗАҚ СОЛДАТЫ**

2015 жылдан бастап, Ұлы Отан соғысының 70-жылдығына орай Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты қазақстандықтарға тұтқынға түскен және жат елде қалған өзінің туысқандары мен жақындарының тағдырын анықтауға немесе қандай да бір ақпарат алуға мүмкіндік беретін «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, дереккөздер және мәліметтер базасы» ғылыми-зерттеу жобасын іске асыруды бастады.

Осы жобаның аясында қазіргі кезде арамызда аман-сау өмір сүріп жүрген бірқатар қазақстандықтар іздеп табылды, алғашқы іздеу экспедициясы жүзеге асырылды. Нәтижесінде 2015 ж. 17 маусымында ҚР Президенті Мұрағатының қызметкерлері Алматы облысы Райымбек ауданы Ұзынбұлақ ауылының тұрғыны Екінші Дүниежүзі соғысында фашистердің қолында тұтқын болған Баба Әлімжановпен кездесті.

1945 ж. 9 мамырында КСРО жеңіске жетсе де, тұтқынға түскен солдаттар мен бейбіт азаматтарды кешірмеді. Кеңестік Қызыл әскердің Жоғарғы Бас қолбасшылық Ставкасының 1941 ж. 16 тамыздағы «Тұтқынға берілгені және жауға қаруын тапсырғаны үшін әскерилердің жауапкершілігі туралы» № 270 бұйрығына сәйкес кеңес жауынгерлері өз еркімен және еріксіз тұтқынға түскен жағдайда «Отанына опасыздық жасағандар» болып жарияланды. Бұл бұйрық көп жылдар бойы тұтқындау мәселесіне, соның ішінде бұрынғы әскери тұтқындарға теріс көзқарас қалыптастырды. Осындай идеология құрбанының бірі Баба Әлімжанов.

Баба Әлімжанов, 1919 жылы Ұзынбұлақ кенті, Ұзынбұлақ ауыл округі, Райымбек ауданы, Алматы облысында туған, 2015 ж. 17 қарашасында 95 жасында қайтыс болды. Әскери билеттегі ақпаратқа сүйінсек, Баба Әлімжанов 1941 ж. қыркүйегінен 1945 ж. 5 мамырына дейін Австрия аумағындағы «Маутхаузен» лагерінде тұтқында болған, бірақ оның естеліктері бойынша ол 1944 ж. бастап ғана «Маутхаузен» лагеріне тұтқынға түседі, оған дейін Бест-Литовский, Остров-Мозавецкий (Польша) лагерьлерінде, еңбек батальонында тұтқында болып, 1943 ж. күзінде қашып, польшалық партизандармен бірге соғысады. 1945 ж. тұтқыннан босатылып, 1946 ж. 20 мамырына дейін Донбас көмір шахтасында жұмыс істеген. Содан кейін туған жеріне оралып, 1946 ж. 1 қыркүйегінен бастап, Қарқара, Кеген орта мектептерінде мұғалім болып жұмыс істеген.

Соғыстан кейінгі уақытта бейбіт өмір сүрген жерінен Баба Әлімжановты жоғарыда айтып өткен № 270 бұйрық негізінде 1948 ж. 13 маусымында Алматы қалалық әскери гарнизонының әскери трибуналы 25 жылға бас бостандығынан, 5 жылға саяси құқығынан айырып, жаза мерзімін өтеу үшін Қарағанды облысының Жезқазған мыс шахталарында еңбекпен түзеу лагеріне жіберілді. 1955 ж. 29 қыркүйегінде Баба Әлімжановтың жазасының қалған жылдарына кешірілім жасалып, бостандыққа шықты.

Назарларыңызға алғаш рет Баба Әлімжановтың өмірбаяны мен соғыс тұтқынында болғанын расстайтын құжаттардан үзінді келтіріледі. Бұл құжаттар жақын арада ҚР Президенті Мұрағатының қорына тапсырылады.

№ 1

Баба Әлімжановтың өмірбаяны

Мен Әлімжанов Баба 1919 ж. 15 мамырда Райымбек ауданы, Ұзынбұлақ ауылында тудым. Әкем 1930 ж. қайтыс болды. Сол жылдан бастап осы ауданның Тұйық ауылы «Көктас» колхозына шешеміз мүше болып, жұмыс істеп төрт ұл, бір қызын тәрбиелеп, асырап бақты.

1939 ж. 1 қыркүйекте Жалаңаштағы онжылдық қазақ орта мектебін қызыл аттестатпен бітіріп, өз тілегім бойынша Ұзынбұлақ 7 жылдық мектебіне математика пәнінен сабақ беретін мұғалім болып орналастым.

1940 ж. 13 қаңтарында әскер қатарына алынып, Минск қаласындағы кіші командирлер даярлайтын курсын бітіріп, сержант атағын алдым. Содан БОВО (белорусский особый военный округ) 149-отдельный развед. батальонында механик танкист болып әскери қызметімді атқардым. Біздің әскери бөлім Батыс Белоруссияның Польшамен шекаралас қаласы Семятичийде тұрдық.

1941 ж. 22 маусымында таңғы сағат төртте неміс-фашист армиясына қарсы қырғын соғысқа араласып, Смоленск бағытына қарай күн-түн демей шегіне отырып қорғаныс ұрыстарын жүргіздік. 1942 ж. күз айында Смоленск түбінде қоршауда қалып, оң аяғымнан жарақат алып, қансырап ессіз жатқан жерімнен немістер тұтқынға түсірді. Содан 1944 ж. дейін әскери тұтқын лагерінде, 1945 ж. мамыр айына дейін Австриядағы Маутхаузен конц-лагерінде отырдым. Тұтқындарға көрсеткен қорлықтарын тілмен айтып жеткізуге болмайды.

1945 ж. 1946 ж. 20 мамыр айына дейін Донбас көмір шахтасында жұмыс істедім. 1946 ж. 20 мамырында туған жеріме оралдым. 1946 ж. 1 қыркүйегінен 1948 ж. 1 маусымына дейін Қарқара орталау, Кеген орта мектебінде ұстаздық қызметімді атқардым.

1948 ж. 1 маусымынан 1956 ж. 5 желтоқсанына дейін репрессияға ілініп, Қарағанды облысының Жезқазған мыс шахталарында шахтер болып жұмыс істедім. 1955 ж. наурыз айында СССР Жоғарғы Советіне жолдаған арызым бойынша ақталып (сот кескен 25 жылдың) қалған жылдарына кешірім жасалып, бостандыққа шықтым.

1956 ж. 1 қыркүйегінен 1979 ж. 1 маусымына дейін аудан мектептерінде ұстаздық қызметімді жалғастырып, оқу тәрбие жұмысымды адал атқарып, 1979 ж. 60 жасымда пенсияға шықтым.

№ 2

**Ответ на жалобу заместителя военного прокурора Туркестанского военного округа
Бычкова по поводу освобождения Алимжанова Бабы от поселения**

г. Ташкент

29 сентября 1955 г.

На Вашу жалобу по поводу освобождения от поселения сообщаю, что в соответствии с пунктом третьим Указа Президиума Верховного Совета СССР от 17 сентября 1955 г. «Об амнистии советских граждан, сотрудничавших с оккупантами в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.» Вы от поселения освобождаетесь.

ВРИО зам. военного прокурора ТурКВО
подполковник юстиции
Бычков

№ 3

Выписка из военного билета Б. Алимжанова

Кегенский р-н, Алма-Атинская обл.

6 февраля 1964 г.

[...]

С сентября 1941 г. по 5 мая 1945 г. находился в плену на территории Австрии в лагере Маутхаузен.

[...].

№ 4

**Постановление Центральной военно-врачебной комиссии
Министерства обороны Республики Казахстан**

г. Алматы

Сентябрь 2000 г.

Ранение гражданина Алимжанова Баба 1919 года рождения: «Сквозное пулевое ранение нижней трети правого бедра, приведшее к ограничению движений коленного сустава», да получено при защите СССР.

Основание: протокол № 592 от 15 сентября 2000 г.

Председатель комиссии
В. Ульященко

№ 5

**Поздравительная открытка Президента Республики Беларусь
А. Лукашенко Б. Алимжанову с 60-й годовщиной Победы над фашизмом**

г. Минск

2005 г.

Уважаемый Баба Алимжанов!

Примите мои сердечные поздравления с 60-й годовщиной нашей страны от немецко-фашистских захватчиков

Для Беларуси 3 июля – это День Независимости, национальной гордости и немеркнувшей славы ветеранов Великой Отечественной войны.

60 лет назад в результате мощного наступления Красной армии при поддержке партизанских соединений территория республики была полностью очищена от гитлеровских оккупантов. Наступил светлый миг освобождения, дорога к которому пролегла через три долгих года борьбы и упорного сопровитлений.

Мы склоняем головы перед мужеством, стойкостью и силой духа фронтовиков, партизан, подпольщиков, труженников тыла – людей разных национальностей, которые сплотились для отпора врагу.

В послевоенный период поколение доблестных победителей было в первых рядах тех, за непродолжительный срок возродил из руин и пепла разрушенные города и села.

Родина высоко ценит Ваш ратный подвиг и самоотверженный труд. Белорусский народ всегда будет благодарен Вам за отвоеванные мир и счастье, за предоставленную возможность радоваться каждому новому дню, Ваша исполненная героического смысла жизнь стала достойным образцом для потомков.

Желаю Вам доброго здоровья, праздничного настроения, благополучия, заботливого отношения родных и близких.

С уважением
Президент Республики Беларусь
Александр Лукашенко

№ 6

**Б. Өлімжановқа ҚР Президенті Н. Назарбаевтан Жаңа 2015 жылмен
құттықтау ашық хаты**

Астана қ.

2015 ж.

Құрметті Ұлы Отан соғысының ардагері!

Сізді Ұлы Отан соғысының Жеңіспен аяқталғанына 70 жыл толатын Жаңа 2015 жылмен шын жүреппен құттықтаймын!

Сіздің замандастарыңыздың соғыстағы ерліктері мен бейбіт жылдардағы еңбектері, сондай-ақ ел Тәуелсіздігін нығайтуға қосқан үлесі шын мәнінде елге – мұра, ұрпаққа – өнеге.

Қазақстандықтар мұны әрдайым қастерлейді, сіздерге шынайы ізет-құрмет пен жан-жақты қамқорлық көрсетуден аянбайды.

Алдағы Ұлы Жеңіс мерейтойын есендікте көруді жазсын.

Сіздерге зор денсаулық пен қажымас қажыр-қайрат, ұзақ та бақытты ғұмыр, әулетіңізге амандық пен игіліктер тілеймін.

ҚР Президенті
Нұрсұлтан Назарбаев

№ 7

Баба Өлімжанов отбасы мүшелерімен бірге. Солдан оңға қарай: 1) Ерлан Өлімжанов, 2) немересі Баба Әділмен, 3) Баба Өлімжанов, 4) келіні Салтанат Жақайқызы Бейсенбаева.
17 маусым 2015 ж. Ұзынбұлақ ауылы, Райымбек ауданы, Алматы облысы.
Фотоға түсірген Ж.Т. Байқаш.

ВОЕННЫЙ БИЛЕТ
НТ № 2568314

Фамилия Әлімжанов
Имя Баба
Отчество _____
Число, месяц и год рождения 1 сәу 1919.
Личная подпись владельца В. Алжанов
Вадан Лезинский район военным комиссариатом
О. Оспанов области (республики)

" 6 - сентября 1964 г.
ВОЕННЫЙ КОМИССАР
М. П. Савинцев
(звание, подпись)

НТ № 2568314 1
I. Общие сведения

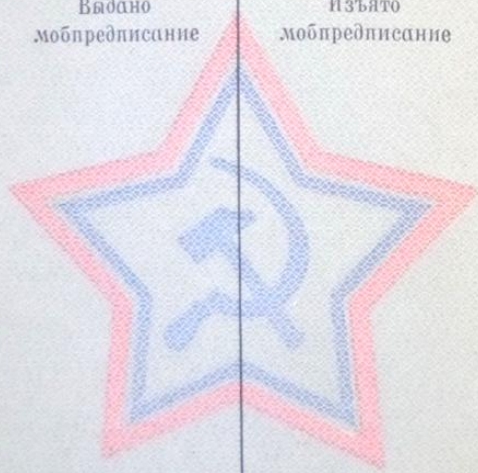
1. Место рождения А. Шинкес обл. Лезинский район. Букучинское с/с
2. Национальность Казак
3. Партийность (с какого года) Беспарт.
4. Состоит ли в ВЛКСМ (с какого года) Несть.
5. Образование Средняя № 6 в 1938 г. с. Шинкеской

6. Основная гражданская специальность Учитель

7. Семейное положение Женат - жена - Бибигулова Бибигуль
Даншпанова Бигайма

НТ № 2568314 22

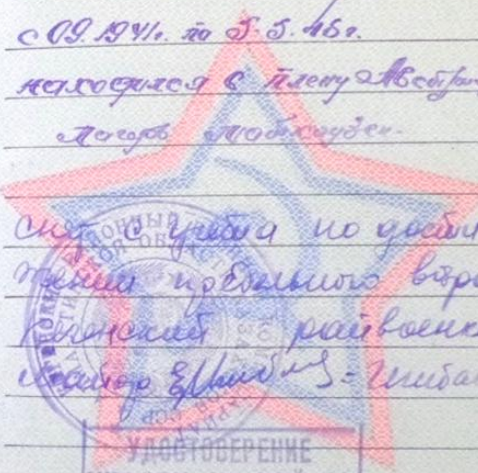
Вадано мобпредписание	Изъято мобпредписание
--------------------------	--------------------------

НТ № 2568314 23
VII. Особые отметки

с 09.1941. по 3.5.46г.
находясь в плену у немцев
доказав мобилушен.

Средняя школа по учебно-методическому преданию в г. Ленинск-Кузнецкий с райвоенком Александр Ермаков - Шибань

**УДОСТОВЕРЕНИЕ
УЧАСТНИКА ВОЙНЫ
ВРУЧЕНО**

Баба Әлімжановтың әскери билеті.

Р.М. Әбдуәли

*ҚР Президенті Мұрағатының
Құжаттарды ғылыми жариялау
басқармасының бас сарапшысы*

Ш.О. Төлеуова

*ҚР Президенті Мұрағатының
Жинақтау және құжаттама
басқармасының бас сарапшысының м.а.*

Г.К. БЕЛЬГЕРДІҢ ЖЕКЕ ҚОРЫ ТУРАЛЫ

Биылғы жылдың ақпан айында 80 жасында «қазақ жерінің дарынды перзенті» атағына ие болған Герольд Карлович Бельгер дүниеден қайтты.

1998 ж. Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатын жеке тектік құжаттармен толықтыру мақсатында жеке қорлар бөлімі құрылды. Онда отбасының, жеке адамның өмірі мен қызметі барысында туындаған тарихи-мәдени құнды құжаттар жинақталған. Бүгінгі күнде Мұрағатта ХХ ғ. рухани, мәдени өмірі мен шығармашылығын бейнелейтін белгілі жазушылар, қоғамдық және саяси қайраткерлер естеліктері мен басқа да деректер сақталған 71 жеке тектік қор жинақталған.

1999 ж. ҚР Президенті Мұрағатының қоры белгілі қазақстандық жазушы, аудармашы, әдебиеттанушы, қоғам қайраткері Г. Бельгердің құжаттарымен толықтырылды.

Герольд Карлович (лақаб аты Гарри Карлсон) 1934 ж. 28 қазанда Саратов облысының Энгельс қаласында әскери фельдшер отбасында дүниеге келді [1].

КСРО Жоғарғы Кеңесі Президиумының 1941 ж. 28 тамыздағы «О переселении немцев, проживающих в районах Поволжья» Жарлығы бойынша Кеңес Одағының неміс халқы немістердің АКСР-ден жаппай қоныс аудару толқынына түсті. 1941 ж. 17 қыркүйегінде Бельгер отбасы Солтүстік Қазақстан облысы Сергеев ауданы Ленино селосына қоныс аударылады. Мұрағатта сақталған өмірбаяндық нұсқаларда Герольд Карлович еске алады: «Небольшой казахский аул на правом берегу обрамленного тугаями Ишима – Есиля сыграл исключительную роль в моем становлении и всей дальнейшей моей судьбе. Все самое светлое и доброе, чистое и искреннее, возвышенное и благородное моего детства, отрочества, юности связано с родным аулом» [2, 14-б]. Осында 1944 ж. алғаш рет қазақ мектебінің табалдырығын аттап, тілді жетік меңгерді, сол уақыттан бастап оның тағдырына айналған қазақ тұрмысының бастауын бойына сіңірді.

«Қуғынға ұшыраған» ұлт өкілінің Қарағанды металлургия институтына түсуге сәтсіз талпынысынан кейін Г. Бельгер Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының филология факультетіне түсіп, оны 1958 ж. тәмамдайды. 1958–1960 жж. Жамбыл облысы Сарысу ауданы Байқадам орта мектебінің орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі қызметін атқарады [1].

1960 ж. Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының аспирантурасында Қазақ мектептерінде орыс тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесі кафедрасында оқуын жалғастырды¹. «Жұлдыз» журналындағы жұмыс жылдары туралы Г. Бельгер «Сразу же после аспирантуры А. Нурпеисов (тогда главный редактор «Жулдыза») сходил в Министерство и выхлопотал бумагу о переводе меня в его, Абеке, распоряжение... Меня приняли литсотрудником отдела прозы казахского журнала. Было поначалу непривычно. Я чувствовал себя не в своей тарелке. Языкознание и методика остались побоку. Зато сколько знакомств! Какая вольная стихия! Муканов, Мусрепов, Мустафин, Абу Сарсенбаев, Ахтанов, Шангитбаев, Кабдолов... О, все созвездие казахской литературы. И новая волна моих замандасов-сверстников – К. Мырза-Али, С. Жиенбаев, С. Асанов, С. Муратбеков, А. Кекилбаев, К. Исаков, А. Сулейменов, З. Сериккалиев, А. Тарази, Р. Токтаров, Ж. Нажимиденов, Е. Домбаев, Д. Досжанов, О. Сарсенбаев – плеяда молодых и дерзких талантов,

¹ Кандидаттық минимумды тапсырды. «Система обучения русской разговорной речи в казахских школах» диссертациясының қолжазбасын дайындады. Аспирантураны кандидаттық диссертацияны қорғамай бітірді, өйткені Герольд Карловичтің айтуы бойынша: «На третьем курсе аспирантуры меня привлек к художественному переводу Абдижамил Нурпеисов. К методике преподавания я окончательно охладел...». Автобиографические эскизы. – Алматы: «Жібек жолы» баспа үйі, 2004. – 27-б.

самостоятельных, образованных, начитанных людей. Меня они тепло приняли в свой шумный круг» [2, 27–28-б.] деп жазады.

1964 ж. бастап белгілі қазақ жазушылары Ә. Нұрпейісов пен Ғ. Мұстафиннің кеңесі бойынша толығымен қазақ тілінен аудармамен айналыса бастады. Содан бері Ғ.К. Бельгер қызығушылықпен қазақ прозасын түпнұсқадан орыс тіліне аударды. Қазақ прозашыларының 200-ге жуық шығармалары – Б. Майлин, М. Әуезов, Ғ. Мүсірепов, Х. Есенжанов, Ә. Нұрпейісов, Ә. Кекілбаев, Д. Досжанов, О. Сәрсенбаев және т. б. дастандары, хикаяттары, әңгімелері, очерктері, мақалалары орыс тіліне аударылды. Орыс тілінен Ғ.К. Бельгер орыс, неміс прозашылары – А. Реймген, Н. Ваккер, Э. Кончактың және т. б. 20-дан астам шығармаларын аударды.

Жазушы қазақ оқырмандары арасында неміс әдебиетін насихаттауға көп күшін жұмсады. Ол оннан астам ұжымдық жинақтар құрастырды, солардың ішінде «В степном краю», «Мой Казахстан», «Далекие журавли», «Антология советской немецкой литературы», «10 советдойчезрцейлер», «Советские немцы: история и современность», «Литературный энциклопедический словарь», «Абай» және т. б.

Шығармашылық жұмысымен қатар Ғ. К. Бельгер қоғамдық жұмыстарға белсенді араласып, бойындағы бұлжымас үздік қасиеттерін – жинақылығын, жауаптылығын, тыңғылықтылығын, өнегелігін, парасаттылығын танытады. Осылайша оны Ә. Нұрпейісов Ғ.К. Бельгердің «Тихие беседы на шумных перекрестках» кітабының алғысөзінде бейнелейді.

Ғ. Бельгердің құжаттары ҚР Президенті Мұрағатына 1999 ж. мамыр айында оның өтініші негізінде қабылданды¹.

№ 1 тізімдемедегі істер құжаттар құрамын есепке ала отырып,

1. Ғ. Бельгердің өмірбаянына қатысты құжаттар;
2. А. Дебольскийдің Ғ. Бельгерге жазған хаттары;
3. Ғ. Бельгердің қызметтік және лауазымдық қызметінің құжаттары;
4. Ғ. Бельгердің шығармашылық құжаттары;
- 4.1. Әдеби аудармалар;
- 4.2. Хикаяттар, әңгімелер, очерктер, эсселер жинақтары;
- 4.3. Мақалалар, баяндамалар, естеліктер, сұхбаттар, сценарий;
- 4.4. Рецензиялар, пікірлер, алғысөздер, құттықтаулар болып жүйеленді.

Өмірбаяндық құжаттары «Ғ. Бельгердің өмірбаянына қатысты құжаттар» бірінші бөліміне енгізілді: өмірбаяны, диссертациялық жұмысының қолжазбасы, жазушының 60 жылдығына орай шығарылған буклеттер, мақтау қағаздары, газет редакцияларының алғыс хаттары, сонымен қатар ресми ұйымдардың, достарының, әріптестерінің құттықтау хаттары енді. Сонымен қатар бұл бөлімде тұрмыс жағдайларын шешу мақсатымен әртүрлі мекемелерге жазған хаттары, Қазақстан жазушылары съезі делегаттарының мандаттары мен ғылыми-тәжірибелік конференцияларға, мерейтойлық кештерге, кітап үйлері, көрмелер, мұражайлар ашылуына қатысты іс-шаралар мен ресми қабылдауларға шақыру билеттері топтасқан.

Бұрыннан келе жатқан қаламдас досы А. Дебольскийдің² Ғ. Бельгерге жазған хаттары тізімдеменің екінші бөлімі болып бөлек шығарылды. Хаттар 1971 ж. мен 1997 ж. аралығын қамтиды. Бұл хаттардан жазушының шығармашылық жолын, тұрмысын, елде болып жатқан қандай да болмасын саяси, әлеуметтік-экономикалық жағдайларға көзқарасын, қатысын байқауға болады.

Үшінші бөлім құжаттары Ғ. Бельгердің қоғамдық және жұмыс қызметін баяндайды. Бұл түрлі мәдениет қорларында, КСРО мен Қазақстан Жазушылар одағының семинарлары, конференциялары, пленумдары, съездеріндегі кеңестік неміс әдебиеті мен көркем

¹ Ғ. Бельгердің жеке қорына екі тізімдеме қалыптастырылған.

² Дебольский Алексей Борисович (лақаб аты – А. Стражевский; 13 қаңтар 1916 ж. – 19 шілде 1997 ж.) – неміс кеңес жазушысы, аудармашы және драматург. 1916 ж. Харьковте дүниеге келді. 1925 ж. оның отбасы Мәскеу түбіне көшіп барады. Фабрика-зауыт мектебін бітіріп, зауыттарда жұмыс істейді. 1938 ж. Мәскеу мемлекеттік педагогикалық университетінің география факультетін тәмамдайды. Магаданда мұғалімдік қызметін атқарады, кейін журналист жұмысына ауысады. Ұлы Отан соғысы жылдары әскери журналист болып істейді. 1946 ж. бастап Берлинде «Tägliche Rundschau» газетінде журналист қызметін атқарады. Кейін Кеңес әскери баспасөзінің қызметшісі болады. 1953 ж. әдеби қызметін бастап, «NeuesLeben» (Мәскеу қ-сы) газетінде жұмысын жалғастырады. 1965 ж. ҚазКСР-ге немістілді баспасөз құру мақсатымен көшіп келеді. 1966 ж. жаңадан құрылған «Freundschaft» республикалық газетін қолға алады. <https://ru.wikipedia.org>.

аударма мәселелері мен жағдайы туралы сөздері мен баяндамалары. Айтылғандардан бөлек бөлімге сайлау алдындағы бағдарлама, депутаттыққа кандидаттың сенімді өкілдерінің тізімі, хаттар, келісім-шарт, Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы мемлекеттік саясат жөніндегі ұлттық кеңестің мүшесі, Қазақстан ПЕН орталығы атқарушы комитетінің мүшесі, «Сорос-Қазақстан» қоры басқармасы төрағасы, «Феникс» альманахы редакторы, депутаттыққа кандидат ретіндегі оның қызметін ашатын мәліметтер мен басқа да құжаттар жинақталған. Сонымен қатар, кітаптарын басып шығаруға өтінімдер мен хаттар, іс-сапар, шығармашылық қызметінің есептері енді.

Төртінші бөлімнің төрт бөлімшесінде топтасқан шығармашылық құжаттары Г. Бельгер қорының маңызды бөлігін құрайды. Қазақ әдебиетінде Г. Бельгер, бірінші кезекте, аудармашы ретінде қалыптасқанына байланысты «Көркем аудармалар» атты бірінші бөлімшесіне Абай, Жамбыл, Ә. Тәжібаев, Ә. Нұрпейісов, Ә. Кекілбаев, Д. Досжанов, О. Сәрсенбаев, сонымен қатар неміс жазушысы А. Реймгенның дастандары, хикаяттары, әңгімелері, поэмалары мен өлеңдерінің көркем аудармалары жинақталды.

Шығармашылық қызметінің алғашқы бес-алты жылында аудармамен айналысқан Г. Бельгер өзінің әңгімелер, хикаяттар, очерктер, естеліктері мен эсселерін жаза бастады. 1973, 1977 жж. жарық көрген «Сосновый двор на краю аула», «За шестью перевалами» кітаптары, «Земные избранники», «Тихие беседы на шумных перекрестках» кітаптарының қолжазбалары, кейбір хикаяттарының, дастандарының тараулары, орыс және неміс тілінде жазылған әңгімелері, сонымен қатар өмірбаяндық сипаттағы әңгімелер мен жазушы әкесінің өмірбаяны екінші бөлімшеге енгізілді.

Көптеген қазақ жазушыларының шығармашылық жолы туралы, олардың әдеби шығармаларын аударуы және төрт мыңнан аса әртүрлі қазақ есімдерін оның «Дневники разных лет» жазбаларынан табуға болады. Бұл жазбалар, жазушы дәптері мен «Казахские имена» есімдер тізімінен тұратын қойын дәптері аталған бөлімшеге жинақталған.

Үшінші бөлімшені Г. Бельгердің Ә. Нұрпейісов, М. Әуезов, Ғ. Мүсірепов, Ә. Кекілбаев, Ә. Әлімжанов, Бақытжан Момышұлы, А. Сүлейменов, А. Дебольский, Д. Гольман, В. Эккерт, Р. Кельн және басқа да көптеген қазақ және неміс жазушыларының шығармашылығы туралы мақалалар, баяндамалар, жазбалар, сұхбаттар құрайды. Г. Бельгердің жас жазушыларға КСРО Жазушылар одағына мүше болу үшін дайындаған мінездемелері, анкета сұрақтарына жауаптар, журнал мен газет редакцияларының сұрақтары, фильмдер сценарийлері, кездесулердегі, радио және теледидардағы баяндама мәтіндері де осы бөлімшеге енгізілді.

Төртінші бөлімшеде кітаптар, сөздіктер, тілашарлар қолжазбаларына жазылған рецензиялар, пікірлер, қазақстандық және неміс жазушыларының әдеби шығармаларына, театр қойылымдарына, «Здесь наша родина» атты депортацияланған неміс халқының тағдыры туралы телефильмге жазылған рецензиялар мен пікірлер, Э. Кончак, Л. Вайдман мен басқа да неміс жазушыларының хикаяттары мен әңгімелер жинақтарына, кітаптарына алғысөздер, түйіндер топтастырылған [3].

Жеке тектік құжаттармен толықтыру Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты қызметінің басым бағыттарының бірі болып табылады. Жеке қорлар – ресми құжаттармен қатар өткен уақыт туралы көрініс беріп, жан-жақты ашуына мүмкіндік беретін маңызды тарихи деректер болып саналады. Жеке тектік қорларды қалыптастыру тәжірибесі ірі әлеуметтік және мәдени құбылыстарды ғана емес, біртума тұлғалардың тағдырын тарих объектісіне айналдырған мұрағаттар қызметінің жаңа бағыты ретінде салыстырмалы түрде жақында пайда болды. Жеке қорлар тарихтың ағымын айқын, қайталанбас, мазмұнды бейнелеуімен бағаланады. Жеке мұрағаттар құжаттары тақырыптық көрмелер, көркем кинотүсірілімдер, радио- және телебағдарлама жазуды ұйымдастыруға белсенді түрде қолданылады. Оқырман залының зерттеушілері де монография, мақала, баяндама, докторлық және кандидаттық диссертациялар, диплом жұмыстарын дайындауға пайдаланады, және де оларға қызығушылық арта түсуде. Уақыт өте келе бұл құжаттар қоғамдық игілікке айналу үшін оларды сақтап қалу маңызды.

Деректер мен әдебиеттер тізімі:

1. ҚР ПМ. 152-Н-қ. 1-т. 1-іс. 1-п.
2. Автобиографические эскизы. – Алматы: «Жібек жолы» баспа үйі, 2004.
3. ҚР ПМ. 152-Н-қ. 1-т.

Ғаббас Баталов (1910–1997) – партия және шаруашылық қайраткері. Қостанай облысының тумасы. 1950-ші жылдары Қарақалпақ АКСР ауылшаруашылық министрінің орынбасары қызметін атқарған.

ШӘҢКІ БИ

Шәңкі би Меңдекеұлы 1811 жылы туып, 1884 жылы опат болған. Қостанай облысының Обаған елінде өмір сүрген. Руы арғын ішіндегі қанжығалы.

Шәңкі өз дәуірінің шешен, парасатты, рақымшы билерінің бірі, Шәңкі сол дәуірде қазақ жеріне жылжып келе жатқан орысқа, оның тұрмысы, мәдениеті мен ғылымына әуестенген. Тіпті орыс халқын жақтаған. «Орыс әскери әкімдерін басқыншы» деп қарсы шыққан сол кездегі Есеней, Байқасқа, Тоғалақ сияқты белді ру басылары Шәңкіні «орысшыл» деп жек көріп, онымен қас болған...

Шәңкінің өтірікке, ұрлыққа, зорлық-зомбылыққа жаны қас болған. Көкшетау, Қызылжар, Қостанай, Ақмола Торғай уездерінде ұрлық, барымтаны гүрілдетіп, зорлық-зомбылықтың ұясы болған Қожық-қарақшыны ұстатуға тұңғыш кіріскен де осы Шәңкі.

Шәңкі айтқан ұлағатты сөздерден және оның еткен әділдік, төрелік-биліктерінен мысалдар:

«Ақ орыстың бала жылатқанын естімедім,
Қара [құба] қалмақтың жылаған баланы жұбатқанын естімедім».

* * * * *

Білім – орыста,
Береке – қоныста

* * * * *

Білгенге сөзім сом алтын,
Білмегенге арам ас.
Дүниеге машқұл адам –
Сөзінді тыңдап та қарамас.
Сөз жинаған – алтын қазушы,
Наданға сөзді қор қылуға жарамас.
Теңіз басы – бұлақ-ты,
Сол бұлақ тасымай,
Сай-салаға су толмас.
Аталы сөз – тоғыз қабат қорғаның,
Сөз білмеген ала тәнді жалаңаш.

* * * * *

Арғын, Атығай елінде Әлібек батыр әкесі Зілқараға үш жүздің беделді адамдарын жинап, ас беріп жатқанда, Ордадағы шонжар-билердің қолдарына су құйып, қызмет етіп жүрген Шәңкі-бала төсенішке сүрініп, қолындағы шәйнекті төгіп алғанда, сүрініп жатқан баланы келекелеп:

– Бала, олжаңнан маған да бер, – деп күлген от ауызды, орақ тілді Мама-биге Шәңкі:
Таңның таң екенін кім біледі,
Сарғайып барып атпаса?
Күннің күн екенін кім біледі,
Қызарып барып батпаса?
Орданың орда екенін кім біледі,
Мен сияқты күтуші –
Жығылып – сүрініп жатпаса?
Иттің ит екенін кім біледі,

Жығылып жатқан баланы –
Тақымынан қаппаса?
Қас жақсының белгісі –
Айтқан сөзге тоқтайды.
Қас жаманның белгісі –
Түгінді қоймай боқтайды.
Сұраған соң бекерге
Би олжасыз кетер ме?
Басқа сөзді не қылайын,
Осы сөзім түп-түбіңе жетерді.

* * * * *

Шәңкі өзі қатысқан дауды әділ, жанжақты қарап, ақиқатына қарай билік еткен.

Бәйбіше арғын Қуандық елінің атақты биі Аққошқардың жігіттері ел торып, мал барымталап жүргенде, Торғай бойындағы Жәнібек ауылының жылқысына тиіп, қолға түскен бір жігіті соққыға жығылып өледі. Өлген жігітіне Аққошқар құн даулайды. Бұл – Жәнібек тұқымында Шеген дегеннің дәуіріленген мезгілі екен. Шеген Аққошқар өзі құн даулап келсе, оңай түспес деп, осы дауды бітіріп беруге Шәңкіні алдырады.

Бүтін мейрам тұқымын уысына сыйғызып отырған Аққошқар дауды шиеленістіріп, өз дегеніне көндіргісі келеді.

Сонда Шәңкі:

– Иә, Ақа!

Кере-кере сөйлессек,

Келін дауы келесі жылы бітеді.

Келісіммен сөйлессек,

Ердің құны екі ауыз сөзбен бітеді.

Алтыбақан алауыз бола берсек,

Елден – береке, ерден – қадір кетеді, – депті.

Аққошқар «Билікті бердім, шешімін, Шәңкі, сен айт!» – дейді. Шәңкі шешімін айтар алдында Аққошқарға:

– Аққу – құстың төресі,

Жалғыз жүріп оттамайды.

Асыл ердің белгісі –

Арам істі даттамайды, – дей келіп, тағы да:

– Ақа, ерің бүтін бе, әлде жарты ма? – деп сұрайды.

Ол кезде ұрлық қылып жүргенде өлген адамның құны жарты құн екен.

Аққошқар тұрып:

– Жарты, – депті.

Шәңкі:

– Олай болса, ердің құны жүз жылқы, соның елуіне келісім болсын. Сонымен қабат, Аққошқар, өз қолыңмен ағайын арасына құн дауын салғаның үшін айыбыңа елудің жартысын кешесің, – дейді.

Сонда Шәңкінің әділдікпен шешкен билігіне қарсы сөз айта алмай, төрттен бір құн алуды өзіне ар көрген Аққошқар:

– Әділдікпен шешкен билігің үшін, Шәңкі, қалғанын да кештім, – депті.

Құн алғанның орнына Шәңкінің «елдің берекесін, ердің қадірін асыра берейік» деген бәтуалы сөзіне тоқтам қып, тарқасқан екен.

* * * * *

Шыңғыс Уәлиұлының аға сұлтан кезінде Көкшетау қарауыл ішінде орта жүз елі бас қосқан бір үлкен ас болады.

Бұл асқа «Сағым-сары» деген талай ас-тойларда бәйге бермей жүрген желаяқ жүйрігін баптап Ұлытаудан найман Бағаналы елінің атақты батыры – Сандыбайдың Ерденінің інісі Дүзен-батыр отыз жігітпен келеді.

Ақ шатырдың ішінде биенің сүтімен суарылып тұрған Сағым-Сарыны бәйгеге қосуға далаға шығарғанда, еріккен жылқының әр атқа асылып, мойнын салып келемеждегендей наздағанын көтере алмаған бір қарауыл елінің жігіті Сағым-Сарыны бастан қамшымен тартып-тартып жібереді.

Бұны естіген Дүзен ашуланып: – Ағайын бәйгеге қосқалы тұрған атымның басына қамшы ұрғаның өз басыма қамшы ұрғанмен бірдей. Сағым-Сарыма бас бәйгені шаппай бересің! Айыбыңа үш тоғызды қоса бересің! Болмаса еліме ат шаптырып, қарулы қол алдырып, еліңді шабамын, – деп астың берекетін кетіреді.

Ойламаған жерден мұндай шатақтың шыққанынан сасқан Шыңғыс:

Шәңкі, мына шатақты бас, сенен басқаның бұған шамасы келмейді, – дейді.

Шәңкі-би екі жақпен де жалықпай сөйлесіп, ел, ағайын бірлігін негізге ұстап, асына шақырған ағайынның атының басына ұруды айып деп санап, Дүзеннің әкесі Сандыбайдың аруағына бір тоғыз, Дүзеннің өз абыройына бір тоғыз, Сағым-Сарының бәйге айыбына қасқа тоғыз беруге екі жағын да келістіреді. Ас жалғаса береді.

Ашуы басылып, айып алып, мерейі үстем болып отырған Дүзенге Шәңкі:

Иә, Дүзен, ер айыпты болғанмен, ел айыпты емес. Алған олжанды өзің басып отыра бермекпісің? – депті. Сонда жөнді сөзден аса алмаған Дүзен:

Жарайды, әкем Сандыбайға аталған тоғыз желіде қалсын, – дейді. Сонда Шәңкі-би:

Әй, Дүзен, бес қарулы батырмын дегенмен, ағаң Ерденнен төменсің. Атаңның атына аталған тоғызды – аруаққа тәнті, еліңе апар. Өзіңе аталған тоғызды абыройыңа тәнті, өзің ал, атамыз қазақта ат бәйгесі көпшіліктікі емес пе еді. Берсең қасқа тоғызды қалдыр! – дейді.

Дүзен: – Ә, солай ма еді? Онда, жақсы. Сағым-Сарының бәйге айыбы қасқа тоғыз желіде қалсын!¹

Сөйтеп, екі елді жеңіл-желпе айыппен бітіріп, елді жауластырмай, астың аман-есен тарқауына данышпандықпен шешім айтқан Шәңкі-би елдің мақтауына лайықты болып, ас жанжалсыз тарқаған екен.

* * * * *

Шәңкі-би Керей Тоқсан-бимен сөйлесіп отырғанда, Тоқсан баласына көңілі толмай-тынын білдіріп:

Әй, Шәңкі-ай, сені мен меннен өзімізге тартып бала тумады ғой, – депті. Сонда Шәңкі-би:

Би, неге олай дейсіз? Сенің балаң сен болмайды, менің балам мен болмайды. Біздер бұл дүниеден өткен соң оларда өз қатарынан кем болмайды, – деген екен.

* * * * *

Арықбай-бидің баласы Төкіш сапарда жүріп, қайтыс болғанда әкесі Шәңкіге естірткен Керей сөзі:

Алла ісіне бағынбай,
Басып өтер із бар ма?
Қайғы алмаған көкірек,
Жас ақпаған көз бар ма?
Нұрланған сипат көрікте,
Өзгермеген жүз бар ма?
Уа! Бұл дүние – бір кең сарай,
Іші қызық қоңыржай
Зейнеті оның тұрақсыз,
Талайлар көшкен көп тұрмай.
Мінсіз біткен шынардың,
Көркейіп шыққан бұтағы,
Үнемі тұрмас қуармай.
Өмірдің басы қуаныш,
Ақыры қайғы бір ойбай! – депті Арықбай.

Сөз парқын түсінген Шәңкі: – Төкішімен айрылған екенмін ғой! – деп төмен қарап отырып қалса керек.

Халық есіндегі материалдарды жинап құрастырушы:
Ғаббас Баталов

1984 жылдың 1 қазаны²

¹ Қасқа тоғыз деген – тоғыз құр аттан тұрады екен. Басқа тоғыздан айырмасы сол.

² Түпнұсқа А. Сатаевтың жеке мұрағатынан алынды.

Б.Д. Шайлазымов,
руководитель управления архивных технологий
Архива Президента РК

ОРГАНИЗАЦИЯ «ЭЛЕКТРОННОГО АРХИВА» В АРХИВЕ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Вопрос неуклонного роста объемов архивных документов ее систематизации и обеспечения сохранности является актуальным практически для всех предприятий и организаций, независимо от их рода деятельности, формы собственности и отраслевой принадлежности.

Сегодня наиболее используемым решением данного вопроса стала автоматизация процесса, путем внедрения современных информационных технологий, а именно организация многофункционального электронного архива учреждения.

Современный электронный архив должен как минимум обеспечивать быстрый поиск, прямой доступ к записанным на них сведениям с возможностью редактирования и функции передачи записанной информации по каналам связи, поэтому процесс ее организации является сложным, требующим комплексного подхода и существенных материальных затрат.

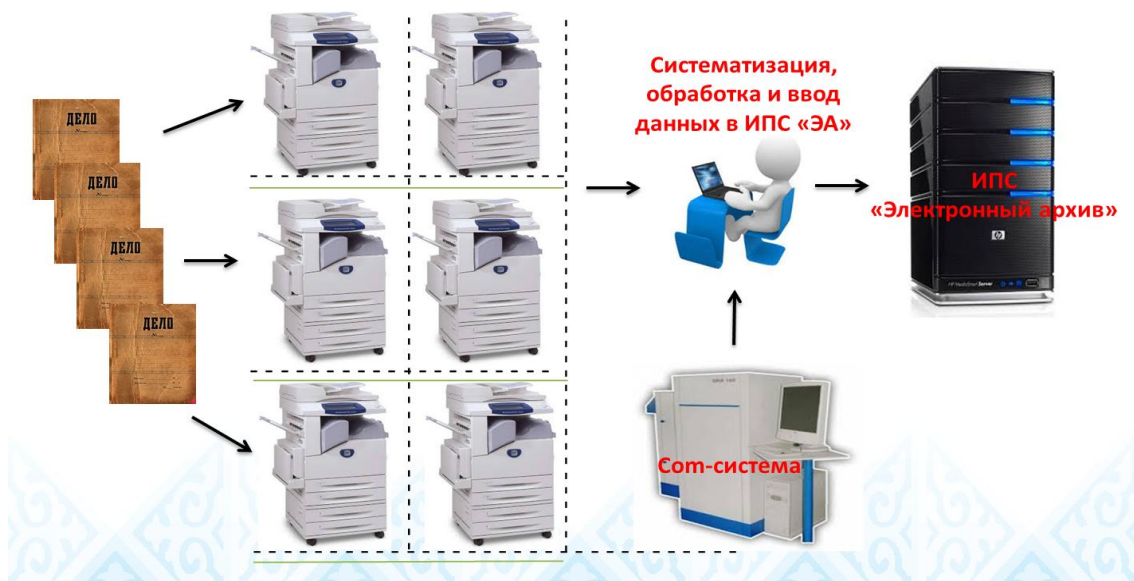
В 2004 г. в рамках принятой Государственной программы формирования «Электронного правительства» был разработан проект электронных архивов государственных органов СЭАГО, в соответствии с которым, в 2005 г. началась ее опытная эксплуатация на базе Архива Президента Республики Казахстан.

С тех пор, на протяжении 10 лет электронный архив АП РК находится в постоянном процессе улучшения и совершенствования, результаты работы будут изложены в данном докладе.

В целом электронный архив учреждения представлен в виде информационно-поисковой системы (далее – ИПС) «Электронный архив», которая содержит электронные копии архивных документов (т. е. электронный фонд пользования) и обладает многоуровневой системой их поиска.

Формирование ИПС начинается с создания электронных копий архивных документов, а именно перевод бумажных документов в электронный вид.

Рис. 1

Работа по данному направлению осуществляется на Станции оцифровки бумажных документов, в которой функционирует 6 multifunctional устройств (далее – МФУ) со встроенными высокоскоростными сканерами. Из-за разнородности форматов архивных документов выбор пал именно на эти устройства. Дополнительный планшетный сканер и обходной лоток позволяет придерживаться темпов сканирования даже в тех случаях когда в архивном деле встречаются страницы не соответствующие стандартному формату – А4 или с колеблющейся плотностью бумаги. Встроенный планшетный модуль так же необходим для сканирования ветхих архивных документов.

В среднем оператор одной машины сканирует около 12 дел в день объемом 1 200 стр., что в месяц составляет 240 дел (24 000 стр.). Таким образом, за 1 месяц через 6 МФУ проходят около – 1 440 дел (144 000 стр.).

К сканированию допускаются документы, не требующие либо прошедшие реставрацию. Данная мера обеспечивает не только физическую сохранность сканируемых документов, но и позволяет операторам станции оцифровки придерживаться установленных темпов работы.

Документы с размытым текстом, механическими повреждениями (мятые, порванные), залитые чернилами, имеющие жировые пятна и следы реставрации, затрудняющие чтение документа, не всегда поддаются восстановлению, поэтому сканирование производится с использованием специальных графических редакторов.

Посредством локальной сети сканеры в паре с рабочими станциями взаимосвязаны единым банком данных. Операторы оцифровки, находясь за своими рабочими местами, занимаются только сканированием и приданием им первичных атрибутов, такими как: фонд, опись и дело. Весь отсканированный материал попадает и аккумулируется в едином банке данных, где их систематизируют, отправляют на электронный носитель и вносят в базу данных.

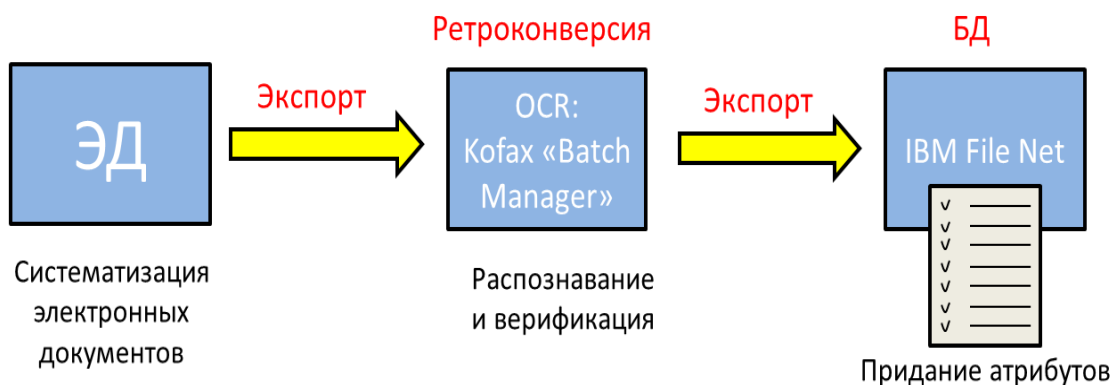
Значительную помощь в увеличении объемов оцифровки бумажных документов так же оказывает и Сот-система. Предназначенная для создания микрофиши страхового фонда, система была настроена таким образом, что перед экспозицией и проявкой микроформ, отсканированные документы сохраняются в памяти рабочей станции в электронном виде. Далее остается лишь придать опознавательные атрибуты данным, записать их на электронный носитель и внести в базу данных.

Работа по усовершенствованию вопросов ускорения оцифровки продолжается, так как одной из приоритетных задач Архива является широкомасштабная оцифровка всего объема архивного материала учреждения.

Следующей немаловажной составляющей является организация работ по систематизированному наполнению информационно-поисковой базы данных ИПС «Электронный архив».

Данный процесс осуществляется на Станции ввода электронных документов. Процесс ввода начинается с линии ретроконверсии, так как для решения задач атрибутивного и контекстного поиска возникает необходимость перевода документа в машиночитаемый вид.

Рис. 2

Ретроконверсия (ретроспективная конверсия) – это специальная промышленная (т. е. в больших объемах) технология перевода текстовых данных из графического вида в цифровой машиночитаемый вид путем сканирования и автоматического распознавания.

Для организации этой линии используется технология оптического распознавания символов, в нашем случае представленная программным продуктом Capture Batch Manager компании «Kofax».

Оптическое распознавание символов (англ. optical character recognition OCR) – механический или электронный перевод изображений рукописного, машинописного или печатного текста в текстовые данные – последовательность кодов, использующихся для представления символов в компьютере (например, в текстовом редакторе). Распознавание широко используется для конвертации книг и документов в электронный вид.

По завершению автоматического процесса распознавания мы получаем дополнительную прикрепленную копию исходного документа в формате текстового файла (Word) с любым заданным расширением (DOC или DOCX).

Полученный машиночитаемый документ позволяет нам в дальнейшем ставить дополнительную задачу для поисковой системы по осуществлению полнотекстового поиска необходимого документа.

Полнотекстовый поиск – автоматизированный документальный поиск, при котором в качестве поискового образа документа используется его полный текст или существенные части текста.

Объем распознанных текстовых символов прямопропорционально зависит от качества бумажного документа и процесса сканирования. Поэтому для категории слабочитаемых документов с затухающим или слабоконтрастным текстом после распознавания необходим процесс верификации и редактирования.

После завершения этого цикла работ данные экспортируются в базу данных (платформа IBM FileNet) и с помощью встроенного функционала им придают поисковые атрибуты, а также определяют место расположения. Атрибуты подразделяются на основные и

вспомогательные. Основными атрибутами электронного архивного дела считаются: номер фонда, описи, дела и его название. В случае если за единицу хранения берется документ, то и его номер с названием. Вспомогательные формируются в зависимости от рода деятельности и задач каждого учреждения. Учитывая направление работ Архива Президента Республики Казахстан, а так же предложения наших исследователей в функции поиска вошли следующие вспомогательные атрибуты:

- поиск по составу и виду документа;
- поиск по географическому указателю;
- поиск по персоналиям;
- поиск по автору документа;
- поиск по начальной и конечной дате документа.

Поиск архивных документов по атрибутам бессмыслен без удобного путеводителя по фондам, поэтому в ИПС «Электронный архив» предусмотрен электронный путеводитель по фондам – БД «Архивный фонд».

Рис 3.

Номер	Название	Нач. дат	Кон. дат	Кат. фонд	Кол. описей	Кол. фондов	Кол. дел
1	Алтайский областной комитет ВКП(б) г. Алма-Ата	1918	1936	1 категория	3	3	32
2	Алтайский областной комитет ВКП(б) г. Алма-Ата	1928	1931	1 категория	3	3	362
3	Дзельтский губернский комитет ВКП(б)	1921	1933	1 категория	2	2	1801
4	Иссык-Кульский комитет Коммунистической партии Туркестана, Алма-Атинский уезд	1921	1927	3 категория	1	1	18
5	Администрация Президента Республики Казахстан	1990	2003	1 категория	8	8	18916
6	Кокшетауский районный комитет ВКП(б), Алма-Атинский округ, село Кокшетау	1928	1933	3 категория	1	1	64
7	Президент Казахской Советской Социалистической Республики	1990	1991	1 категория	5	5	1805
8	Алтайский областной комитет Коммунистической партии Казахстана	1932	1991	1 категория	66	66	31064
9	Алтайский областной комитет Ленинского Коммунистического союза молодежи Казахстана, г. Алма-Ата	1932	1991	1 категория	46	46	6959
10	Советский районный комитет Компартии Казахстана	1936	1991	1 категория	81	81	41057
11	Фрунзенский районный комитет Компартии Казахстана	1936	1991	2 категория	84	84	32063
12	Талгарский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, п. Талгар	1931	1991	2 категория	79	79	12539
13	Октябрьский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, г. Алма-Ата	1939	1991	2 категория	64	64	24230
14	Первичная партийная организация Министерства монтанжмы и специальной работ Казахской ССР, Кокшетауский район, г. Алма-Аты	1966	1987	3 категория	1	1	32
15	Кокшетауский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, с. Аманжол	1935	1991	2 категория	57	57	9344
16	Н Общественный фонд "Фонд Сара Алтынказы "Еубек"	1992	2005	3 категория	3	3	159
17	Н Агентство по контролю за стратегическими ресурсами Республики Казахстан, г. Алматы	1997	1997	3 категория	1	1	13
18	Баянжолский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, с. Баянжол	1930	1991	2 категория	49	49	4370
19	Архивная коллекция "Партийные организации Коммунистической партии Казахстана предприятий и учреждений Баянжолского района"	1936	1991	3 категория	1	1	910
20	Ленинский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, г. Алма-Ата	1936	1991	2 категория	78	78	28198
21	НП Токаев Касым-Жомарт Кенешович (17.05.1953 г.р.), государственный и общественный деятель Республики Казахстан	1993	2011	1 категория	3	3	693
22	Зыбейкановский районный комитет Коммунистической партии Казахстана, с. Юсуп	1928	1987	2 категория	42	42	9417
23	Первичная партийная организация колхозника "Желтуган", Курганский район	1962	1987	3 категория	1	1	33
25	Первичная партийная организация Кубанского совхоза колхозника Курганского района	1957	1987	3 категория	1	1	40
26	Норынкольский районный комитет Коммунистической партии Казахстана	1935	1991	2 категория	52	52	5903

Он представляет собой систематизированный перечень наименований архивных фондов с их краткими характеристиками. Данные БД «Архивный фонд» активны и могут углубляться до уровня описи, а далее и дела, что в свою очередь позволяет оперативно получать информацию о составе, количестве и состоянии архивных документов.

Таким образом организован электронный архив нашего учреждения, работы по развитию и совершенствованию которого продолжают, и по сей день.

Н.Ю. Новикова,
главный эксперт управления архивных технологий
Архива Президента РК

СОЗДАНИЕ СТРАХОВОГО ФОНДА КОПИЙ ДОКУМЕНТОВ НА МИКРОФОРМАХ В АРХИВЕ ПРЕЗИДЕНТА РК

Обеспечение сохранности исторического и культурного наследия народа нашей страны является одной из важнейших задач государства, без решения которой невозможно дальнейшее гармоничное развитие общества. Это ясно отражено в Положении о

Государственном страховом фонде копий документов от 28 мая 2002 г., одной из базовых задач которого является страховое копирование редких и особо ценных архивных дел и отдельных документов.

Архив Президента РК является хранителем уникальных документов по истории Казахстана, и как и перед любым архивом, перед АП РК стоит задача не только их сохранности, но и возможности долговременного использования.

В АП РК работа по созданию страхового фонда документов велась с момента образования архива, для чего использовался наиболее экономичный и практичный способ создания страховых копий документов – микрография.

Гарантированный срок хранения информации на микрографическом носителе, в частности микрофише, без потери качества и специальных требований к условиям хранения составляет не менее 100 лет, а объемы хранения сокращаются в сотни раз.

До 2008 г. в архиве использовалось оборудование для микрофильмирования российского производства – комплекс «Старт М». На нем производилось т. н. классическое микрофильмирование, являющееся особой разновидностью фотографии. У этого метода копирования были свои «минусы». Классическое микрофильмирование ведется практически вслепую, и качество работы можно было оценить только после проявки пленки. Если при этом оператор допускал ошибку, например, в расположении страницы в кадре или порядке кадров, ошибался при фокусировке и т. п., оригинал приходилось полностью переснимать, что дополнительно его травмировало и требовало больших затрат времени. Классическое микрофильмирование с использованием микрофиш в настоящее время практически прекращено во всем мире, и соответствующие камеры серийно не производятся. Со временем оборудование не только морально, но и физически устарело, и встал вопрос о его замене.

Бурное развитие цифровых технологий и компьютерной техники дало возможность хранить большие массивы информации в цифровом виде. Практически во всех крупных архивах мира создаются электронные базы данных документов, т. к. хранение копий архивных фондов в электронном виде обеспечивает максимально быстрый поиск информации и доступ к ней, быстрое копирование и рассылку с использованием Интернета. Казалось бы, что с появлением новых технологий, основанных на создании и хранении электронных образов документов, востребованность такого способа копирования документов как микрофильмирование должна снизиться. Но этого не произошло, так как со временем проявились проблемы хранения информации в цифровой форме.

Одной из проблем является сравнительно малый период хранения – уже сегодня носители цифровой информации, произведенные 20 лет назад, невозможно прочитать в связи с полной сменой парка аппаратных средств и программного обеспечения.

Вторая проблема – это высокая себестоимость хранения информации: достаточно надежное хранение цифровой информации подразумевает ее обязательное копирование, внедрение и использование специальных программ, обеспечивающих постоянное тестирование базы данных, обеспечение других процедур, направленных на недопущение потери информации. Кроме того, в ситуации, когда полная замена аппаратных и программных средств происходит не реже одного раза за несколько лет, возникает необходимость постоянной закупки новых компьютеров, программ и перезаписи информации. При увеличении объема базы данных затраты на ее поддержание растут в геометрической прогрессии. То есть, хранение единицы информации в цифровом виде значительно дороже, чем хранение на микроформах.

Кроме того информация, хранящаяся в электронном виде, подвержена внешним воздействиям, таким как электрические и магнитные поля, сбои электропитания, хакерские атаки, рассылки вирусов. Не стоит забывать и «человеческий фактор» – просто случайное нажатие клавиши, приводящее к удалению информации.

Вывод – электронная форма хранения информации может быть охарактеризована как быстрая, гибкая и оперативная, но **дорогая и недостаточно надежная**, когда речь идет о хранении копий документов на протяжении **сотен лет**.

Оптимальное решение задачи заключается в создании комбинированного метода копирования, сочетающего в себе плюсы обеих технологий. Это т. н. СОМ–технологии,

которые идеально встраиваются в концепцию создания параллельно двух фондов документов – электронного фонда пользования и страхового фонда на микроформах.

После тщательного ознакомления с современными мировыми тенденциями в области долговременного хранения информации, было выбрано уникальное оборудование SMA для сканирования и микрофильмирования, производимое немецкой компанией SMA Electronic Document GmbH – СОМ-система. Это оборудование для существенно усовершенствованной и обогащенной новыми возможностями микрографии. СОМ-технология предусматривает предварительное сканирование оригинала с последующим выводом полученного графического файла на микроформу (кадр микрофиши).

СОМ-системы работают в полном автоматическом режиме с закрытым способом обработки микрофотоносителей, т. е. вся химико-фотографическая обработка микроформ производится автоматически внутри самой СОМ-системы. Подавая на вход файлы, мы на выходе получаем готовые сухие микрофиши архивного хранения. Система не требует подачи воды и наличия канализации, т.к. использует готовые наборы герметично закрытых химикатов. После отработки химикатов они просто заменяются новыми. СОМ-система сохраняет документы, представленные в электронном виде в любом формате (TIFF, PDF, JPEG, BMP и т. д.), оперативно конвертируя их в аналоговую форму и записывая на носитель долговременного хранения (микроплёнку).

Остановимся подробнее на **преимуществах СОМ-системы**.

1. Побочным продуктом СОМ-технологии являются **электронные образы документов**, которые можно использовать для пополнения «Электронного архива» и фонда пользования. Возможен и обратный процесс – использование уже имеющихся электронных ресурсов для создания страхового фонда на микрофишах.

2. При работе с документом СОМ-процесс подразумевает его только **однократное сканирование**. В современных сканерах используется LED-подсветка, низкая по интенсивности и не содержащая ультрафиолетовой и инфракрасной составляющей, т. е. оказывает на оригинал гораздо меньшее влияние, чем микрофильмирующая камера с ее мощным световым потоком.

3. В СОМ-процессе все файлы можно предварительно проконтролировать, установить их порядок. Другими словами, СОМ-система позволяет проверить **качество микрофильма** до его создания, а не после.

4. Имея набор файлов, выведенных на плёнку в первый раз, можно повторить эту операцию **многokrатно**, получая микрофиши с исходной читаемостью.

5. СОМ-микрофильмирование не требует создания специальных условий в помещении, где оно производится. СОМ-системы гораздо компактнее микрофильмирующих камер и требуют намного меньшей площади для их установки и обслуживания, а также характеризуются пониженным энергопотреблением.

6. СОМ-системы позволяют микрофильмировать электронные документы, изначально не существующие на бумаге, но представляющие ценность.

Многие архивы исторически в качестве микроформ для долговременного хранения информации используют микрофиши, т. к. микрофиша является наиболее емким носителем. При одинаковом объеме хранимой информации микрофиша занимает гораздо меньший физический объем по сравнению с рулонным микрофильмом. Именно это обстоятельство, а также простота поиска документа, является аргументом в пользу микрофиш.

Микрофиша (от «микро» и француз. «fiche» – вбивать, втискивать) – копия плоских оригиналов документа, изготовленная в виде микроформы на прозрачной форматной плёнке (реже на непрозрачной основе) с последовательным расположением кадров в несколько рядов.

На одной микрофише помещается от 30 до 130 страниц книжного текста. Существуют ультрамикрофиши – микрофиши, содержащие копии изображений документов или предметов с уменьшением более чем в 90 раз.

Для создания страхового фонда в Архиве Президента РК выполняются форматные микрофиши размером 105 x 148 мм, с уменьшением в 24 раза. На одной микрофише помещается 98 кадров (из них 95 – копии документов, а 3 это т. н. служебные кадры – тра-

фареты, на которых указываются номера листов оригинала с которых начинается и которыми заканчивается микрофиша).

Формирование микрофиши производится с помощью программного обеспечения Batch Scan Wizard, возможности которого позволяют сделать вполне читаемыми даже слабоконтрастные тексты или тексты с затемненным фоном.

Для чтения м/ф используются специальные проекционные аппараты, (т. н. читальные) создающие на встроенном экране увеличенное в 24 раза изображение страниц. Микрофиши также можно читать с помощью фотоувеличителя, диапроектора или сильной лупы.

В заключение – статистические данные. На сегодняшний день в Архиве Президента РК хранятся **48 128 микрофиш**, отснято – **62 484 дела**, всего сделано – **7 518 091 кадр**, показания счетчика сканера СОМ–системы – **1 276 310 кадров**.

*Сальменбаева А.,
главный эксперт управления комплектования и документации
Архива Президента РК*

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СОЗДАНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО АРХИВА

В этой статье рассматривается важность создания электронного архива, основные этапы и современные тенденции.

Электронный архив документов – это система хранения бухгалтерской, кадровой и прочей документации, позволяющая значительно оптимизировать и автоматизировать бизнес-процессы.

Использование электронного архива обеспечивает:

- удобный и быстрый поиск нужной документации;
- систематизацию для облегчения дальнейшего использования, упорядоченное ее хранение с возможностью формирования различных отчетов;
- мгновенную отправку копий документов;
- высвобождение пространства за счет сокращения количества бумаги;
- защиту документации от безвозвратной утери или повреждения. Благодаря ограничению прав доступа, протоколированию действий пользователей и автоматическому резервному копированию обеспечивается высокий уровень информационной безопасности.

Основные этапы создания электронного архива:

1) Экспертиза архивов и документных потоков предприятия:

Позволяет исключить значительные затраты за счет правильного выбора стратегии создания и наполнения электронного архива учреждения.

2) Сканирование:

Документация переводится в электронный вид с использованием массового сканирования. В результате создаются точные электронные копии (электронные образы) документов со всеми реквизитами (резолюции, визы, подписи, печати, штампы и т. д.).

Для сканирования отдельных листов и расшитых документов применяются протяжные скоростные документные сканеры, обладающие производительностью в несколько сотен страниц в минуту. Хорошие сканеры способны перевести в электронный вид десятки тысяч листов в смену и работать с проблемными (ветхими, поврежденными, недостаточно контрастными) документами.

Для сканирования крупноформатных документов, нерасшитых дел и других сброшюрованных документов, а также книг и альбомов используются так называемые планетарные (книжные) сканеры. В планетарных сканерах документ неподвижен и расположен лицевой стороной вверх на значительном удалении от оптической системы и сканирующего элемента. При таком методе оцифровки, кроме высокого качества сканирования, достигается высокая сохранность документов, поскольку отсутствует контакт сканирующих элементов с оригиналами.

3) Индексация по различным информационным полям (тип, название, номер, дата создания и т. п.):

При всей кажущейся простоте процесс индексации документов довольно сложен как с организационной, так и с технологической точки зрения. В случае необходимости обработки больших документальных массивов автоматическое распознавание специальными программами применяется крайне редко, поскольку процент ошибок достаточно велик. Часто на практике при индексации требуется обеспечить не более одного ошибочного символа на тысячу введенных, что является недостижимой пока точностью для подобных систем. Поэтому, как правило, отсканированные материалы поэтапно обрабатываются специально обученными сотрудниками.

4) Выбор между аутсорсингом и самостоятельным созданием электронного архива:

Если речь идет именно о проекте по массовому преобразованию в электронный вид уже накопленных документов (объемы дальнейшей оцифровки сравнительно невелики), передача его исполнения на аутсорсинг снимет проблемы оплаты персонала и расходы на его обучение, закупку дорогостоящей техники сканирования, аренду рабочих помещений и последующее использование оборудования массового ввода.

Кроме того, в процессе самостоятельного выполнения работ по проекту может обнаружиться множество дополнительных статей расхода, которые не были предусмотрены или казались малозначительными (обучение персонала, оборудование рабочих мест, пусконаладочные работы, высокий процент брака в начале работы, приобретение аксессуаров и расходных материалов, дополнительные работы по подготовке к поточному сканированию: переборка, расшивка, нумерация и прочее, а также работы по собственно сканированию). Это приводит к превышению запланированной суммы без гарантий получения качественных результатов. В случае же с внешним подрядчиком оплачивается лишь конечный результат, а риск минимизируется.

Своими силами имеет смысл пополнять созданный электронный архив и то, если прирост объема документов относительно невелик – до 10 тысяч листов в квартал. В любом случае для принятия взвешенного решения о том, создавать электронный архив самостоятельно или заказать его создание партнеру, обладающему богатым опытом реализации подобных работ, следует провести тщательную экспертизу объемов, трудоемкости и стоимости проекта.

Создание электронного архива документов с грифом «секретно» регулируется законодательными актами Республики Казахстан по защите государственных секретов.

Выбор формата хранения документа.

Формат PDF (Portable Document Format) – межплатформенный формат электронных документов, разработанный фирмой Adobe Systems. Для просмотра существует множество программ, а также бесплатная программа Adobe Reader.

С 1 июля 2008 г. является открытым стандартом ISO (*PDF/A – стандарт ISO 19005-1:2005 «Управление документацией. Формат файлов электронных документов для долгосрочного сохранения. Часть 1: Использование формата PDF 1.4 (PDF/A-1)» (Document management – Electronic document file format for long-term preservation – Part 1: Use of PDF 1.4 (PDF/A-1), опубликован 1 октября 2005 г.,)* для долгосрочного архивного хранения электронных документов и базируется на описании стандарта PDF версии 1.4 от Adobe Systems (использовался в Adobe Acrobat 5).

В действительности, PDF/A является подмножеством формата PDF, из которого исключены некоторые особенности, не подходящие для долгосрочного архивного хранения.

Передаваемые на архивное хранение архивные файлы не должны быть полностью или частично: зашифрованы, защищены паролем, сжаты собственным алгоритмом сжатия, кодированы.

На данный момент имеется три версии формата.

Первая версия – PDF/A-1 (ISO 19005-1, 2005 г.) имеет две модификации. Одна из них базовая (PDF/A-1b), вторая (PDF/A-1a) содержит дополнительные требования, направленные на упрощение поиска по документу (необходимость вставки иерархии, описания тэгов и языковых особенностей). На практике предпочтительней PDF/A-1b, так как затра-

ты на создание документа, соответствующего всем требованиям PDF/A-1a, не всегда оправданы. Вторая версия PDF/A-2 (ISO 19005-2, 2011 г.) имеет ряд незначительных изменений (добавлена поддержка JPEG 2000, OpenType шрифтов и прозрачных слоев). Также существует несколько подвидов (PDF/A-2a, PDF/A-2b, PDF/A-2u), которые имеют незначительные различия. На данный момент формат PDF/A-2 распространен слабо. Наконец, PDF/A-3 (ISO 19005-3, 2012 г.) добавил возможность встраивать в документы файлы произвольных форматов. Как и PDF/A-2, почти не применяется.

В результате исследований американских и российских ученых, нашло свое подтверждение то, что документ, хранимый в формате PDF/A, в силу полного отсутствия связи с такими изменчивыми вещами, как гиперссылки и мультимедийный контент, можно открыть в любой операционной системе через какое угодно длительное время с помощью приложения, поддерживающего соответствующий формат. Особое значение также имеет и тот факт, что PDF/A обеспечен статусом международного стандарта, а его поддержка со стороны разработчиков в долгосрочной перспективе оправдана. Использование целесообразно по сравнению с другими доступными форматами хранения, которые могут измениться в любой момент времени. Ситуация с отказом от поддержки документов Word старого образца до версии 2003 в Google Drive дало старт полному вытеснению формата Word 97-2003. Более того, компания Microsoft сама не оказывает последовательную поддержку и приемственность форматов в рамках программного обеспечения Word версий 97-2003 с более поздними версиями.

Существует также следующий нюанс: для каждого конкретного документа, формат которого заявлен как PDF/A, невозможно заведомо утверждать, что это действительно так. Таким образом, необходима верификация на соответствие требованиям формата для каждого конкретного документа, и если на этапе размещения в архиве или после очередного изменения она не будет проведена, то задача по принятию электронного документа на долгосрочное хранение потенциально провалена.

Формат *tiff является на сегодняшний день оптимальным с точки зрения качества сохранения визуальной (растровой) информации – он широко используется в полиграфии высокого качества. Электронный документ в данном формате с разрешением не ниже 300 dpi и последующим сохранением (без компрессии) в формате *tiff – лучший вариант создания электронного изображения, предназначенного как для длительного хранения, так и для дальнейшего использования, включая варианты преобразований файла.

Возможности архивации видеодокументов фактически отсутствуют – степень их сжатия без потери качества при восстановлении не превышает полупроцента. Следовательно, с технической точки зрения выбор программных средств для кодирования аудио- и видеоинформации определяется только требуемым качеством воспроизведения изображения и доступным объемом архивного хранилища.

С каждым годом увеличивается количество документов, включенных в разнообразные базы данных – база данных также является документом со структурой, состоящей из полей разной информационной природы. Выбор кодировки для хранения базы зависит в основном от ее структуры. Если база представляет собой один файл, то ее имеет смысл хранить в кодировке, соответствующей этому типу файла – как правило, в виде двоичных данных. При хранении базы, записи которой явно состоят из полей разной структуры, наиболее часто употребляются кодировки RTF и PDF – в случае, если в базе нет аудио- и видеофрагментов (почти невозможно представить приложения для использования подобной базы). В случае реляционной базы данных (самый частый в настоящее время вариант) запись в базе как единое целое, как правило, не хранится, а формируется их полей различных таблиц по запросу. При этом вполне возможно хранение информации отдельных таблиц в адекватных ранее описанных кодировках. Проблема заключается лишь в «сборке» готовых информационных фрагментов с выдачей их пользователю в требуемом порядке.

Расходы на хранение информации напрямую зависят от необходимого программного аппаратного обеспечения, необходимого для воспроизведения конкретных типов файлов. Стоимость хранения информации определяется так: формат файла = стоимость программного обеспечения/ объем информации = стоимость носителей информации. В связи с постоянным удешевлением носителей информации, повышения их емкости, основными

факторами, определяющими выбор форматов файлов для постоянного (долговременного) хранения являются доступность программного обеспечения и считываемость формата файла в долговременной перспективе.

Отвечают требованиям долговременного архивного хранения:

- 1) Для растровых изображений – TIFF; без компрессии/uncompressed – JPEG2000; (lossless) (*.jp2) – PNG (*.png);
- 2) Для векторных изображений – SVG (no Java script binding) (*.svg);
- 3) Для виртуальных форматов данных – X3D (*.x3d);
- 4) Для аудио- и видеоинформации – AIFF (PCM) (*.aif, *.aiff), WAV (PCM) (*.wav), AES3 (LPCM) (*.aes);
- 5) Для видео – Motion JPEG 2000 (ISO/IEC 15444-4) (*.mj2), AVI (uncompressed, motion JPEG) (*.avi), QuickTime Movie (uncompressed, motion JPEG) (*.mov);
- 6) Для баз и банков данных – Comma Separated Values (*.csv), Delimited Text (*.txt) – SQL DDL.

Форматы файлов по презентациям не имеют формата с достаточно высокой надежностью обеспечения долговременного хранения (в т. ч. PowerPoint (*.ppt) и не отвечают требованиям долговременного хранения.

Система электронного документооборота (СЭД).

Как правило, работа по созданию СЭД учреждения ведется параллельно с созданием электронного архива. На рынке имеется множество фирм, предлагающих различные СЭД. Они схожи в базовых принципах, к тому же подразумевается их дальнейшая интеграция.

Государственные органы Республики Казахстан работают в Единой системе электронного документооборота (ЕСЭДО) на базе решения Lotus Notes Domino от IBM. Для того, чтобы электронный архив соответствовал архиву дел на бумажном носителе, при работе с Lotus Notes Domino ЕСЭДО важно помнить о таких правилах:

- 1) Проверить правильность номенклатуры дел (соответствие индексов дел, заголовков дел; если документ создается только в электронном виде, то это должно быть указано);
- 2) Своевременно (как правило, в течение одного месяца) заполнять карточки документов, чтобы они могли попасть с текущий электронный архив;
- 3) При передаче дел из структурного подразделения в ведомственный архив организации следует сверить идентичность дел на бумаге с делами в электронном виде. Описание дел создается автоматически на основании номенклатуры дел организации, внесенной в программу.

Согласно пункту 18 Правил электронного документооборота, утвержденного постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 апреля 2004 г. № 430, «Содержательная часть электронного документа состоит из одного или нескольких файлов в следующих форматах:

- 1) PDF, TIFF, JPEG – графический формат;
- 2) RTF, DOC, DOCX – текстовый формат;
- 3) XLS, XLSX – табличный формат;
- 4) PPT – презентации;
- 5) RAR, ZIP – архивированный формат.

Содержательная часть проектов актов Президента Республики Казахстан в ЕСЭДО формируется только в формате DOC, PDF».

Международный опыт.

Как видим, в Республике Казахстан в требованиях к форматам электронных документов большинство составляют форматы с закрытым исходным кодом, предоставляемые компанией Microsoft, тогда как в мире наблюдается тенденция к преобладанию использования программного обеспечения с открытым исходным кодом.

Следует отметить, что правительства многих стран не требуют применения единственного формата электронного документооборота. Как правило, за рубежом обмен дан-

ными происходит в соответствии со списком рекомендованных, допускаемых и нежелательных форматов.

В Российской Федерации создаются условия для того, чтобы участники Межведомственного электронного документооборота (МЭДО) использовали формат PDF/A-1.

Например, согласно пункту 15 Требований к организационно-техническому взаимодействию государственных органов и государственных организаций посредством обмена документами в электронном виде, утвержденных приказом Министерства связи и массовых коммуникаций Российской Федерации и Федеральной службы охраны Российской Федерации от 27 мая 2015 г. № 186/258, файл документа в электронном виде, а также файл электронного образа документа с внедренными графическими элементами регистрационных данных и отметок об электронной подписи (в случае его формирования) должен иметь формат PDF/A-1, соответствующий международному стандарту; а согласно пункту 16, текстовая часть документа должна включаться в файл формата PDF/A-1 в текстовом виде.

Сфера электронного документооборота находится в самом начале своего развития и в мире пока не выработан единый подход к созданию и хранению документов и других данных в электронном виде.

Однако понятно, что определение единого формата создания и хранения электронных документов в стране позволит унифицировать и облегчить работу с дальнейшим хранением и использованием электронных документов и электронного архива в дальнейшей перспективе.

Список использованных источников:

1. <http://www.osp.ru/cio/2006/03/379918/>
2. <http://reisswolf.kz>
3. <http://archives.ru/sites/default/files/rekomendation-rggu-format-2013.pdf>
4. http://www.eos.ru/eos_products/solution/gosudarstvennyy_sektor/medo/
5. http://base.garant.ru/71199902/#block_400
6. <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/guide-to-formats.pdf>
7. <http://www.archives.gov/records-mgmt/policy/transfer-guidance-tables.html#digitalstillimages>
8. <http://ufdcimages.uflib.ufl.edu/AA/00/01/71/19/00011/Binder1.pdf>
9. <http://ufdc.ufl.edu/AA00017119/00011>
10. <http://www.kost-ceco.ch/wiki/whelp/KaD/index.php>
11. http://rusrim.blogspot.com/2014/02/blog-post_10.html

*Д.Ю. Абдукадырова,
заместитель директора Архива Президента РК*

ПРИМЕРНАЯ НОМЕНКЛАТУРА ДЕЛ НАЦИОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРА

Пояснения к примерной номенклатуре дел национального культурного центра

Примерная номенклатура дел национального культурного центра (далее – НКЦ) представляет собой систематизированный перечень наименований дел, формируемых в НКЦ с указанием сроков их хранения.

При подготовке примерной номенклатуры дел был проанализирован Закон Республики Казахстан «Об Ассамблее народа Казахстана» от 20 октября 2008 г. №70-IV, деятельность национальных культурных центров, являющихся источниками комплектования Архива Президента РК и изучен комплекс документов, образующихся в процессе их деятельности: Всемирная ассоциация казахов, Ассоциация курдов Казахстана «Барбанг», Республиканский культурный центр уйгуров Казахстана и др.

Примерная номенклатура дел разработана с целью создания основы для рациональной организации делопроизводства, проведения экспертизы ценности, учета и обеспечения сохранности документов в НКЦ. Примерная номенклатура дел является методическим пособием и носит рекомендательный характер.

Сроки дел определены в соответствии с Перечнем типовых документов, образующихся в деятельности государственных и негосударственных организаций, с указанием сроков хранения, утвержденным приказом Министра культуры и спорта Республики Казахстан от 26 января 2015 г. № 22.

Форма примерной номенклатуры дел определена Типовыми правилами документирования и управления документацией в государственных и негосударственных организациях, утвержденными приказом Министра культуры и спорта Республики Казахстан от 22 декабря 2015 г. № 144.

Примерная номенклатура дел построена по функциональному принципу, т. е. наименования разделов соответствуют основным направлениям деятельности НКЦ данного профиля:

01. Организационно-правовое обеспечение деятельности
02. Организационно-массовая работа
03. Бухгалтерский учет и отчетность

Внутри разделов номенклатуры дела систематизированы по степени важности и взаимосвязи.

В примерную номенклатуру дел не вошли документы по личному составу (распоряжения руководителя по личному составу, трудовые договоры со штатными работниками, трудовые книжки, личные дела, расчетно-платежные ведомости на получение зарплаты, индивидуальные карточки и др.), т. к. работа в общественных объединениях ведется на общественных началах, документы по личному составу не образуются. Однако некоторые договоры НКЦ с физическими лицами на выполнение временных работ, по которым выдают премии членам организации, включены в дела временного (75 лет) хранения (02-09, 02-14, 03-09, 03-12).

Примерная номенклатура дел имеет следующие графы:

В графе 1 номенклатуры дел проставляются индексы каждого включенного дела. Индексы состоят из установленных в НКЦ цифрового обозначения разделов номенклатуры дел и порядкового номера дела. Например, индекс «01–17», где цифра 01 обозначает индекс направления деятельности общественной организации, цифра 17 – порядковый номер дела по номенклатуре дел.

При наличии в деле нескольких томов (частей) один и тот же индекс повторно представляется на каждом томе (части) с добавлением слов «том 1», «том 2» или «часть 1», «часть 2» и т. д.

В целях обеспечения стабильности индексов дел в каждом разделе номенклатуры дел оставляются свободные (резервные) индексы для заведения ранее не предусмотренных дел.

Графа 2 «Заголовок дела (тома, части)». Заголовок дела отражает основное содержание и состав документов дела. Название вида дела (переписка, журнал и т. д.) или разновидности документа (протоколы, приказы и т. д.), краткое содержание, автор и корреспонденты документов, периодичность, даты и указание на копийность документов являются обязательными элементами заголовка.

Графа 3 заполняется после окончания календарного года.

В графе 4 указываются сроки хранения дела, со ссылкой на номера статей типового перечня документов с указанием сроков их хранения.

При определении, указании сроков хранения документов следует принимать во внимание специальные примечания к статьям, например «после проведения ревизии», «при отсутствии годовых – постоянно» и др. Отметка «ДМН» (до минования надобности) означает, что документы имеют ограниченное практическое значение и хранятся до минования практической надобности, но не менее 1 года. Отметка «ДЗН» (до замены новыми) означает, что документы отбираются к уничтожению после составления новых документов этой группы.

Отметка «ЭПК», добавленная к сроку хранения в примерной номенклатуре, означает, что в данном деле могут быть документы, имеющие научно-историческую ценность. По истечении указанного срока хранения данные документы должны быть полностью просмотрены и отобраны на постоянное хранение или выделены к уничтожению по согласованию с ЭПМК Архива Президента РК.

В графе 5 в течение всего срока действия номенклатуры дел должностным лицом, ответственным за делопроизводство НКЦ могут указываться:

- 1) наименования перечня документов, типовой или примерной номенклатуры дел, использованных при определении сроков хранения дел;
- 2) отметки о переходящих делах;
- 3) отметки о выделении дел к уничтожению дел;
- 4) отметки об ответственных за формирование дел;
- 5) отметки о передаче дел в другую организацию для их продолжения;
- 6) отметки о наличии электронных копий документов, виде и месте хранения их носителей и т. д.

Исчисление срока хранения дел производится с 1 января года, следующего за годом их окончания в делопроизводстве. Например, исчисление сроков хранения дел, законченных делопроизводством в 2015 году, начинается с 1 января 2016 года. По окончании календарного года сотрудником – ответственным за делопроизводство в НКЦ подводится итог количества отложившихся в истекшем году дел, отдельно постоянного и временного сроков хранения, а также дел, переходящих на следующий год. Полученные данные используются для заполнения итоговой записи. Итоговая запись примерной номенклатуры дел используется для учета дел постоянного и временного хранения (до 10 лет включительно).

НКЦ на основе примерной номенклатуры дел разрабатывают конкретную номенклатуру дел (далее – номенклатуру дел). В номенклатуру дел организации из примерной номенклатуры дел переносятся предусмотренные заголовки дел, которые предполагается завести в процессе документирования организации. Заголовок каждого дела из примерной номенклатуры дел переносятся полностью, и может конкретизироваться с учетом специфики формирования дел в данной организации. Спецификой примерной номенклатуры дел является то, что по одному заголовку дела примерной номенклатуры может быть предусмотрено несколько заголовков дел, а заголовки дел с одинаковыми сроками хранения, включенные в примерную номенклатуру, могут быть объединены и включены в номенклатуру дел организации как один заголовок. Сроки хранения дел, предусматриваемые типовой или примерной номенклатурой дел, переносятся в конкретную номенклатуру дел без изменений.

При разработке номенклатуры дел необходимо руководствоваться:

- 1) требованиями уполномоченного государственного органа по управлению архивами и документацией Республики Казахстан;
- 2) типовой номенклатурой дел, типовым перечнем документов с указанием сроков хранения;
- 3) номенклатурами дел НКЦ предыдущих лет;
- 4) учредительными документами НКЦ, положениями о его структурных подразделениях;
- 5) описями дел, хранящимися в частном архиве НКЦ.

Номенклатура дел подписывается ответственным за делопроизводство или самим руководителем объединения, согласовывается с экспертной проверочной, методической комиссией (ЭПМК) Архива Президента РК, и утверждается (не позднее конца текущего года) руководителем общественного объединения. Согласовывается номенклатура дел с Архивом Президента РК не реже одного раза в 5 лет, если не было концептуальных изменений в функциях и структуре организации. Номенклатура дел печатается в необходимом количестве экземпляров. Один экземпляр утвержденной номенклатуры хранится в Архиве Президента РК. Номенклатура дел в конце каждого года уточняется, утверждает-ся руководителем организации и вводится в действие с 1 января следующего делопроиз-водственного года.

**Примерная номенклатура дел Национального культурного центра
(далее – Общественное объединение)**

Официальное наименование организации

НОМЕНКЛАТУРА ДЕЛ

_____ № _____
(дата) (индекс)

На _____ год

Утверждаю

Наименование должности
руководителя организации
_____Расшифровка подписи
(личная подпись)

Дата

Индекс дела	Заголовок дела (тома, части)	Количество дел (томов, частей)	Срок хранения дела (тома, части) и номер пункта по перечню	Примечание
1	2	3	4	5
	Организационно-правовое обеспечение деятельности			
01-01	Законодательные акты Президента Республики Казахстан, Парламента Республики Казахстан, Сената Парламента Республики Казахстан, Мажилиса Парламента Республики Казахстан. Копии.		ДМН* п.1 (2)	* Перечень типовых документов, образующихся в деятельности государственных и негосударственных организаций, с указанием сроков хранения, Астана, 2015 Относящиеся к деятельности НКЦ – постоянно

**ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРІБЕ
ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

1	2	3	4	5
01-02	Поручения Председателя Ассамблеи народа Казахстана, решения Сессии Совета Ассамблеи народа Казахстана, малых Ассамблей областей, городов; документы (обзоры, доклады, расчеты, заключения, справки и другие документы) по их выполнению		Постоянно ¹ п. 7	¹ По оперативным вопросам деятельности – 5 лет ЭПК
01-03	Распоряжения (приказы) руководителя НКЦ по основной деятельности		Постоянно п. 12 (1)	
01-04	Распоряжения (приказы) руководителя НКЦ по административно-хозяйственным вопросам		5 лет п. 12 (3)	
01-05	Протоколы заседаний оргкомитета по подготовке учредительного съезда (конференции, общего собрания) по созданию НКЦ и документы к ним		Постоянно п. 1003	
01-06	Протоколы учредительного съезда (конференции, общего собрания) по созданию НКЦ и документы к нему		Постоянно п. 1003	
01-07	Протоколы учредительных собраний по созданию районных (городских) отделений НКЦ и документы к ним		Постоянно п. 1003	
01-08	Протоколы съездов (конференций, общих собраний) НКЦ и документы к ним		Постоянно п. 1003	
01-09	Протоколы заседаний президиума (правления) НКЦ и документы к ним		Постоянно п. 1003	
01-10	Устав (Положение) НКЦ		Постоянно п. 54 (1)	
01-11	Программы (проекты) деятельности НКЦ и документы по их реализации		Постоянно п. 202	
01-12	Документы о государственной регистрации (перерегистрации) НКЦ (заявление на регистрацию, свидетельства о регистрации, постановке на учет в налоговом комитете, уведомления, письма)		15 лет ЭПК п. 45	После прекращения деятельности. Решения – постоянно.
01-13	Годовой план работы НКЦ		Постоянно п. 209 (1)	
01-14	Годовой отчет о работе НКЦ		Постоянно п. 271 (1)	
01-15	Акты приема – передачи дел при смене руководителя НКЦ		Постоянно п. 76 (1)	
01-16	Переписка с международными, республиканскими учреждениями и организациями по основной деятельности		Постоянно п. 21	
01-17	Переписка с об изменении расходов на содержание аппарата управления и административно-хозяйственные нужды		5 лет ЭПК п. 279	
01-18	Журнал регистрации входящей корреспонденции		5 лет п. 146 (5)	

**ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРІБЕ
ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

1	2	3	4	5
01-19	Журнал регистрации исходящей корреспонденции		5 лет п. 146 (5)	
01-20	Дело фонда (описи, акты приема – передачи, выделения дел и документов к уничтожению, утратах и повреждениях документов и др.)		Постоянно ¹ п. 177	¹ На постоянное государственное хранение передаются при ликвидации общественной организации без правопреемников
01-21	Номенклатура дел		Постоянно 133 (1)	
02. Организационно-массовая работа				
02-01	Документы об участии и проведении НКЦ научно-практических конференций, семинаров, конгрессов, форумов (протоколы, планы, программы, списки, выступления, информации, справки, переписка)		постоянно п. 16 (1)	
02-02	Документы об участии НКЦ в работе международных, республиканских конференций, семинаров, конгрессов, форумов, слетов (программы, приглашения, переписка, информации, справки)		Постоянно п. 16 (1)	
02-03	Документы об участии и проведении НКЦ национальных и спортивных праздников, музыкальных фестивалей, творческих выставок, смотров, конкурсов (положения, сценарии, выступления, списки приглашенных, афиши, программы, переписка и др.)		Постоянно п. 968	
02-04	Документы об участии НКЦ в митингах, акциях, проводимых в РК (обращения, листовки, переписка, справки и др.)		Постоянно п. 998	
02-05	Документы НКЦ об организации приемов представителей зарубежных стран и казахстанских организаций (программы, планы проведения встреч, доклады, информации)		5 лет ЭПК п. 673	
02-06	Документы о вступлении НКЦ в международные организации (объединения) (справки, заявления, переписка и др.)		Постоянно п. 671	
02-07	Документы о выдвижении руководителей, членов НКЦ кандидатами в депутаты местных представительных органов (программы, автобиографии, выступления, листовки, плакаты и др.)		Постоянно п. 671	
02-08	Документы о сотрудничестве НКЦ с международными, республиканскими общественными объединениями, организациями (планы, соглашения, информации)		Постоянно п. 672	
02-09	Документы о представлении к награждению членов НКЦ почетными грамотами, благодарственными письмами (постановления, приказы, протоколы, представления, ходатайства, характеристики, анкеты, списки и др.)		75 лет ЭПК п. 657(2)	

**ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ
ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

1	2	3	4	5
02-10	Документы о деятельности районных (городских) отделений НКЦ (протоколы, отчеты, информации, справки, переписка)		5 лет п.26	
02-11	Информационные документы о деятельности НКЦ в средствах массовой информации (тексты статей, интервью, заметок, выступлений, аудиовизуальные документы)		5 лет ЭПК п. 741	
02-12	Договоры НКЦ с международными, республиканскими учреждениями и организациями о взаимном сотрудничестве		Постоянно п.678	
02-13	Заявления о приеме и выходе из членов НКЦ		3 года п. 983	
02-14	Списки руководителей и членов НКЦ, его районных (городских) отделений		75 лет п. 990	
02-15	Журнал учета выдачи членских билетов		3 года п. 991	
02-16	Информационные издания (бюллетени, информационные листки, сообщения и письма, каталоги, списки, справочники, сборники и другие издания)		Постоянно п. 721 (1)	До ликвидации организации
02-17	Информационные документы (листовки, брошюры, листы, фотофонодокументы и видеодокументы) о деятельности НКЦ		5 лет ЭПК п. 1008	
02-18	Эскизы символики и атрибутики НКЦ		Постоянно п. 993	
	03. Бухгалтерский учет и отчетность			
03-01	Инструкции, указания финансовых и налоговых органов о ведении бухгалтерского учета и отчетности		ДМН п. 18(2)	
03-02	Годовая смета доходов и расходов и отчет о ее исполнении		Постоянно п. 239(1)	
03-03	Сметы расходов на проведение мероприятий и отчеты об их исполнении		5 лет ЭПК п. 239	
02-04	Годовой бухгалтерский отчет (баланс)		Постоянно п. 310 (2)	
03-05	Налоговые декларации (расчеты) по всем видам налогов		5 лет ЭПК п. 355	
03-06	Документы о проведении документальных ревизий финансовой деятельности (планы, отчеты, протоколы, акты, справки, докладные записки, переписка)		5 лет ¹ п. 362	¹ При условии проведения проверки (ревизии)
03-07	Документы о финансировании деятельности НКЦ сторонними организациями и частными лицами		5 лет ЭПК п. 332	

**ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРІБЕ
ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

1	2	3	4	5
03-08	Первичные документы и приложения к ним, зафиксировавшие факт совершения хозяйственной операции и явившиеся основанием для бухгалтерских записей (кассовые документы и книги, банковские документы, книги учета покупок-продаж, корешки банковских чековых книжек, ордера, табели, извещения банков и переводные требования, акты о приеме, сдаче, списании имущества и материалов, квитанции, счета-фактуры, накладные и авансовые отчеты, переписка и другие документы)		5 лет 1 п. 327	1При условии проведения проверки (ревизии)
03-09	Договоры с физическими лицами на выполнение временных работ и оказание услуг и акты выполненных работ к ним		75 лет – «В» ЭПК п. 589	
03-10	Договоры, соглашения (кредитные, хозяйственные, операционные)		5 лет 1 п. 394	1После истечения срока действия договора, соглашения
03-11	Договоры о полной материальной ответственности материально ответственного лица		5 лет1 п. 412	1После увольнения материально ответственного лица
03-12	Расчетные ведомости начисления и выдачи премий, вознаграждений членам НКЦ		75 лет п.373	
03-13	Регистры бухгалтерского (бюджетного) учета (книга «Журнал-главная», журналы-ордера, мемориальные ордера, журналы операций по счетам, оборотные ведомости, накопительные ведомости, разработочные таблицы, реестры, книги (карточки), инвентарные списки и другие регистры)		5 лет1 п. 325	1При условии проведения проверки (ревизии)

Наименование должности ответственного _____ Расшифровка подписи
за делопроизводство (личная подпись)

дата

Согласована
протоколом ЭК НКЦ

(дата и номер протокола)

Согласована
протоколом ЭПК
Архива Президента РК
(дата и номер протокола)

Форма итоговой записи к номенклатуре дел

Итоговая запись о категориях и количестве дел,
заведенных в _____ году

По срокам хранения	Всего	В том числе	
		переходящих	с отметкой «ЭПК»
Постоянного			
Временного (свыше 10 лет)			
Временного (до 10 лет включительно)			
Итого:			

Наименование должности ответственного за делопроизводство _____
(личная подпись) Расшифровка подписи

дата

Г.К. Дараева,
руководитель Управления администрирования
и общественных связей Архива Президента Республики Казахстан

ТРУДОВАЯ ДИСЦИПЛИНА. ОПОЗДАНИЯ.

Довольно часто сотрудники опаздывают на работу. Некоторые на пятнадцать минут, некоторые на полчаса. Как с этим бороться? Можно ли сотрудника уволить за опоздание, чтобы и его наказать, и другим показать последствия непунктуальности?

Наказывать работника можно только за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязанностей, нарушение трудовой дисциплины. Можно ли сказать, что, опоздав на работу, работник совершил данное нарушение? Определенно, да.

Опоздание, то есть приход, появление работника на рабочем месте позднее установленного срока, а также несвоевременное появление на работе по окончании обеденного перерыва, установленного работодателем, может стать основанием для его увольнения.

Трудовой кодекс Республики Казахстан (ТК РК) в числе основных обязанностей работника указывает соблюдение трудовой дисциплины и выполнение трудовых обязанностей в соответствии с трудовым, коллективным договорами, актами работодателя.

Основным актом работодателя, устанавливающим порядок регулирования отношений по организации труда работников и работодателя, являются правила внутреннего трудового распорядка, утверждаемые работодателем по согласованию с представителями работников. В правилах регулируются вопросы, связанные с правами и обязанностями работников и работодателя, режимами рабочего времени и отдыха работников, условий обеспечения трудовой дисциплины и другие вопросы.

Рабочее время, в течение которого работник выполняет свою работу, отражено в его трудовом договоре и в Правилах.

Отсутствие на рабочем месте без уважительных причин в течение какого-то времени (не имеет значения, в начале рабочего дня или в конце), является **нарушением трудо-**

вой дисциплины, и как следствие, дает возможность работодателю применить к работнику определенные санкции.

Если работник опаздывает на работу, работодатель имеет право привлечь его к дисциплинарной ответственности за несоблюдение трудовой дисциплины. Меры воздействия за единичное опоздание ограничиваются замечанием, выговором или строгим выговором (ст. 72 ТК РК).

Факты опоздания можно фиксировать в следующих документах:

1. **Служебная (докладная) записка руководителя структурного подразделения** на имя первого руководителя организации, в которой он указывает все факты, связанные с опозданием.

2. **Акт об отсутствии работника на рабочем месте**, который должен содержать следующую информацию:

- дату, точное время и место составления документа;
- время, в течение которого работник отсутствовал на рабочем месте;
- описание совершения дисциплинарного проступка с указанием Ф. И. О., должности нарушителя;
- Ф. И. О., должности присутствовавших работников при составлении документа;
- подписи составителя и работников, присутствовавших при составлении документа.

Данные электронной пропускной системы: если в организации установлена электронная система учета входа и выхода работников, можно использовать данные этой системы.

Табель учета рабочего времени – это документ, который содержит информацию о фактически отработанном времени и количество неявок за месяц по каждому сотруднику организации. На его основании производится расчет и начисление заработной платы. Данный документ составляется в одном экземпляре и передается в бухгалтерию и подписывается лицом, ответственным за заполнение табеля учета рабочего времени, а также руководителем структурного подразделения, работником кадровой службы и руководителем организации.

Прежде чем привлечь работника к дисциплинарной ответственности, необходимо потребовать у него объяснение в письменном виде (п. 2 ст. 73 ТК РК). В случае если работник отказывается предоставить объяснение в письменном виде, то необходимо составить акт об отказе от дачи письменного объяснения о совершенном дисциплинарном поступке. Все акты составляются комиссией в присутствии не менее чем двух свидетелей из числа работников и удостоверяются их личными подписями.

Документы, фиксирующие факт опоздания работника, а также его объяснительную записку о причинах опоздания на работу следует передать первому руководителю организации для принятия окончательного решения о наложении дисциплинарного взыскания. В свою очередь первый руководитель должен решить, уважительна ли причина опоздания на работу, так как при наложении дисциплинарного взыскания работодатель обязан учитывать обстоятельства, при которых был совершен проступок (п. 3 ст. 73 ТК РК). Если работник нарушил трудовую дисциплину неоднократно, а также, если руководитель организации решит, что причина, названная в объяснительной записке неуважительная, то у него появляется основание для увольнения провинившегося сотрудника. В соответствии с пп. 13 п. 1 ст. 54 ТК РК при повторном неисполнении или ненадлежащим исполнением работником без уважительных причин трудовых обязанностей, а также если он имеет дисциплинарное взыскание, руководитель организации имеет право расторгнуть с ним трудовой договор.

2015 жылдың 23–26 маусымы аралығында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Ақпараттық және әкімшілік технологиялар институтымен бірге **кезекті біліктілікті арттыру курстарын өткізді**. Курс «Құжаттауды ұйымдастыру және құжаттаны басқару», «Мұрағат құжаттарына ғылыми аппарат құру», «Электрондық мұрағатты ұйымдастыру» тақырыбында өткізілді. Курстың тыңдаушылары мемлекеттік қызметкерлер, ақпараттық технологиялар басқармаларының мамандары, мұрағат қызметкерлері. Курстар аяқталған соң тыңдаушыларға сертификаттар тапсырылды.

С 23 по 26 июня 2015 г. Архив Президента Республики Казахстан совместно с Институтом информационных и административных технологий организовал **очередные курсы повышения квалификации**. Они прошли по следующим темам: «**Организация документирования и управления документацией**», «**Создание научного аппарата к архивным документам**», «**Организация электронного архива**». Слушателями курса являются государственные служащие, специалисты управлений информационными технологиями, архивные сотрудники. После успешного окончания курсов слушателям выданы сертификаты.

2015 жылдың 3 шілдесінде Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Алматы облысының әкімшілігімен бірлесіп, қазіргі заман тарихының мерейтойлық күндерін атап өту шаралары аясында, **Қазақстан Астанасы күніне орай «Президенттік институт – Қазақстан халқының мемлекеттік бірлігінің бейнесі» атты құжаттық көрме өткізді**. Көрменің ашылуы Алматы облысының ұлттық-мәдени бірлестіктерінің тақырыптық-экспозициялық презентациясымен сүйемелденді. Іс-шараның басты мақсаты Қазақстандағы мемлекеттік құрылыс пен ашық азаматтық қоғам құрудың жетістіктерін, мәдениетаралық және конфессияаралық диалогты, азаматтылық пен патриоттылықты қалыптастыруды еліміздің ілгерілемелі дамуының негізгі тірегі ретінде насихаттау. Президенттік институт Қазақстанның қалыптасқан мемлекет болып дамуының негізгі жетістігі болып табылады. Атқарылар шаралардың барлығының ақпараттық мазмұнының арқауы да осы болады. Қазақстанда президенттік институттың енгізілуі жас тәуелсіз мемлекеттің саяси табысқа жетуінің шешуші қадамы болды. Қазақстан одақтық республикалар арасынан бірінші болып Президент лауазымын енгізген республика. Алғаш рет демократиялық негізде балама сайлаумен сайланған Қазақстанның Жоғарғы Кеңесі 1990 жылдың 24 сәуірінде өзінің алғашқы жұмыс күнінде «Қазақ ССР-ның Президенті лауазымын енгізу және

РЕСМИ БӨЛІМ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

Конституцияға (Қазақ ССР-ның Негізгі Заңы) өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңын қабылдады және ол лауазымға Н.Ә. Назарбаевты сайлады. Бұрынғы кеңестік билік институттарының күйреген және жойылу жағдайында Қазақстандағы президенттік институт жаңа мемлекеттілікті құрудағы басты қозғаушы күш болды. Көрменің ашылуына Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының директоры Б.Ә. Жапаров, Алматы облысы әкімінің орынбасары Б.А. Өнербаев, «Нұр Отан» партиясының Алматы қаласы бойынша филиалының сайлауалды платформасы бөлімінің меңгерушісі К.Т. Тәбиев, Қазақстан Жоғары оқу орындары қауымдастығының президенті Р.А. Алшанов, орталық мемлекеттік мұрағаттардың директорлары, Алматы облысының ұлттық-мәдени бірлестіктерінің өкілдері мен Алматы қаласының жұртшылығы қатысты.

3 июля 2015 г. Архив Президента Республики Казахстан, совместно с Акиматом Алматинской области, в рамках проведения мероприятий, приуроченных юбилейным датам в современной истории, **ко Дню столицы Казахстана провел документально-книжную выставку на тему: «Институт президентства – олицетворение государственного единства народа Казахстана».** Открытие выставки сопровождалось тематико-экспозиционной стен-

довой презентацией этно-культурных объединений Алматинской области, работой Круглого стола. Мероприятия были нацелены на пропаганду достижений государственного строительства в Казахстане, становление открытого гражданского общества, межкультурного и межконфессионального диалога, формирование гражданской ответственности и патриотизма как институциональных скрепов поступательного развития. Ключевым звеном успеха Казахстана как состоявшегося государства является институт президентства. Этот лейтмотив выступает информационным содержанием всего комплекса проводимых мероприятий. Введение института президентства в Республике Казахстан стало решающим шагом политического успеха молодого независимого государства. Казахстан стал первой союзной республикой, учредившей пост Президента. 24 апреля 1990 г. Верховный Совет Казахстана, впервые избранный на демократической основе в ходе альтернативных выборов, в первый день своей работы принял Закон «Об учреждении поста Президента Казахской ССР и внесении изменений и дополнений в Конституцию (Основной Закон Казахской ССР) и избрал на эту должность Н.А. Назарбаева. Институт президентства в Казахстане стал стержнем, на котором строилась новая государственность в условиях отмирания и разрушения прежних, советских, институтов власти. На открытии выставки приняли участие директор Архива Президента РК Джапаров Б.А., заместитель акима Алматинской области Унербаев Б.А., заведующий отделом предвыборной платформы Алматинского филиала партии «Нур Отан» Табиев К.Т., Президент Ассоциации вузов Казахстана Алшанов Р.А., директора центральных государственных архивов, представители этнокультурных объединений Алматинской области, общественность г. Алматы.

2015 жылдың 22 шілдесінде Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында Жас мұрағатшылар кеңесі мүшелерінің қатысуымен АҚШ және Қазақстан зерттеушілерімен кездесу өткізілді.

Мұрағат директоры Жапаров Б.Ә. кездесу барысында қатысушыларға сөйлеген сөзінде Қазақстанда билеуші орган болған Коммунистік партияның 1917–2003 жж. аралығын қамтитын істері, сонымен қатар, Қазақстанның жаңа дәуір тарихының құжаттары – ҚР Президенті Әкімшілігінің және ҚР Президентіне тікелей бағынысты мемлекеттік мекемелердің істері сақталатынын хабарлады және зерттеушілер үшін барлық қажетті жағ-

дайлар жасалғанын, Мұрағат қызметкерлері оларға жан-жақты көмек көрсететіні туралы айтты. Сонымен қатар, алдағы уақытта зерттеушілер интернет арқылы құжаттарды іздеп, қарауға мүмкіндік алады, Мұрағатта құндылығы жоғары құжаттарды цифрлік түрге көшіру бойынша жұмыс жүргізілуде, бұл әр елдердің зерттеушілеріне құжаттармен жұмыс уақытын оңтайлы пайдалануға мүмкіндік береді. Ғалымдар өздерінің зерттеу тақырыптары туралы және басқа елдер мұрағаттарында істеу тәжірибесі туралы айтты. Элен Хатчинсон (Гарвард университеті): «Менің зерттеу тақырыбым – «1950–1991 жж. аралығындағы Кеңес Одағындағы мәдениет пен билік». Мен бұдан бұрын Молдова, Ресей мұрағаттарында зерттеу жүргіздім. Университеттегі ғылыми жетекшім ТМД елдеріндегі ұлттар мәселелерін зерттейді, сондықтан Гарвард университетінен сіздің мұрағатыңызда зерттеу жүргізуге келушілер саны өсе түседі деп ойламын». Джонатан Дриз (Огайо штаты университеті): «Менің тақырыбым – «Сталин кезіндегі кеңестік насихат». Мен қазіргі таңда ҚР Президент Мұрағатындағы сақталып тұрған құжаттардың түпнұсқасын оқу үшін қазақ тілін үйренудемін, сонымен қатар Өзбекстан мұрағатына баруды жоспарлап отырмын». Әйгерім Сүндетпаева (Д.А. Қонаев мұражайының ғылыми қызметкері, Алматы): «Мен Қазақстандағы желтоқсан оқиғаларының 30 жылдығына орай 30 томдық жинақ шығару үшін Д. Қонаевтың өмірі мен қызметі туралы құжаттарды зерттеудемін. Жинақ 1940–1986 жж. аралығын қамтиды, «Дәуір» баспасында осы жылдың аяғына таман жарық көреді деп жоспарланып отыр. Кездесу барысында пікір алмасу өтті, Мұрағат қызметкерлері Мұрағатта В.И. Ленин атындағы Орталық мұражайдың Алматы филиалының қоры бар екенін

және осыны зерттеуде пайдалану маңыздылығын айтты, сонымен қатар, АҚШ-тан келген қонақтардың орыс тілінде еркін сөйлейтіндігін атап өтті. Мұрағат директоры Б. Жапаров олардың қазақ тілін меңгеретініне үміт білдірді. Қазақ тілі Иллинойс штатының университетінде оқылатыны анықталды. Кездесу қорытындысында зерттеушілерді қолдау және әр елдердің ғалымдары арасындағы байланыстарды нығайту қажеттілігін атап өтті.

22 июля 2015 г. в Архиве Президента Республики Казахстан состоялась встреча с исследователями из США и Казахстана с участием членов Совета молодых архивистов. С приветственным словом к участникам встречи обратился директор Архива Президента РК Джапаров Б.А. Он рассказал, что в Архиве хранятся документы за период с 1917 г. по 2003 г., отражающие работу правящей в то время Коммунистической партии Казахстана, а также документы новейшей истории Казахстана – дела Администрации Президента Республики Казахстан и государственных учреждений, подотчетных Президенту Республики Казахстан. Для исследователей созданы все необходимые условия, и сотрудники Архива оказывают всяческое содействие их работе. Кроме того, в ближайшее время исследователи получат возможность вести поиск информации через интернет, так как в Архиве уже ведется работа по переводу в цифровой формат документов, представляющих наибольшую ценность, что позволит исследователям разных стран оптимально распределить свое время работы с документами. В ответном слове ученые рассказали о теме своих исследований и поделились опытом работы в архивах других стран. Элен Хатчинсон (Гарвардский университет): «Тема моего исследования – «Культура и власть в Советском союзе в 1950–1991 гг.». Я уже проводила исследование в архивах Молдовы и России. Мой научный руководитель в Гарварде занимается проблемами национальностей в СНГ, я думаю, что количество исследователей из моего университета, посещающих ваш архив, будет увеличиваться». Джонатан Дриз (Университет штата Огайо): «Моя тема – «Советская пропаганда в сталинские годы». Я сейчас изучаю казахский язык, чтобы читать подлинные документы, хранящиеся в Архиве Президента, также планирую посетить архивы Узбекистана». Айгерим Сундетпаева (сотрудница Музея Д.А. Кунаева, Алматы): «Я изучаю материалы жизнедеятельности Д. Кунаева для подготовки к изданию в

30-томах к тридцатилетию декабрьских событий в Казахстане. Издание охватывает период с 1940–1986 гг., готовится совместно с издательством «Дәуір» и планируется к выходу к концу этого года». В ходе встречи состоялся обмен мнениями, сотрудники Архива рассказали о том, что в Архиве имеются дела фонда Алматинского филиала Центрального музея имени В.И. Ленина, что важно было бы отразить в исследовании, а также отметили хорошее владение русским языком гостей из США. Директор Архива Б. Джапаров выразил надежду, что и казахским языком они овладеют столь же успешно. Выяснилось, что казахский язык преподается в университете штата Иллинойс. В заключение он подчеркнул необходимость поддержки исследователей и укрепления связи между учеными разных стран.

2015 жылдың 14 тамызында Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің ұйымдастыруымен **Назарбаев Университетінде «Кәсіби мемлекеттік аппаратты қалыптастыру: Этикалық кодексті әзірлеу және этика жөніндегі уәкілетті өкіл институтын енгізу» тақырыбындағы семинар-кеңес өтті.** Семинардың мақсаты: халықаралық тәжірибе алмасу, мемлекеттік қызметшілердің, судьялар мен құқық қорғау органдары қызметкерлерінің этикалық кодексін әзірлеу бойынша жүргізіліп жатқан жұмыстарды үйлестіру, институционалдық реформалардың іске асырылуы бойынша хабар тарату. ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі төрағасының орынбасары А.Ж. Шпекбаев кіріспе сөз сөйледі, сондай-ақ Корнель университетінің профессоры (АҚШ) Чарльз Уайтхед, ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің Мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы профилактика департаментінің басшысы А.А. Көмекбаев, «Нұр Отан» партиясы орталық аппаратының Партиялық бақылау қызметінің координаторы К.Б. Есмағамбетов, Назарбаев Университеті Жоғары саяси мектебінің профессоры Рекардо Пелиццо және ҚР Жоғары сотының судьясы Н.У. Кайыпжан баяндама жасады. Семинарға орталық және жергілікті атқарушы органдардың, сот және құқық қорғау органдарының, сондай-ақ «Нұр Отан» партиясы өкілдері қатысты. ҚР Президенті Мұрағатынан, Астана қаласындағы басқармасының (филиал) бас сарапшысы Г.Ө. Құдайбергенова қатысты.

14 августа 2015 г. в Назарбаев Университете прошел семинар-совещание на тему: **«Формирование профессионального государственного аппарата: разработка этического кодекса и введение института уполномоченного по этике»**, организованный Агентством Республики Казахстан по делам государственной службы и противодействию коррупции. Цель семинара: обмен международным опытом, гармонизация проводимой работы по разработке этических кодексов государственных служащих, судей и сотрудников правоохранительных органов, освещение хода реализации институциональных реформ. С ответственным словом выступил заместитель Председателя Агентства РК по делам госу-

дарственной службы и противодействию коррупции Шпекбаев А.Ж., а также были заслушаны доклады профессора Корнельского университета (США) Чарльза Уайтхеда, руководителя Департамента государственной службы и профилактики коррупции Агентства РК по делам государственной службы и противодействию коррупции Комекбаева А.А., Координатора Службы партийного контроля Центрального аппарата Партии «Нур Отан» Есмагамбетова К.Б., ассоциированного профессора Высшей школы государственной политики Назарбаев Университета Рекардо Пелиццо и судьи Верховного суда РК Кайыпжана Н.У. В семинаре приняли участие представители центральных и местных исполнительных органов, судебных и правоохранительных органов, а также партии «Нур Отан». От Архива Президента РК приняла участие главный эксперт Управления Архива в г. Астане (филиал) Кудайбергенова Г.У.

2015 жылдың 25–28 тамызы аралығында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Ақпараттық және әкімшілік технологиялар институтымен бірлесіп **кезекті біліктілікті арттыру курстарын өткізді**. Олар «Мұрағат құжаттарының сақталуын қамтамасыз ету және сақтауды ұйымдастыру», «Мемлекеттік мұрағаттарда құжаттарын мемлекеттік есепке алу және олардың сақталуын қамтамасыз ету», «Электрондық мұрағатты ұйымдастыру және жеке қорлар» тақырыптары бойынша өтті.

25–28 августа 2015 г. Архив Президента Республики Казахстан совместно с Институтом информационных и административных технологий организовал **очередные курсы повышения квалификации**. Они прошли по следующим темам: «Организация хранения и обеспечения сохранности архивных документов», «Государственный учет документов и обеспечение их сохранности в государственных архивах», «Организация электронного архива и личные фонды».

2015 жылдың 28 тамызында Астана қаласындағы Тәуелсіздік сарайында Қазақстан Республикасы Конституциясының 20-жылдығына арналған «Конституция: бірлік, тұрақтылық, өркендеу» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті.

Конференцияның жұмысына Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев, Премьер-Министр К.К. Мәсімов, Парламент Палаталарының Төрағалары мен депутаттары, Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің Төрағасы мен мүшелері, орталық мемлекеттік органдардың бірінші басшылары, халықаралық ұйымдардың делегациялары (БҰҰ, Еуропа Кеңесінің Венеция комиссиясы, ЕҚЫҰ, Еуропа Одағы, ЕАЭО соты және т. б.), сондай-ақ 25-тен астам елдің құқық қорғау мекемелері мен прокуратураларының, соттарының, конституциялық бақылау органдарының басшылары, отандық және шет елдік танымал заңгер-ғалымдар қатысты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев конференцияға қатысушыларды құттықтап сөз сөйледі. Конференцияда Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты директорының орынбасары, тарих ғылымдарының докторы Қ.Ш. Әлімғазинов «Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты құжаттары негізінде Қазақстандағы конституциялық құрылыс тарихынан» тақырыбымен баяндама жасады. Конференцияға қатысушылар Қазақстан Республикасындағы конститу-

циялық құрылыстың қазақстандық тәжірибесіне жоғары баға берді, сондай-ақ шетелдік қонақтар Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстанның конституциялық дамуындағы ерекше рөлін атап өтті. Конференция аясында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесімен бірлесіп, «Конституция: бірлік, тұрақтылық, өркендеу» атты тарихи-құжаттық көрмесін өткізді. Көрме конференция қатысушыларының ерекше ықыласына ие болды.

28 августа 2015 г. в г. Астане, во Дворце Независимости состоялась международная научно-практическая конференция «Конституция: единство народа, стабильность, процветание», посвященная 20-летию Конституции Республики Казахстан.

В работе конференции приняли участие Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев, Премьер-Министр К.К. Масимов, Председатели и депутаты Палат Парламента, Председатели и члены Конституционного Совета РК, первые руководители центральных государственных органов, делегации международных организаций (ООН, Венецианской комиссии Совета Европы, ОБСЕ, Европейского Союза, Суда ЕАЭС, Германского общества по международному сотрудничеству и Германского фонда международного правового сотрудничества и др.), а также руководители органов конституционного контроля, судов, прокуратуры и правозащитных учреждений 28 стран с трех континентов, известные зарубежные и отечественные ученые-правоведы, политологи и эксперты. С приветственным словом к участникам конференции обратился Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев. На конференции с докладом: «Из истории конституционного строительства в Казахстане по документам Архива Президента РК» выступил заместитель директора Архива Президента РК, доктор исторических наук Алимгазинов К.Ш. Участники конференции дали высокую оценку казахстанскому опыту конституционного строительства, отметили особую роль Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева в конституционном развитии Казахстана. В рамках международной конференции Архив Президента Республики Казахстан, совместно с Конституционным Советом Республики Казахстан организовали историко-документальную выставку: «Конституция: единство народа, стабильность, процветание», которая вызвала особый интерес у участников форума.

2015 жылдың 7 қыркүйегінде Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында С. Үсеновтың «Нұрсұлтан Назарбаевтың идеясы – тәуелсіз Қазақстанның идеологиясы» атты кітабының тұсаукесері өтті. Іс-шараға Медеу ауданының «Нұр Отан» партиясы филиалының өкілдері, «Парасат-Инфо» МҚБҚ, Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшелері, Мұрағат қызметкерлері, сонымен қатар қаланың басқа да мекемелері мен ұйымдарының өкілдері қатысты. Алғы сөзді Қазақстан Республикасының Президенті Мұрағатының директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Б. Жапаров бастады. Автор өз сөзінде атап кеткендей, кітап Н.Ә. Назарбаевтың идеясы барлық қазақстандық қоғам мен мемлекет өмірінің мағынасы мен рөлін пайымдауға мүмкіндік берді. Мықты мемлекет құруда Н.Ә. Назарбаевтың идеясының шешуші рөлі атап көрсетілген. Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшесі, филология ғылымдарының докторы Қ. Қасымов Нұрсұлтан Назарбаевтың біртұтас, әлеуметтік, экономикалық және саяси тұрақты мемлекет құруға және дамуға қосқан үлесінің баға жетпес екендігін атап өтті.

7 сентября 2015 г. в Архиве Президента Республики Казахстан прошла презентация книги С.Усенова «Идеи Нурсултана Назарбаева – идеология независимого Казахстана». В мероприятии приняли участие представители Медеуского районного филиала партии «Нұр Отан», НООФ «Парасат-Инфо», члены Ассамблеи народа Казахстана, сотрудники Архива, а также других учреждений и организаций города. С приветственным словом обратился директор Архива Президента РК, профессор, доктор технических наук Б. Джапаров. Книга, как отметил в своем выступлении ее автор, представляет собой попытку осмысления роли и значения идей Н.А. Назарбаева в жизни всего казахстанского общества и государства. Отмечена решающая роль идей Н.А. Назарбаева в построении сильного государства. Член Ассамблеи народа Казахстана, доктор философских наук К.Касымов отметил неоценимый вклад Нурсултана Назарбаева в построение и развитие Казахстана как единого, социально и экономически стабильного, политически устойчивого государства.

2015 жылдың 9 қыркүйекте ҚР ПМ қызметкерлері Е.В. Чиликова, Р.М. Әбдуәли – Ә. Тәжібаев атындағы Қызылорда облыстық әмбебап ғылыми кітапханасында Қызылорда облыстық мемлекеттік мұрағаты, Қызылорда облысының қоғамдық-саяси тарихының мемлекеттік мұрағаты, Қызылорда қаласы мемлекеттік мұрағаты ұжымдарымен кездесу-семинар өткізді. Қызылорда облысының мәдениет, мұрағаттар және құжаттама басқармасы басшысының орынбасары Қазбекова Мира Жомартқызы алғы сөз сөйлеп, облыстағы мұрағат саласы туралы айтты. Іс-шарада ҚР Президенті Мұрағатының жаңа жобасы «Екінші дүниежүзі соғысының қазақстандық әскери тұтқындары. Республикалық деректер базасы» (www.tutkyn.kz) ұсынылды, Е.В. Чиликова ҚР Президенті Мұрағаты Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасында жариялау жұмысымен, құжат жинақтарын дайындау тәжірибесімен бөлісті. Жас мұрағатшылар кеңесінің мүшесі Р.М. Әбдуәли қатысушыларды Кеңес жұмысымен таныстырып, жақында өткізілетін жас мұрағатшылар сайысы туралы айтты. Кездесу соңында әріптестер соңғы жылдары жарық көрген кітаптармен алмасты.

9 сентября 2015 г. сотрудники АП РК Чиликова Е.В., Абдуали Р.М. провели встречу–семинар с коллективами Государственного архива Кызылординской области, Государственного архива общественно-политической истории Кызылординской области, Государственного архива г. Кызылорды в Областной универсальной библиотеке им. А. Тажибаева. С приветственным словом выступила заместитель руководителя Управления культуры, архивов и документации Кызылординской области Казбекова Мира Жомартовна, которая рассказала о состоянии архивной отрасли в области и перспективах ее развития. На мероприятии архивистам области были представлены новые проекты Архива Президента РК, так в частности проект «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны. Республиканская база данных» (www.tutkyn.kz), главный эксперт Чиликова Е.В. поделилась опытом публикаторской работы, подготовки документальных сборников в Управлении научной публикации документов. Член Совета молодых архивистов Абдуали Р.М. ознакомила присутствующих с работой Совета, рассказала о предстоящем конкурсе молодых архивистов. В заключение коллеги обменялись книгами, изданными в последние годы.

2015 жылдың 2 қазанында Ұлттық тарихшылардың III конгресі аясында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті қабырғасында «Конституциялық құрылымның мәселелері мен Елбасының рөлі» атты тарихи-құжаттық көрмесін өткізді. Конгрестің салтанатты ашылуында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты директорының орынбасары Қ.Ш. Әлімғазинов құттықтау сөзімен сөйледі. Конгресс жұмысына Қазақстан Республикасының Мәжіліс депутаттары, Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының, Қазақстандағы Украина елшілігінің, Астана қаласы Мемлекеттік мұрағатының, Халықаралық Түрік академиясының Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің өкілдері, ҚР Ұлттық Академия ғылымының академиктері, тарихшы профессорлар, жас ғалымдар қатысты. Секцияға Қ.Ш. Әлімғазиновтың «Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты құжаттары негізінде Қазақстандағы конституциялық құрылыс тарихынан» тақырыбымен баяндамасы ұсынылды. Конгресс қатысушылары Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстанның конституциялық дамуындағы ерекше рөлін атап өтті.

2 октября 2015 г. в г. Астане в Евразийском Национальном университете им. Л.Н. Гумилева состоялся III Национальный конгресс историков Казахстана. Архивом Президента РК была подготовлена историко-документальная выставка «Вопросы Конституционного строительства и роль Лидера Нации». На церемонии открытия Конгресса с поздравительной речью выступил заместитель директора Архива Президента РК, доктор исторических наук Алимгазинов К.Ш. В работе Конгресса приняли участие Депутаты Мажилиса Республика Казахстан, представители Архива Президента Республики Казахстан, Посольства Украины в Казахстане, Государственного архива города Астаны, Международной Тюркской академии, ЕНУ им. Л.Н. Гумелева, академики Национальной Академии наук РК, профессора истории, молодые исследователи. На секции был представлен доклад Алимгазинова К.Ш. «Из истории Конституционного строительства в Казахстане (по документам Архива Президента РК)». Участники Конгресса дали высокую оценку казахстанскому опыту конституционного строительства, отметили особую роль Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева в конституционном развитии Казахстана.

2015 жылдың 7 қазанында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатының қызметкерлері, «Германия апталығының» аясында өткізіліп жатқан Қазақстан Немістерінің Ғылыми Бірлестігінің X (мерейтойлық) конференциясына қатысты. Конференцияның ашылуында ҚНҰБ Президенті, ҚР ҰҒА академигі, профессор Эрнст Боос, Алматы қаласындағы ГФР Бас Консулы, доктор Ренате Шимкорайт, ҚР Президенті Мұрағатының директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Б.Ә. Жапаров, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі Ғалымқайыр Мұтанов, Қазақстандағы «Кахак» корей ғылыми-техникалық Қоғамының Президенті, профессор Григорий Мун, Гете Институтының Алматыдағы бөлімінің директоры Барбара Френкель-Тонет сөз сөйледі. ҚР Президентінің Мұрағатының директоры Б. Жапаров өзінің сөзінде www.tutkyn.kz сайтының мәліметтер базасымен толықтыру мақсатында Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қазақстандық әскери тұтқындардың тағдырлары жайлы ақпараттар іздеу үшін неміс мұрағатшыларымен бірлесе жүргізіліп жатқан жоба туралы айтты. Сонымен қатар, ҚР Мұрағаты соғыс кезінде Қазақстан аумағында кеңестік немістерді жер аудару мәселелерін зерттеуді жалғастыруда. Б. Жапаров Алматы қаласындағы ГФР Бас Консулы, доктор Ренате Шимкорайтқа неміс әріптестерімен ынтымақтастықты дамытуға ықпал көрсету бойынша өтініш жасады. Алматы қаласындағы ГФР Бас Консулы, доктор Ренате Шимкорайтқа жазушы Г.К. Бельгердің 80-жылдығына арнап Мұрағат дайындаған құжаттар жинағы сыйға тартылды.

7 октября 2015 г. сотрудники Архива Президента Республики Казахстана приняли участие в X (юбилейной) конференции – Научного Объединения Немцев Казахстана, организованной в рамках «Недели Германии». На открытии конференции выступили: Президент НОНК, академик НАН РК, профессор Эрнст Боос, Генеральный Консул ФРГ в г. Алматы доктор Ренате Шимкорайт, директор Архива Президента РК, доктор технических наук, профессор Б.А. Джапаров, ректор Казахского Национального Университета им. Аль-Фараби, член-корреспондент НАН РК, профессор Галымкайыр Мутанов, Президент Корейского научно-технического Общества Казахстана «Кахак», профессор Григорий Мун, директор Алматинского отделения Института Гете г-жа Барбара Френкель-Тонет. Директор Архива Президента РК Б. Джапаров в своем выступлении рассказал о проекте, проводимом совместно с немецкими архивистами, по поиску информации о судьбах военнопленных казахстанцев в годы Великой Отечественной войны с целью пополнения базы данных сайта www.tutkyn.kz. Также Архив Президента РК продолжает исследование в изучении проблемы депортации советских немцев на территорию Казахстана в военное время. Затем Б. Джапаров обратился к Генеральному Консулу ФРГ в г. Алматы Р. Шимкорайт оказать содействие в расширении сотрудничества с немецкими коллегами-архивистами. Генеральному Консулу ФРГ в г. Алматы Р. Шимкорайт был презентован сборник документов Бельгера Г.К., подготовленный Архивом к 80-летию писателя.

2015 жылдың 8 қазанында ҚР Президенті Мұрағатында «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, дереккөздер, мәліметтер базасы» ғылыми-зерттеу жобасы бойынша Ғылыми кеңес отырысы өткізіліп, жобаны қолға алған уақыттан бері атқарылған жұмыстардың есебі жасалып, 2015 жылдың аяғына дейін және 2016 жылға жұмыс жоспары талқыланды. Отырысқа Ғылыми кеңес мүшелері – ҚР Президенті Мұрағатының қызметшілері мен аталған тақырып бойынша шақырылған мамандар – т. ғ. д., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті Әлеуметтік тарих кафедрасының доценті Бауыржан. Олжабайұлы Жангуттин, «MANGI EL» Халықаралық тарихи-ғылыми журналының журналисті Игсатова Дина Зейнолақызы, т. ғ. д., әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Тарих, археология және этнология факультеті Дүниежүзі тарихы, тарихнама және деректану кафедрасының профессоры Гүлжауһар Кәкенқызы Көкебаева, Батыс Қазақстан облысы мемлекеттік мұрағатының директоры Савғабаева Айжан Нұрғалиқызы, саяси ғ. д., журналист Бақыт Исаинқызы Садықова қатысып, пікірлерімен бөлісті. Жоба бойынша жұмыстарды жалғастырудың жаңа бағыттары белгіленді.

8 октября 2015 г. в Архиве Президента РК состоялось **заседание Научного совета по научно-исследовательскому проекту «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны: литература, источники, база данных»**, на котором был предоставлен отчет о проделанной работе по проекту, рассмотрен план по реализации проекта на конец 2015 г. и 2016 г. В заседании приняли участие члены Научного совета – представители АП РК и приглашенные – специалисты по данной теме Жангуттин Бауржан Олжабаевич – д. и. н., доцент Кафедры Социальной истории Казахского Национального педагогического университета им. Абая, Игсатова Дина Зейноллаевна – публицист, исследователь военной истории и женского движения Казахстана, журналист Международного научно-популярного исторического журнала «MANGI EL», Кокебаева Гульжаухар Какеновна – д. и. н., профессор Кафедры Всемирной истории, историографии и источниковедения Факультета истории, археологии и этнологии Казахского Национального университета им. аль-Фараби, Савгабаева Айжан Нурғалиевна – директор Государственного архива Западно-Казахстанской области, Садыкова Бахыт Исаиновна – д. полит. н., журналист. Определены новые направления продолжения работы по проекту.

2015 жылдың 9 қазанында «Тұран» университеті және «KazRENA» Қазақстанның ғылыми және білім беру компьютерлік желісін пайдаланушылар қауымдастығы ҚР Президентінің Мұрағатымен бірлесіп профессор, техника ғылымдарының докторы, ҚР Президенті Мұрағатының директоры **Борис Әлікенұлы Жапаровтың** 60 жасқа толуына арналған «Білім беру мен басқарудағы заманауи ақпаратты-коммуникациялық технологиялар: қазіргі жағдайы және даму перспективалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өткізді.

Аталған іс шараға отандық және шетелдік ғалымдар, ғылыми қызметкерлер мен ақпараттық технология саласының қызметкерлері, білім беру, зерттеу, қаржы ұйымдарының қызметкерлері, кәсіпкерлер құрылымдардың және мемлекеттік органдардың өкілдері қатысты. Конференция шеңберінде жұмыс жасаған Ақпараттық технологияларды басқаруда қолдану секциясында мемлекеттік мұрағаттардың қызметтерінде заманауи ақпаратты-коммуникациялық жүйелерді және компьютерлік технологияларды енгізу және пайдаланудың өзекті мәселелері талқыланды. Конференцияға қатысушыларға өздерінің ұйымдарындағы Ұлттық мұрағаттың қор құжаттарын сақтаудың электрондық үлгілері, сақтауды қамтамасыз ететін жаңа әдістерді пайдалану және құжаттарды жариялау тәжірибелерімен бөлісті.

9 октября 2015 г. Университет «Туран» и Ассоциация пользователей научно-образовательной компьютерной сети Казахстана «KazRENA», совместно с Архивом Президента Республики Казахстан, провели международную научно-практическую конференцию «Современные информационно-коммуникационные технологии в образовании и управлении: состояние и перспективы развития», посвященную 60-летию профессора, доктора технических наук, директора Архива Президента Республики Казахстан **Джапарова Бориса Аликеновича**.

В мероприятии приняли участие отечественные и зарубежные ученые, научные сотрудники и IT специалисты, работники образовательных, исследовательских, финансовых организаций, представители бизнес-структур и государственных органов. В рамках конференции работала секция «Информационные технологии в управлении», где были обсуждены актуальные вопросы внедрения и использования современных инфокоммуникационных систем и компьютерных технологий в деятельности государственных архивов. Участникам представилась возможность поделиться опытом внедрения в своих организациях электронных форм хранения, использования новых приемов и современных средств консервации и популяризации документов Национального архивного фонда.

2015 жылдың 14 қазанында ҚР Президенті Мұрағатында **Ғылыми кеңес отырысы өткізілді**. Отырысқа Ғылыми кеңес мүшелері – ҚР Президенті Мұрағатының қызметшілері мен аталған тақырып бойынша шақырылған мамандар – т. ғ. к., ҚР ФТҚ ОММ сарапшысы Грибанова Елена Михайловна, т. ғ. д., Алматы Менеджмент университеті Жалпы білім беру пәндері кафедрасының профессоры Қапаева Айжан Тоқанқызы, Қазақстан Жазушылар Одағының мүшесі Артемьева Римма Альбертовна қатысты. «П.И. Мариковский. Воспоминания» құжаттар мен материалдар жинағы (баяндамашы Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасы басшысының м. а. Е.В. Чиликова) мен «Қазақстан тарихы. 1917–2013 жж. Құжаттар мен материалдар» жоо студенттеріне арналған хрестоматия (баяндамашы ҚР Президенті Мұрағаты директорының орынбасары, т. ғ. д. Қ.Ш. Өлімғазин) қолжазбалары талқыланды.

14 октября 2015 г. в Архиве Президента РК **состоялось заседание Научного совета.** В нем приняли участие члены Научного Совета – представители Архива Президента РК и приглашенные – к. и. н., эксперт ЦГА НТД РК Грибанова Елена Михайловна, д. и. н., профессор кафедры Общеобразовательных дисциплин Алматы менеджмент университета Капаева Айжан Токановна, член Союза писателей Казахстана Артемьева Римма Альбертовна. Были обсуждены **рукописи сборника документов и материалов «П.И. Мариковский. Воспоминания»** (докладчик и. о. руководителя Управления научной публикации документов Е.В. Чиликова) и **хрестоматия для студентов вузов «Қазақстан тарихы. 1917–2013 жж. Құжаттар мен материалдар»** (докладчик заместитель директора Архива Президента РК, д. и. н. К.Ш. Алимгазинов).

2015 жылдың 15 қазанында ҚР Президенті Мұрағатының қызметкерлері Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі Ғылым комитетінің Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының ұйымдастыруымен өткізілген «Мұстафа Шоқай: саясаткер және ғалым» Халықаралық ғылыми конференциясы жұмысына қатысты.

Мұстафа Шоқай (1890–1941 жж.) – өз заманының мемлекет және қоғам қайраткері, «Алаш» қозғалысының беделді қолбасшыларының бірі. Оның қайраткерлік бар күш-жігері Қазақстан халқының азаттығы мен тәуелсіздігі үшін күреске жұмсалды. Халықаралық конференция Мұстафа Шоқайдың 125 жылдығына арналды. Конференция қатысушылары дүниежүзінің әртүрлі ғылыми орталықтарының шоқайтанудағы жетістіктерімен танысты. Сөз сөйлегендер баяндамаларында М. Шоқайдың әлеуметтік-экономикалық және саяси көзқарастары, М. Шоқайдың ғылыми мұрасын зерттеу мәселелері, Мұстафа Шоқайдың болашақ тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясаты жөніндегі ұстанымдары, М. Шоқайдың ХХ ғасырдың 20–30 жылдарындағы Еуропа мен Азия мемлекеттерінің халықаралық қатынастарына көзқарасы мәселелеріне тоқталды. Конференция барысында көтерілген мәселелер тың зерттеулерге түрткі болып, ХХ ғасырдың басындағы Қазақстан тарихын одан әрі терең зерттеуге мүмкіндік беретіні сөзсіз. ҚР Президенті Мұрағатының директоры Б.Ә. Жапаров конференция қатысушыларына арналған құттықтау сөз сөйлеп, Мұрағатта «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, дереккөздер, ақпараттық базасы» ғылыми-зерттеу жобасын іске асыру жұмыстары жүргізіліп, әскери тұтқындар бойынша www.tutkyn.kz веб-сайты құрылып, оның мәліметтер базасына

30 мыңнан астам әскери тұтқын есімі енгізілгені жөнінде, сонымен қатар сайтқа күніне 500-ге дейін қолданушы кіретінін айтты. Конференция жұмысына тарихшылар, саясаттанушылар, мемлекет тарихы бойынша мамандар, Қазақстан, Өзбекстан, Ресей, Ұлыбритания, Франция, Түркия ғылыми-зерттеу ұйымдарының қызметкерлері қатысты.

15 октябрь 2015 г. **сотрудники Архива Президента Республики Казахстан приняли участие в работе Международной научной конференции «Мустафа Шокай: политик и ученый», которая была организована Институтом востоковедения им. Р.Б. Сулейменова Комитета науки Министерства образования и науки Республики Казахстан.**

Мустафа Шокай (1890–1941) – государственный и общественный деятель своей эпохи, один из лидеров движения Алаш. Вся его деятельность была направлена на борьбу за свободу и независимость Казахстана. Международная конференция посвящена 125-летию Мустафы Шокая. Участники мероприятия ознакомились с достижениями шокаеведения в различных научных центрах мира. Выступавшие в своих докладах осветили социально-экономические и политические взгляды М. Шокая; проблемы изучения научного наследия М. Шокая; идеи М. Шокая о внешней политике будущего независимого Казахстана; взгляды М. Шокая на международные отношения в странах Европы и Азии в 20–30-х гг. XX в. Вопросы, поднимаемые на конференции, несомненно дадут толчок к новым исследованиям и будут способствовать углубленному изучению истории Казахстана начала XX в. С приветственным словом к участникам конференции обратился директор Архива Президента РК Джапаров Б.А., который рассказал том, что в Архиве проводится работа по реализации

поисково-исследовательского проекта «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны: литература, источники и база данных», создан веб-сайт по военнопленным www.tutkyn.kz, к которому ежедневно обращается до 500 пользователей. В базу данных включены сведения по более 30 000 воинов. В работе конференции приняли участие историки, политологи, специалисты по истории государственности, работники научно-исследовательских организаций из Казахстана, Узбекистана, России, Великобритании, Франции, Турции.

2015 жылдың 16 қазанында ҚР Президентінің Мұрағаты **«Қазақстанның мұнайы және газы» тақырыбында тарихи-құжаттық көрме және Дөңгелек үстел өткізді.** Іс-шаралар Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Бес институционалдық реформаларын орындау бойынша 100 нақты қадам бағдарламасының «Мәңгілік ел» патриоттық актінің жүзеге асыру аясында өткізілді.

Көрмеде мұнай кәсіпшілігінің революцияға дейінгі, Кеңес билігінің алғашқы жылдарындағы, соғысқа дейінгі кезеңдегі қалыптасу тарихы бойынша материалдар қойылған. Тұңғыш мұнай көздерін ашу және игеру бойынша, темір жол мен бірінші мұнай құбырын салу, мұнайшылардың әлеуметтік-тұрмыстық жағдайы туралы, майданға шақырылған мұнайшыларды алмастыру үшін әйелдерден кадрларды дайындау туралы бірегей құжаттар алғаш рет назарға ұсынылады. Қазіргі кезеңдегі мұнай-газ саласының дамуының тарихи сәттерін көрсететін ҚР Президентінің Жарлықтары және Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулыларынан көрініс тапқан. Бүгінгі күнде елдің мұнай-газ саласы ұлттық экономиканың басты салаларының бірі болып табылады. Бұл орайда жұртшылықты республиканың мұнай және газ өнеркәсібінің құрылу және даму тарихымен таныстыру қазіргі Қазақстанның экономикалық және индустриалдық табыстарын насихаттауға бағытталған. Іс-шараға Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатының ұжымы, Н.Ә. Марабаев атындағы «Мұнайшы» қоғамдық қорының, «Өзенмұнайгаз» АҚ өкілдері, Қазақстанның

РЕСМИ БӨЛІМ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

мұнай-газ саласының ардагерлері (С.М. Оздоев, Н.У. Бекбосынов, Г.Ж. Жолтаев, Б.М. Қуандықов, Р.А. Ахметова, Н.Е. Қуантаев), мемлекеттік мұрағаттардың басшылары, ғалымдар, Алматы қаласының жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері қатысты.

16 октября 2015 года в Архиве Президента Республики Казахстан **состоялась историко-документальная выставка и Круглый стол на тему: «Нефть и газ Казахстана»**. Мероприятия проведены в рамках реализации патриотического акта «Мәңгілік ел» Программы 100 конкретных шагов по выполнению пяти институциональных реформ Главы государства Н.А. Назарбаева.

На выставке представлены материалы по истории становления нефтяного промысла в дореволюционный период, в первые годы Советской власти, довоенные годы. Впервые экспонировались уникальные документы об открытии и освоении ранних месторождений, о строительстве железной дороги и первого нефтепровода, социально-бытовых условиях нефтяников, подготовке кадров из числа женщин к замещению нефтяников, призванных на фронт. Современный период раскрывают Указы Президента Республики Казахстан, постановления Правительства Республики Казахстан, отражающие исторические моменты развития нефтегазовой отрасли. Сегодня нефтегазовая отрасль страны выступает одним из ключевых сегментов национальной экономики. В этом аспекте ознакомление общественности с историей становления и развития нефтяной и газовой промышленности республики нацелено на пропаганду экономических и промышленных успехов современного Казахстана. В открытии выставки приняли участие коллектив Архива Прези-

дента РК, представители общественного фонда «Мунайшы» им. Н.А. Марабаева, АО «Озенмунайгаз», ветераны нефтяной и газовой промышленности Казахстана (С.М. Оздоев, Н.У. Бекбосынов, Г.Ж. Жолтаев, Б.М. Куандыков, Р.А. Рахметова, Н.Е. Куантаев), руководители государственных архивов, ученые, преподаватели и студенты высших учебных заведений города Алматы.

 2015 жылдың 22 қазанда Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында Алматы қаласының № 138 мектебінің 10–11-ші сынып оқушыларына «Өткенмен кездесу» атты жалпы тақырыппен «Ашық есік күндері» өтті. Оқушылар «Қазақстанның мұнайы мен газы» атты тарихи-құжаттық көрмесімен және Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының қалыптасу тарихымен, оқырман залының жұмысымен, Қазақстан Республикасы өмірінің елеулі оқиғаларын айқындайтын Мұрағат жарияланымдары және аса құнды құжаттармен, мұрағат қоймасымен, мұрағаттағы қазіргі технологиялардың қолданысымен кеңірек танысып, «Мұрағатшы өміріндегі кітап» атты лекцияны тыңдады. Сонымен бірге, «Ашық есік күндерін» дайындап өткізуге Мұрағаттың басқарма басшылары Б.Ә. Қасенов, Б.Ж. Шайлазымов, Н.Т. Исаева бас сарапшылар Г.О. Бекішова, Б.С. Зәуірбекова, сарапшы А.М. Исаева.

22 октября 2015 г. в Архиве Президента Республики Казахстан прошел «День открытых дверей» под общей темой **«Встречи с прошлым»** для учащихся 10–11 классов школы № 138 г. Алматы. Школьники ознакомились с историко-документальной выставкой «Нефть и газ Казахстана», с историей создания Архива Президента Республики Казахстан, работой читального зала, публикационной деятельностью Архива и особо ценными архивными документами, отражающими наиболее значимые события в жизни Республики Казахстан, посетили архивохранилище, узнали о том, как используются современные архивные технологии, прослушали лекцию «Книга в жизни архивиста». Также в подготовке и проведении «Дня открытых дверей» приняли участие руководители управлений Архива Касенов Б.А., Исаева Н.Т., Шайлазымов Б.Д., главные эксперты, Бекишева Г.О., Заурбекова Б.С., эксперт Исаева А.М.

 2015 жылдың 23 қазанында ҚР Президентінің Мұрағаты әлеуметтік-танымдық шараларды іске асыру аясында жергілікті атқарушы органдармен бірлесе отырып, **Өскемен қаласында «Қазақстандағы түсті металлургияның қалыптасу тарихы» тақырыбында тарихи-құжаттық көрме және Дөңгелек үстел өткізеді.** Іс-шаралар Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік техникалық университетінде Шығыс Қазақстан облысының әкімдігі мен Шығыс Қазақстан облыстық мемлекеттік мұрағатымен бірлесе отырып өткізілді. Түсті металлургия Қазақстан өндірісіндегі көне өндіріс саласы болып табылады. Саланың 250 жылдық тарихында алғашқы геологиялық барлау экспедицияларынан кең ауқымды зерттеулерге дейін жетіп, мемлекет экономикасының бірыңғай индустриалды-инновациялық өсу схемасына енді. Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында жаңа заман тарихы бойынша бірегей құжаттар сақталуда. Бұл құжаттар ХХ ғасырдағы түсті металлургияның даму және қалыптасу тарихын ашады. Осы тарихи уақытқа елдің жер қойнауын игеру мәселесі тұспа-тұс келді. Мемлекеттік мұрағаттар қорларында (ҚР Президенті Мұрағаты, ҚР ОММ, ҚР КФДЖ ОММ, Шығыс Қазақстан облыстық мемлекеттік мұрағаты) 1845 жылдан бастап көптеген құжаттар қалған, солардың бір бөлігі тарихи-құжаттық көрмеде ұсынылған. Көрмеде ХІХ ғасырдың бірінші жартысынан бастап Қазақстан аумағындағы геологиялық зерттеулер туралы бірегей құжаттар ұсынылады. Семей облысы аумағындағы алтын өндірісіне берілген рұқсат куәлігі, БК(б)П ОК Саяси бюросының қаулысын іске асыру туралы Қазөлкеком

БК(б)П бюросының қаулысы, Солтүстік Қазақстан және Алтай аудандарындағы алтын өндірісін дамыту туралы, «Алтайзолото» тресті өнеркәсібінің жұмысы туралы, полиметалдық қазба қорын айқындау туралы, аудандардағы түсті өнеркәсіптің даму жетістігі туралы құжаттар қойылған. Сонымен қатар, түсті өнеркәсіп кәсіпорындары басқармаларының даму жолдары, қойылған міндеттер, күрделі мәселелер туралы есептері мен баяндамалары көрмеге қойылған.

23 октября 2015 г. Архив Президента Республики Казахстан в рамках социально-значимых мероприятий совместно с местными исполнительными органами, провел в г. Усть-Каменогорск историко-документальную выставку и Круглый стол на тему: «История становления цветной металлургии Казахстана». Мероприятия состоялись на базе Восточно-Казахстанского государственного технического университета им. Д. Серикбаева, совместно с Акиматом Восточно-Казахстанской области и Государственным областным архивом.

Цветная металлургия является старейшей отраслью промышленности Казахстана. Почти за 250 лет со времени своего возникновения она прошла путь от первых геолого-разведочных экспедиций до широкомасштабных изысканий и интеграции отрасли в единую схему индустриально-инновационного роста экономики государства. Архив Президента РК хранит уникальные свидетельства новейшей истории Казахстана. Это документы, раскрывающие историю становления и развития цветной металлургии в XX в. Именно на это историческое время прихо-

дится бурное освоение недр страны. В фондах государственных архивов (АП РК, ЦГА РК, ЦГА КФДЗ РК, Государственного архива Восточно-Казахстанской области), отложились материалы об этом начиная с 1845 г., часть которых представлена на историко-документальной выставке. На выставке будут представлены уникальные документы о геологических изысканиях, на территории Казахстана начиная с первой половины XIX в. На выставке экспонировались разрешительные свидетельства на золотопромышленность на территории Семипалатинской области, Постановления Бюро Казкрайкома ВКП (б) о реализации постановления Политбюро ЦК ВКП (б), о развитии золотопромышленных районов Алтая и Северного Казахстана, о работе предприятий треста «Алтайзолото», о выявлении значительных запасов полиметаллических руд, о перспективе развития цветной промышленности района и др. Также были представлены отчеты и доклады руководящего состава предприятий цветной промышленности о перспективах развития, поставленных задачах, проблемах предприятий.

2015 жылдың 30 қазанында күні ҚР Президенті Мұрағаты мен «Астана дипломатиялық корпусқа қызмет көрсету басқармасы» АҚ-ның бірлескен іс-шаралар жоспарына сәйкес құжаттандыру және құжаттарды мұрағаттық сақтаудың өзекті мәселелері талқыланған жиналыс болды.

Жиналыста «Астана дипломатиялық корпусқа қызмет көрсету басқармасы» АҚ директорының орынбасары Н.С. Акбулатов, Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының Астана қаласындағы басқармасының (филиалы) жетекшісі С.Ж. Әубәкіров және ҚР Президенті Мұрағаты Астана қаласындағы басқармасының (филиалы) бас сарапшысы Г.Ө. Құдайбергенова сөз сөйледі. «Астана дипломатиялық корпусқа қызмет көрсету басқармасы» АҚ-ның құжаттамалық қамтамасыз ету және құжаттардың мұрағаттық сақталуына жауап беретін жетекші маманы М.Г. Жамуканованың есебі тыңдалды. Есепте, құжаттандыру және құжаттарды мұрағаттық сақтау бойынша бірлескен іс-шаралар жоспарының ағымдағы жылға белгіленген барлық тармақтары орындалғандығы, іс жүргізу және құжаттарды ведомстволық сақтауды жоспарлы зерттегеннен кейін ҚР Президенті Мұрағаты қызметкерлері берген ұсыныстар жұмыс барысында ескерілетіндігі көрсетілген. Сондай-ақ жиналыс барысында іс жүргізу және ведомстволық сақтауға қатысты нормативтік құжаттарды жаңалау және мұрағаттық бөлмеде температуралық-ылғалдылық режимдерінің нормаларын сақтауға көңіл бөлінді.

30 октября 2015 г. в соответствии с Планом совместных мероприятий Архива Президента Республики Казахстан и АО «Управление по обслуживанию дипломатического корпуса Астана» состоялось рабочее совещание, на котором обсуждались актуальные вопросы управления документацией и архивного хранения документов.

На совещании выступили заместитель директора АО «Управление по обслуживанию дипломатического корпуса Астана» Н.С. Акбулатов, руководитель Управления Архива

Президента Республики Казахстан в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. и главный эксперт Управления Архива Президента Республики Казахстан в г. Астане (филиал) Г.У. Кудайбергенова. Был заслушан отчет ведущего специалиста АО «Управление по обслуживанию дипломатического корпуса Астана» М.Г. Жамукановой, отвечающего за ведение документационного обеспечения и архивным хранением документов. В отчете отмечено, что все пункты Плана совместных мероприятий

на текущий год по совершенствованию процессов документирования и архивного хранения документов выполнены, рекомендации по итогам планового обследования состояния делопроизводства и ведомственного хранения документов работниками Архива Президента Республики Казахстан будут учтены в дальнейшей работе. В ходе совещания также обращено внимание на необходимость обновления ведомственных нормативных документов по делопроизводству и соблюдению нормативных условий по температурно-влажностному режиму хранения документов в помещении архива.

2015 жылдың 5 қарашасында ҚР Президентінің Мұрағатында директор Б. Жапаров Алматы қаласындағы АҚШ бас консулдығының баспасөз, мәдениет және білім бөлімі басшысы Ч. Мартинмен кездесті. Директор Б. Жапаров Мұрағаттың қызметі туралы, сонымен қатар соғыс кезеңінің мұрағаттық құжаттарын анықтау ерекшеліктері туралы айтты. Қонақтар Мұрағаттың оқу залында АҚШ университеттерінің ғалымдары зерттеу жүргізгеніне қызығушылық танытты. Холокост Ұлттық Мемориалдық мұражайымен (АҚШ, Вашингтон) келісімге сәйкес Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Ұлы Отан соғысы кезіндегі (1941–1945 жж.) бұрынғы КСРО азаматтарының Қазақстанға эвакуацияланғаны туралы мұрағаттық құжаттарды анықтады. Анықталған істердің жалпы саны 222 сақтау бірлігін құрады, бірінші кезекте бұл эвакуацияға ұшырағандардың тізімдері, оларді іздестіру туралы хат алмасу, түрлі мемлекеттік құрылымдардың көшірілгендерді жұмысқа орналастыру, жайғастыру және қамсыздандыру бойынша ресми құжаттары, баяндама хаттары, анықтамалар мен мәліметтері және басқа да құжаттар. Кездесу барысында Ч. Мартинге 7 CD мұрағаттық құжаттардың электрондық көшірмелері берілді. Американдық қонақтарға Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының «Казахстан за безъядерный мир» жинағы сыйға тартылды, оған 1951 жылдан бастап 2011 жылға дейінгі мұрағаттық құжаттар кірді.

5 ноября 2015 г. в Архиве Президента РК состоялась **встреча директора Архива Джапарова Б.А. с руководителем отдела прессы, культуры и образования Генерального консульства США в Алматы Мартином Ч.** Директор Джапаров Б.А. рассказал о деятельности Архива и особенностях при выявлении архивных документов военного периода. Гостям было интересно узнать, что читальный зал Архива посещают и ученые из университетов США. В соответствии с договоренностями с Национальным Мемориальным музеем Холокоста (США, Вашингтон) Архив Президента Республики Казахстан выявил архивные документы, относящиеся к эвакуации гражданского населения бывшего СССР на терри-

тории Казахстана в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Общее количество выявленных дел составило 222 единицы хранения, это в первую очередь различные списки эвакуированных, переписка по розыску эвакуированных, официальные документы, докладные записки, справки и сведения различных государственных структур о трудоустройстве, размещении и снабжении переселенцев и другие документы. Во время встречи американской стороне были переданы электронные копии архивных документов на 7 CD. Американским гостям был презентован сборник Архива Президента Республики Казахстан «Казахстан за безъядерный мир», в который вошли архивные документы с 1951–2011 гг.

2015 жылдың 6 қарашасында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында мемлекеттік мұрағаттар арасында I Республикалық мұрағатшылар байқауы өткізілді.

Байқау Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты мен Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің Мұрағаттық іс және құжаттама де-партаментімен бірлесе отырып ұйымдастырылды. Қазақстанның мұрағаттық шежіресі – мемлекеттің ортақ қазынасы. Бүгінгі күнде отандық мұрағаттар ғылыми және ағартушылық жұмысты жүргізуде, жаңа технологияларды енгізуде, зерттеушілер мен қалың жұртқа мұрағаттық ақпараттың қолжетімді болуына жан-жақты жағдай жасайды. Сондықтан мұрағатшылардың кәсіби біліктілігінен Ұлттық мұрағат қорының мүлтіксіз сақталуы ғана емес, сонымен қатар өткеннің тарихи құжаттық нақтылығы мен дәлдігі де байланысты. Мамандар арасында салалық байқауды өткізу жас кадрлардың кәсіби өсуі мен іскерлік белсенділігін арттыруға, мұрағатшылар арасында оңтайлы және шығармашылық ортаның қалыптасуына ықпал етуге бағытталған. Байқауға Батыс Қазақстан облысының мемлекеттік мұрағатынан «Ақжайық», Қызылорда облысының мемлекеттік мұрағатынан «Яксарт», Жамбыл облысының мемлекеттік мұрағатынан «Ежелгі Тараз», Шығыс Қазақстан облысының Қазіргі заман тарихын құжаттандыру орталығынан «Мирас», Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік мұрағатынан «Мұрағат жастары», Алматы облысының мемлекеттік мұрағатынан «Мұрағат арулары», Алматы қалалық мемлекеттік мұрағатынан «Архивисты – беспокойные сердца», Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатынан – «Жас қыран» топтары қатысты. Іс-шараның демеушілері – Қазақстанның мұрағаттық мекемелерімен тығыз қарым-қатынас ететін отандық компаниялар Rescom.kz., Konica Minolta, «Фактор» – жүйелік

РЕСМИ БӨЛІМ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

зерттеулер компаниясы, KazRena, Ақпараттық және әкімшілік технологиялар институты, «Құжат айналымы мәселелері» журналы болды.

I Республикалық мұрағатшылар байқауының нәтижесі бойынша бірінші орынды «Ақжайық» пен «Жас қыран» командалары иеленді. Екінші орынды «Мирас», үшінші орынды «Архивисты – беспокойные сердца» командалары алды. «Ең тапқыр топ» номинациясында «Мұрағат жастары», «Ежелгі Тараз» командалары жеңіске жетті, «Ең белсенді топ» номинациясына «Мұрағат арулары» тобы, «Ең үздік танытылым» номинациясына «Яксарт»тобы ие болды.

6 ноября 2015 г. в Архиве Президента Республики Казахстан прошел I Республиканский конкурс молодых архивистов среди государственных архивов.

Конкурс организован Архивом Президента Республики Казахстан совместно с Департаментом архивов и документации Министерства культуры и спорта Республики Казахстан. Архивная летопись Казахстана – общее достояние государства. Сегодня отечественные архивы ведут научную и просветительскую работу, внедряют современные технологии, всемерно способствуют доступности архивной информации для исследователей и широкой общественности. Поэтому от профессиональной подготовки архивистов зависит не только сохранность Национального архивного фонда, но также и объективность документального исторического прошлого. Проведение отраслевого конкурса среди специалистов нацелено на их профессиональный рост и стимулирование деловой активности молодых кадров, формирование позитивной и творческой атмосферы в профессиональной среде архивистов. На конкурсе приняли участие команды из Государственного архива Западно-Казахстанской области «Ақжайық», Государственного архива Кызылординской области «Яксарт», Государственного архива Жамбылской области «Ежелгі Тараз», Центра документации новейшей истории Восточно-Казахстанской области «Мирас», Центрального государственного архива Республики Казахстан «Мұрағат жастары», Государственного архива Алматинской области «Мұрағат арулары», Архива Президента Республики Казахстан «Жас қыран», Государственного архива г. Алматы «Архивисты – беспокойные сердца». Спонсорами мероприятия стали ряд отечественных компаний Rescom.kz., Konica Minolta, «Фактор» – компания системных исследований, KazRena, Институт информационных и административных технологий, журнал «Вопросы документооборота», которые тесно сотрудничают с архивными учреждениями Казахстана.

По итогам I Республиканского конкурса среди молодых архивистов первое место заняли команды «Ақжайық» и «Жас қыран», второе место – команда «Мирас», третье место – «Архивисты – беспокойные сердца». Команды «Мұрағат жастары» и «Ежелгі Тараз» выиграли в номинации «Ең тапқыр тобы», номинацию «Ең белсенді тобы» получила команда «Мұрағат арулары», команда «Яксарт» стала победителем в номинации «Ең үздік танытылым».

2015 жылдың 6 қарашасында Тұран Университетінде «ЕАЭО қатысушы-елдердің қалыптасуы, проблемалары және даму келешегі» атты ғылыми-тәжірибелік конференция өтті. Тұран Университеті мен ҚР Президенті Мұрағатының арасында шығармашылық келісім жасалып, екі мекеме серіктес болып табылады. Осы серіктестік аясында ҚР Президентінің Мұрағаты «**Еуразиялық экономикалық қауымдастығының құрылу тарихы**» атты тарихи-құжаттық көрме ұйымдастырды. Осы жылы Еуразиялық экономикалық қауымдастықтың құрылғанына 15 жыл толды. 1994 ж. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев М.В. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінде жасаған дәрісінде тұңғыш рет мемлекеттердің Еуразиялық одағын құру туралы идеясын ұсынған болатын. Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты ұйымдастырған «Еуразиялық экономикалық қауымдастығының құрылу тарихы» атты тарихи-құжаттық көрмесінің құжаттары Еуразия интеграциялық жобасының қалыптасу және даму тарихында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың маңызды орын алатынын көрсетеді. Көрменің үш бөлімі – Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының құрылуын (1 бөлім), мемлекеттердің Еуразиялық одағын құрудағы Н.Ә. Назарбаевтың белсенділігін айғақтайтын (2 бөлім) және де Еуразия экономикалық қауымдастығының жағдайы мен болашақ әлеуеті туралы құжаттардан тұрады (3 бөлім). Көрменің бірегей мұрағат материалдары Еуразия экономикалық одақтың бастауы, құрылу себептері мен оның орындалу барысындағы негізгі бағытын терең түсінуге, Еуразиялық одақтың қалыптасу тарихы, интеграциялық жобаның теориясы мен тәжірибесі бойынша туындайтын сұрақтарға жауап табуға және де Еуразиялық интеграцияның идеологы – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бұл жобадағы шешуші рөлін ашып береді. Көрме Еуразиялық экономикалық одақтың идеясының дәріптелуіне, қалың жұртшылық назарын еліміздің соңғы жылдардағы басты оқиғаларына аударуға және еліміздің тарихына тікелей қатыстылығын тәрбиелеуге себепкер болады. Конференцияның пленарлық отырысында «Еуразиялық экономикалық қауымдастығының құрылу тарихы» тақырыбымен Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру басқармасының басшысы Қасенов Б.Ә. баяндама жасады.

6 ноября 2015 г. в Университете Туран прошла международная научно-практическая конференция «**Становление, проблемы и перспективы развития стран-участниц ЕАЭС**». Университет Туран является партнером Архива Президента, заключен договор о творческом сотрудничестве. В рамках этого сотрудничества Архив подготовил и представил историко-документальную выставку «**История становления Евразийского экономического сообщества**». В этом году исполнилось 15 лет становлению Евразийского экономического сообщества. В 1994 г. Президент Казахстана Н.А. Назарбаев, выступая в Московском государственном университете им. М.В. Ломоносова, впервые сформулировал идею формирования Евразийского союза государств. Представленная Архивом Президента Республики Казахстан к этой знаменательной дате выставка «История становления Евразийского экономического сообщества» на архивных документах показывает ключевую роль Лидера Нации Н.А. Назарбаева в истории становления и развития евразийского интеграционного проекта. Три раздела выставки – показывают становление Содружества Независимых Государств (1 раздел), документы об инициативах Н.А. Назарбаева о формировании Евразийского союза государств (2 раздел), в третьем разделе представлены документы о состоянии и перспективе развития Евразийского экономического сообщества (3 раздел). Уникальные архивные материалы выставки позволяют глубже понять истоки, мотивы и направления реализации Евразийского экономического союза и найти ответы на многие вопросы по истории создания Евразийского союза, теории и практике интеграционных проектов, раскрывают ключевую роль Лидера Нации Н.А. Назарбаева – главного архитектора евразийской интеграции. Выставка способствует популяризации идеи Евразийского экономического союза, привлечению широкой общественной аудитории к важнейшему событию последних лет и будет способствовать воспитанию чувства сопричастности к истории нашей страны. На пленарном заседании с докладом «История становления ЕАЭС» выступил руководитель Управления организации использования документов Касенов Б.А.

2015 жылдың 23 қарашасында Алматы метрополитенінің «Байқоңыр» бекетінде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күніне орай фотокөрме өтті.

Мерекелік іс-шараға «Нұр Отан» партиясы «Жас Отан» Жастар қанатының Алматы қалалық филиалы, Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты, Алматы қаласы әкімдігінің Ішкі саясат және Жастар істері жөніндегі басқармалары, Т. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер Академиясы, Алматы Метрополитені, Қазақ Мемлекеттік Қыздар педагогикалық университетінің өкілдері және Алматы қаласының тұрғындары қатысты.

ҚР Президентінің Мұрағаты аталған мерекеге арнап мұрағаттық қорда сақтауда тұрған, қайталанбас тарихи фотоқұжаттарды көрмеге ұсынды. Көрменің ашылу салтанатында Алматы қаласы әкімдігінің Жастар істері жөніндегі басқармасының басшысы Н.Е. Сыдықов, «Нұр Отан» партиясы «Жас Отан» Жастар қанаты Алматы қалалық филиалының Төрағасы А.Б. Халбеков, Алматы Метрополитенінің баспасөз хатшысы А. Қырықбай, ҚР Президенті Мұрағатының қызметкері Қ.Д. Қабдолова құттықтау сөздерін сөйледі. Көрме қысқаша концерттік бағдарламамен аяқталды.

2015 жылдың 25 қарашасында «Нұр Отан» партиясының саяси менеджмент мектебінде өткен жиналыста құжаттаманы басқару және құжаттарды ведомстволық сақтаудың өзекті мәселелері талқыланды.

Жиналыста Мектептің директоры К.Т.Калышев, ҚР Президенті Мұрағаты Астана қаласындағы басқармасының (филиал) бас сарапшылары А.А. Ермағамбетова, Г.Ө. Құдайбергенова сөз сөйледі. Құжаттамалық қамтамасыз ету және құжаттардың мұрағаттық сақталуына жауапты, Мектептің консультанты А.Ж.Сейтжанованың жұмыс туралы есебі тыңдалды.

Есепте бірлескен іс-шаралар жоспарының ағымдағы жылғы құжаттау үрдісі мен құжаттарды мұрағаттық сақтауды жетілдіру бойынша барлық тармақтары орындалғаны көрсетілді. ҚР Президенті Мұрағаты филиалының қызметкерлерінің көмегімен 2011–2012 жылдардағы құжаттардың құндылығына сараптама жасалынып, нәтижесінде ҚР Президенті Мұрағатының СТӘК-пен келісілген істер тізімдемесі жасалды.

Жиналыс барысында құжаттармен жұмысты нормативтік-әдістемелік құжаттарға сәйкес жетілдіру, сондай-ақ сақталатын құжаттар көлемінің көбеюіне байланысты ведомстволық мұрағатқа жеке бөлмелер бөлу мәселесіне де көңіл аударылды.

25 ноября 2015 г. состоялось Совещание в Школе политического менеджмента Партии «Нұр Отан» по вопросам управления документацией и ведомственного хранения документов. На совещании выступили заместитель директора Школы К.Т. Калышев, главные эксперты управления Архива Президента РК в г. Астане (филиал) А. А. Ермагамбетова, Г.У. Кудайбергенова. Заслушан был отчет о работе консультанта А.Ж. Сейтжановой, отвечающего за ведение документационного обеспечения и архивного хранения документов.

В отчете отмечено, что все пункты совместных мероприятий на текущий год по совершенствованию процессов документирования и архивного хранения документов выполнены. При методической помощи работников филиала Архива Президента РК проведена экспертиза ценности документов за 2011–2012 гг., по результатам которой составленные описи дел были согласованы на ЭПМК Архива Президента РК.

В ходе совещания обращено внимание на необходимость совершенствования работы с документами в соответствии с нормативно-методическими документами, а также с увеличением объемов хранящейся документации вопрос о выделении отдельного помещения для ведомственного архива.

2015 жылдың 25 қарашасында «Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті – Елбасының кітапханасы» мемлекеттік мекемесінде Сараптамалық кеңестің бірінші отырысы өтті.

Сараптамалық кеңестің жұмысына мемлекеттік ұйымдардың өкілдері, мұрағаттану саласының мамандары ҚР Президенті Мұрағатынан – мұрағаттың Астана қаласындағы басқармасының (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров қатысты.

Кеңестің төрағасы кітапхананың атқарушы директоры Б.К. Жұмабеков кіріспе сөзінде Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының жеке мұрағаты заңнамалық тұрғыдан ұлттық құндылық болып табылатындығына, Сараптамалық кеңестің осындай ерекше мұрағатты қалыптастыру үшін құрылғанына тоқталды. Бұл кеңестік ұйымның негізгі мақсаттары – Кітапхана қызметінің мұрағат ісі бойынша басым бағыттарын анықтау және ғылыми-әдістемелік, сараптамалық және кеңестік көмек көрсету.

Отырыста мұрағатты жинақтау, құжаттарды классификациялау, құжаттарды пайдалану, сондай-ақ Сараптамалық кеңестің 2016 жылға арналған жоспарын келісу талқыланды.

Кеңес жұмысының қорытындысы бойынша ҚР Президентінің жеке мұрағатының негізгі бағыттары бойынша нормативтік-әдістемелік құжаттарды жасау үшін құжаттардың құрамы мен мазмұнын одан әрі оқып танысуға шешім қабылданды.

25 ноября 2015 года состоялась первое заседание Экспертного совета государственного учреждения «Библиотека Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации».

В работе Экспертного совета приняли участие представители государственных органов, специалисты в области архивоведения. От Архива Президента РК – руководитель управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж.

Во выступительном слове председатель Совета исполнительный директор Библиотеки Жумабеков Б.К. отметил, что личный архив Первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации, согласно законодательству, является национальным достоянием и для формирования такого уникального архива и был создан Экспертный совет. Основные задачи этого совещательного органа – определение приоритетных направлений деятельности Библиотеки в области архивного дела и оказание научно-методической, экспертной и консультативной помощи.

На заседании обсуждались вопросы комплектования архива, классификации документов, использования документов, а также согласование Плана работы Экспертного совета на 2016 год.

По итогам работы Совета было принято решение о дальнейшем изучении состава и содержания документов для выработки нормативно-методических рекомендаций по основным направлениям работы личного архива Президента РК.

2015 жылдың 26 қарашасында Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты Т. Сегізбаев атындағы футбол академиясында «Қайрат» Футбол клубы: халық командасының тарихынан» атты тарихи-құжаттық көрме мен дөңгелек үстел өткізді.

Бұл іс-шаралар Қазақстан спорты мен дене шынықтыру саласына арналған. Негізгі мақсаты – жаңа қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың тиімді құралы ретінде, халық арасында салауатты өмір салты мен отандық спорт жетістігін насихаттау.

ҚР Президенті Мұрағатында сақталған Қазақстан Коммунистік партиясының Орталық Комитеті мен Қазақстан Лениншіл Коммунистік Жастар Одағының Орталық Комитетінің мұрағаттық қорларынан табылған Алматы қаласындағы футбол командасының құрылуын, қалыптасу тарихын және оның жетістіктерін айқын көрсететін 1950–1981 жж. арасындағы құжаттар алғаш рет көпшілік назарына ұсынылды.

Көрмеде, мұрағат құжаттарымен бірге, футбол командасы жарыстарының қызықты және тартымды сәттерін, қажымай жаттыққан кездерін сипаттап, көрсететін ҚР Мұрағатының раритеттік газет қорынан алынған мақалаларының көшірмелері мен ҚР кино-фото-құжаттар және дыбыс жазбалар ОММ-ның фотоқұжаттары да берілді. Көрмеде берілген материалдармен Мұрағаттық технологиялар басқармасының басшысы Б.Ж. Шайлазымов таныстырып өтті.

Бұл шараға команданың нағыз жанкүйерлері, футболшылар, Т.Сегізбаев атындағы академия оқушылары қатысты. Құрметті қонақтар ретінде Қазақстан футбол Федерациясының өкілдері және С. Байшақов, Д. Омаров, В.Катков, А. Қожаберген, Ю. Шадиев, Д. Огай, С. Климов сияқты атақты ардагерлер келді. Ардагерлер тарихи-құжаттық көрменің мәнін спортшының моральдік дайындығының маңызды элементі ретінде, әсіресе өсіп келе жатқан жастар арасында олардың спортқа деген рухын көтереді деп атап өтті.

26 ноября 2015 г. Архив Президента Республики Казахстан в Академии футбола имени Т. Сегизбаева провел историко-документальную выставку и круглый стол «Футбольный клуб «Кайрат»: из истории народной команды». Мероприятия были посвящены физической культуре и спорту Казахстана. Основной целью их является пропаганда здо-

РЕСМИ БӨЛІМ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

рового образа жизни среди населения и достижений отечественного спорта как одного из эффективных инструментов формирования нового казахстанского патриотизма.

Впервые широкой общественности были представлены документы за 1950–1981 гг, раскрывающие историю возникновения, становления и успехов футбольной команды г. Алматы, которые были выявлены в архивных фондах Центрального Комитета Коммунистической партии Казахстана и Центрального Комитета Ленинского Коммунистического Союза Молодежи Казахстана, хранящиеся в Архиве Президента РК.

На ряду с архивными документами, на выставке были представлены копии статей из раритетного газетного фонда Архива Президента РК и фотодокументы ЦГА кино-фотодокументов и звукозаписей РК, содержание которых описывает и показывает моменты интересных и захватывающих матчей и упорных тренировок футбольной команды. С материалами выставки ознакомил руководитель Управления архивных технологий АП РК Шайлазымов Б.Д.

Мероприятия посетили ярые фанаты команды, футболисты, учащиеся академии им. Т. Сегизбаева. В качестве почетных гостей были представители Федерации футбола Казахстана и именитые ветераны, такие как С. Байшаков, Д. Омаров, В. Катков, А. Кожабергенов, Ю. Шадиев, Д. Огай, С. Климов. Ветераны отметили значение историко-документальной выставки как важный элемент моральной подготовки спортсмена, поднятия его спортивного духа, особенно у подрастающего поколения.

2015 жылдың 26 қарашасында Институттың 75 жылдық орай «Қазақстан Республикасының геология, минерагения және минералдық-шикізат қорларының дамуы мен келешегі» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы өтті.

Конференцияның ашылу салтанатына ҚР Президенті Мұрағатының қызметкерлері қатысты. Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының бас сарапшысы М.Т. Жылгелдинов пленарлық мәжілісте құттықтау сөз сөйлеп, Геологиялық ғылымдар институтының тарихы мен оның негізін қалаушы және тұңғыш директоры Қ.И. Сәтбаевқа қатысты Мұрағатта сақтаудағы құжаттар негізінде баяндама жасады.

1940 ж. 31 тамызында КСРО Ғылым Академиясының Қазақ филиалы геология секторын КСРО Ғылым Академиясының Қазақ филиалы жанындағы Геологиялық ғылыми-зерттеу институты етіп қайта құрады. Қазақстан КП (б) ОК-нің 1940 ж. 7 қыркүйегіндегі қаулысымен Қаныш Имантайұлы Сәтбаев ғылыми-зерттеу институтының директоры болып тағайындалып, өмірінің соңына дейін Институтты басқарды. 1964 ж. 21 наурыздағы Қазақстан КП ОК мен Қазақ КСР Министрлер кеңесінің қаулысымен Қазақ КСР Ғылым Академиясының Геологиялық ғылымдар институтына Қ.И. Сәтбаевтың есімі беріледі.

Геология мен жер қойнауын пайдалануды дамыту мемлекетіміздің экономикалық әлеуқатының өсуін қамтамасыз ететін маңызды басым бағыттардың бірі болып табылады. Соңғы жылдарда бұл салаларды жетілдіруге қатысты бірқатар маңызды жұмыстар атқарылды, әлі де біршама өзгертулер болашақта жүзеге асырылады деп жоспарлануда.

2015 жылдың 27 қарашасында Бейбітшілік және келісім сарайында қайырымдылық ұйымдарының, меценаттар мен донорлардың «Қайырымдылық керуені» республикалық съезі өтті.

Оған қайырымдылық көрсетушілер, меценаттар, үкіметтік емес ұйымдар, этномәдени, діни бірлестіктер, қорлар, мемлекеттік мекемелер, ұлттық компаниялар, шетелдердің дипломатиялық миссиялары, ғылыми және шығармашылық интеллигенция, жастар мен БАҚ өкілдері қатысты. ҚР Президенті Мұрағатынан Астана қаласындағы басқарманың (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров қатысты.

Съезді Қазақстан Республикасының мемлекеттік хатшысы Г.Н. Әбдіхалықова ашты. Ол өз сөзінде қайырымдылық шарасының қоғамдағы жоғары маңыздылығын, сондай-ақ қоғамдық келісім мен қазақстандықтардың жалпы ұлттық бірлігін нығайтудағы ролін атап өтті.

Съезде Қазақстан халқы Ассамблеясының қайырымдылық шаралар бойынша конкурстары мен жобаларының қорытындысы шығарылды, емдеуді қажет ететін балаларға қажетті қаражаттарды жинау акциясының нәтижелері жарияланды.

Ісшаралар Қазақстан халқы Ассамблеясының қолдауымен өтті. Съезд соңында ҚХА-ның «Қайырымдылық керуені» жалпы ұлттық акциясының тұсауы кесілді. Бұл ҚХА-ның «Қайырымдылықпен бірлікке», «Бейбітшілік пен келісім жол картасы» және «ҚХА – 20 ізгі іс» жобаларының жалғасы болып табылады.

27 ноября 2015 года во Дворце Мира и Согласия состоялся Республиканский съезд благотворительных организаций, меценатов и доноров «Караван милосердия». В нем приняли участие благотворители, меценаты, представители неправительственных, этнокультурных, религиозных объединений, фондов, государственных органов, национальных компаний, дипломатические миссии иностранных государств, научная и творческая интеллигенция, молодежь и представители СМИ. От Архива Президента РК участвовал руководитель управления Архива в г. Астане (филиал) С.Ж. Аубакиров. С приветственным словом к делегатам Съезда обратилась Государственный секретарь Республики Казахстан Г.Н. Абдыкаликова. В своем выступлении она отметила высокую общественную значимость благотворительной деятельности, а также ее роль в укреплении общественного согласия и общенационального единства народа Казахстана. На съезде были подведены итоги конкурсов и проектов Ассамблеи народа Казахстана в области благотворительности, объявлены результаты акции по сбору средств для детей, нуждающихся в лечении. Мероприятия прошли под эгидой Ассамблеи народа Казахстана. В завершении Съезда был дан старт общенациональной акции АНК «Караван милосердия». Она станет продолжением проектов АНК: «Единство через милосердие», «Дорожная карта мира и согласия» и эстафеты «АНК – 20 добрых дел!».

2015 жылдың 2 желтоқсанында ҚР Президенті Мұрағатында «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін қолдау аясында «Мәңгілік Ел» қайраткерлері. Мүсінші Әйнеков Марат және шәкірттері» атты құжаттық-көркемөнер көрмесінің ашылуы өтті.

Іс-шара заманауи Қазақстанның саясаттағы, экономикадағы және мәдениеттегі жетістіктерін кеңінен жария ету және насихаттау бойынша «Мәңгілік Ел» қайраткерлері. XX ғасыр» атты топтамасының құжаттық-көркемөнер көрмелер сериясының қатарына кіреді.

Мүсінші Марат Әйнеков (1941–2014 жж.) Қазақстандағы, сондай-ақ Ресей және Түркия елдеріндегі Қазақстанның және шет елдердің атақты тарихи қайраткерлеріне арналған 21 монументтің авторы. Олардың қатарына Мәскеу қаласындағы «Абай Құнанбаев» ірі кешені, Анкара және Сиврихисар (Түркия) қаларындағы «Ататүрік» ескерткіші, Тегеран қаласындағы (Иран) «Абай» ескерткіші, Новосокольник (Ресей) қаласындағы «Әлия Молдағұлова» монументі және басқа да туындылар жатады.

Көрмеге келушілер алғаш рет Марат Әйнековтың өмірі мен шығармашылығы жайлы бірегей мұрағат құжаттары және фотосуреттерімен, көркемөнер туындылары: мүсіншінің және оның шәкірттерінің мүсіндері мен суреттерімен танысты. Көрмеге қойылған жұмыстардың ішіндегі ең басты орын алатыны: Кенесарының (1985 ж.), Қазақстанның халық әртісі Нұрмұхан Жантөриннің (1983 ж.) және Қорқыт атаның (2000 ж.) портреттері. Сондай-ақ аталған көрмеге оның шәкірттері Мәлік Жүнісбаевтың «Модель», Қайрат Сұраншының «Нұрғалидің портреті», Саид Әйнековтың «Арбадағы балалар», «Қозғалыс» жұмыстары ұсынылды. Мүсіншінің қызы Жәмилә Әйнекова – суретші, ол мүсін жұмыстарын өз картиналарымен толықтырды. Олар: «Ыстамбұлдағы Сұлтан Ахмет мешіті» (1999), «Алма мен қыз бала» (2006), «Қапшағай» (2011) және т. б.

Көрменің ашылуына Алматы қаласы әкімдігінің, Түркия бас консулдығының өкілдері, атақты суретшілер мен мүсіншілер, Қазақстан суретшілер Одағының мүшелері, Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының, О. Таңсықбаев атындағы Алматы сәндік қолданбалы өнер колледжінің ұстаздары мен студенттері, ҚР Президенті Мұрағатының қызметкерлері қатысты.

Көрменің аясында мүсіншінің шығармашылығына арналған Дөңгелек үстел ұйымдас-тырылды. Марат Әйнеков жайлы оның достарынан, әріптестерінен және туысқандарынан көп жылы лебіздер айтылды. Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының профессоры, белгілі мүсінші Вагиф Юсупович Рахманов өз сөзінде: «Марат Әйнеков біреудің портретін тек кескіндеп қана қоймайтын, оның жұмысында жан бар. Ол өте жан-жақты адам болған. Жантөриннің портретімен жұмыс істеген кезінде мен оның шеберхана-сына жиі баратынмын, біз онда кітаптар, кино, тарих және философия жайлы талқылай-тынбыз. Маратпен әңгімелесу қызық болатын» – деп атап өтті. Сондай-ақ ҚР Президенті Мұрағатының директоры Б.Ә. Жапаров Түркияның астанасы Анкара аудандарының бірін-де Абай Құнанбаевтың мүсіні мен Мағжан Жұмабаевтың барельефін орнату жұмыстары кезіндегі өз естеліктерімен бөлісті. О. Таңсықбаев атындағы Алматы сәндік қолданбалы өнер колледжінің оқытушысы Алла Амировна Молдағалиева Марат Әйнековтың 90-шы жылдары өз қаламақысының бір бөлігін колледждің стипендияға мұқтаж студенттеріне аударғаны туралы баяндады. Оның оқушыларға өз білгенін жеткізуге асығатын керемет педагог болғанын атап өтті.

2 декабря 2015 г. в Archive Президента РК в рамках поддержки патриотического акта «Мәңгілік Ел» состоялась открытие документально-художественной выставки «Мәңгілік Ел» қайраткерлері. Мүсінші Әйнеков Марат және шәкірттері».

Мероприятие входит в серию документально-художественных выставок из цикла «Мәңгілік Ел» қайраткерлері. XX ғасыр» по пропаганде и широкому освещению достижений современного Казахстана в политике, экономике и культуре.

Скульптор Марат Айнеков (1941–2014 г.) является автором 21 монумента известным историческим деятелям Казахстана и зарубежных стран, на родине, а также в России и Тур-

ции, среди которых монументальный комплекс «Абай Кунанбаев» в г. Москве, памятник «Ататюрк» в г. Анкара и Сиврихисар (Турция), памятник «Абай» в г. Тегеран (Иран), монумент «Алия Молдагулова» в г. Новосокольники (Россия) и др.

Посетители ознакомились с уникальными архивными документами, фотографиями о жизни и творчестве Марата Айнекова, художественными произведениями: скульптурами и картинами мастера и его учеников. Из представленных работ особое место занимают портреты: Кенесары (1985 г.), народного артиста Казахстана Нурмухана Жантурина (1983 г.) и Коркыт ата (2000 г.). Здесь же на выставке представлены работы его учеников Жунисбаева Малика «Модель», Суранши Кайрата «Портрет Нургали», Айнекова Саида «Дети на арбе», «Два поколения» и «Движение». Дочь скульптора Джамия Айнекова – художник, она дополнила скульптурные работы своими картинами: «Мечеть Султан Ахмет в Стамбуле» (1999), «Девочка с яблоками» (2006), «Капчагай» (2011) и др.

На открытии выставки приняли участие известные художники и скульпторы, члены Союза художников Казахстана, представители генерального консульства Турции в г. Алматы, преподаватели и студенты Казахской национальной академии искусств им. Т.К. Жургенова, Алматинского колледжа декоративно-прикладного искусства им. О. Тансыкбаева и сотрудники Архива Президента РК.

В рамках выставки был организован Круглый стол, посвященный творчеству скульптора. Много теплых слов сказали о Марате Айнекове его коллеги, друзья и родственники. Как отметил в своем выступлении известный скульптор, профессор Казахской национальной академии искусств имени Т.К. Жургенова Рахманов Вагиф Юсупович: «Марат Айнеков не просто изображал чей-то портрет, в его работах есть душа. Он был очень разносторонним человеком. Когда он работал над портретом Жантурина, я часто посещал его мастерскую, где обсуждались книги и фильмы, история и философия. Было интересно общаться с Маратом». Директор Архива Президента РК Джапаров Б.А. также поделился своими воспоминаниями, как велись работы по установке барельефа Магжана Жумабаева и бюста Абая Кунанбаева в одном из районов Анкары столице Турции. Преподаватель Алматинского колледжа декоративно-прикладного искусства им. О. Тансыкбаева Мулдагалиева Алла Амировна рассказала, как в 90-е годы Марат Айнеков перечислял часть своих гонораров на счета колледжа для стипендий нуждающимся студентам. Она отметила, что он был прекрасным педагогом, который охотно делился своими знаниями с учениками.

2015 жылдың 7–11 желтоқсаны аралығында ҚР ПМ Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының бас сарапшылары Е.В. Чиликова мен М.Т. Жылгелдинов «Из истории депортаций. Казахстан. 1940–1955 гг.» құжаттар жинағының 3 кітабына материалдарды іріктеп алу мақсатында Оңтүстік Қазақстан облысы мемлекеттік мұрағаты мен Шымкент өңірлік мемлекеттік мұрағатында іздестіру жұмыстарын жүргізіп қайтты. Аталған жинақтың 1930–1935 және 1935–1939 жж. аралығын қамтитын алғашқы екі томы 2012, 2014 жж. жарық көрген болатын.

Құрылу тарихы 1934 ж. наурыз айынан бастау алатын ОҚО мемлекеттік мұрағаты мен 2003 ж. 25 маусымында бұрынғы облыстық Партия тарихы институтының негізінде құрылған Шымкент өңірлік мемлекеттік мұрағатынан Қазақстанға 1940–1945 жж. Әзірбайжан, Грузия, Армения, Солтүстік Кавказ, т. б. елдерден жер аударылған қоныс аударушыларға қатысты біршама материалдар табылды. Атап айтқанда, іздестіру жұмыстарының нәтижесінде жинақтың деректік қоры Оңтүстік Қазақстан облысына мәжбүрлі түрде қоныс аударылған поляк, неміс, фин, грек, грузин, шешен-ингуш, қарашай, қабарда-балқар, әзірбайжан, қырым татарлары, осетин, түрік, күрдтер туралы бірегей құжаттар кешенімен толықтырылды.

11 желтоқсанда Шымкент қалалық мұрағатында аталған мұрағаттар қызметкерлерінің қатысуымен кездесу-семинар ұйымдастырылды. Бас сарапшы Е. Чиликова «Ассамблея народа Казахстана в пространстве исторической памяти» тақырыбында көрініс шолу жасап, «Из истории депортаций. Казахстан. 1940–1955 гг.» жинағы бойынша атқарылған жұмыстарға тоқталып өтті. Өз кезегінде М. Жылгелдинов ҚР Президенті Мұрағатында жүзеге асырылған «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, дереккөздер және мәліметтер базасы» ғылыми-зерттеу жобасы бойынша таныстыру өткізді. Осы жоба негізінде іске қосылған www.tutkyn.kz доменді атауы бойынша ашылған «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары. Республикалық деректер базасы» сайтының жұмысына тоқталып өтті. Айта кетсек, қазіргі күнде аталған деректер базасында соғыс жылдарында тұтқында болған 30 мыңнан аса қазақстандықтар туралы ақпарат орналастырылған. Сонымен қатар, М. Жылгелдинов үстіміздегі жылдың ақпанында ҚР Президенті Мұрағатында құрылған Жас мұрағатшылар кеңесінің жұмысы туралы және 6 қарашада Архив негізінде өткізілген I Республикалық Жас мұрағатшылар байқауы туралы баяндап берді. Аталған жобалар Оңтүстік Қазақстандық әріптестер тарапынан қызығушылық тудырып, мұрағат басшылары әскери тұтқындар жобасы және алдағы жылға жоспарланып отырған XX ғ. басындағы аштық тақырыбына қатысты жобаға облыстық мұрағатшылардың қатысып атсалысуына қатысты өз ұсыныстарын білдірді.

Кездесу аясында мұрағатшылар тарапынан Шымкент қаласы бойынша және Оңтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану мұражайына шолу экскурсиясы ұйымдастырылды. Мұражай 1920 ж. негізгі міндеті қала мектептерін көрнекті оқу құралдарымен қамтамасыз ету болған Сырдария халық ағарту бөлімінің педагогикалық зертханасы және педагогикалық мұражайы болып құрылған. 1925 ж. Орта Азиялық табиғат және көне ескерткіштерді қорғау Кеңесінің ғылыми қызметкері М.Е. Массонның басшылығымен қайта құру жұмыстары жүргізіліп, мұражайдың жұмысы өлкенің өндіргіш күштері мен тарихын зерттеу ісі бағытында жүргізіле бастайды. 1938 ж. мұражай облыстық тарихи-өлкетану мұражайы болып қайта құрылады. Қазіргі күнде мұражай 2014 ж. заман талабына сай салынған жаңа

ғимаратта орналасқан. Өлке тарихына қатысты тас заманынан бергі құнды қазыналарымызды сақтап отырған мұражайда палеонтология, археология, этнография залдарымен қоса Қазақ хандығы және қазіргі заман залы, Тәуелсіз Қазақстан бойынша жәдігерлер орналастырылған.

2015 жылдың 11 желтоқсанында көрнекті ғалым Ермұқан Бекмаханұлы Бекмахановтың 100 жылдығына арналған «Е. Бекмаханов және ұлттық тарихты дәуірлеу» тақырыбында ғылыми-тәжірибелік конференция өткізілді. Конференцияны Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ҚР Президенті Мұрағатымен бірлесіп отырып ұйымдастырды.

Е. Бекмахановтың тағдыры ХХ ғасырда Қазақстанның тарих ғылымының қалыптасу барысын сипаттайды. Сол кезде ғалымның зерттеу жұмысы қатал идеологиялық қысымға тап келді. КОКП қағидаларынан ауытқыған кез-келген іс қудалауға түсті. Е. Бекмахановтың өмірі мен еңбек ету тұсы Сталиннің қатал жүйесінің орын алған кезеңінің қиын-қыстау уақытына тап келді. Е.Б. Бекмаханов өзінің «ХІХ ғасырдың 20–40 жылдарындағы Қазақстан» атты еңбегінде патша үкіметінің отаршылдық саясатына қарсы Кенесары бастаған ұлт-азаттық көтерілісін алғаш рет жазды. Ал қарулы көтерілістің ұйымдастырушысы – Кенесары Қасымовты ұлт батыры деп көрсетті. Бірақ кітапқа тыйым салынды. Сөйтіп, 1950 ж. Е. Бекмаханов құғындалды.

Е. Бекмаханов ақталғаннан кейін Қазақстанда ғана емес, одан тыс жерлерде де танымал тарихшы ғалым ретінде халықтың сүйіспеншілігіне бөленіп көпшіліктің мақтанышына айналды. Сондай-ақ, ол жастарға қамқор жетекші болды. 1962 ж. ғалымның сіңірген зор еңбегі мен жеңісі бағаланып, республикалық Ғылым Академиясының мүше-корреспонденті болып сайланды.

Конференцияда ҚР Президенті Мұрағатының директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Б.Ә. Жапаров, Е. Бекмахановтың жұбайы – Х.А. Бекмаханова, “Интеллект Орда” халықаралық әлеуметтік-гуманитарлық зерттеулерді ықпалдастыру институтының бас директоры, т. ғ. д., профессор С.Ф. Мажитов, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің оқытушысы, тарих ғылымдарының докторы М.Қ. Қойгелдиев, сондай-ақ мұрағатшылар, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жас ғалымдары баяндама жасап, сөз сөйледі.

Б.Ә. Жапаров конференцияны ашу барысындағы сөзінде Ермұхан Бекмаханов өзінің аз ғана ғұмырында (1915–1966 жж.) талмас таланты мен сарқылмас қуатының нәтижесінде ғалым ретінде ғана емес, елінің азаматы және патриоты ретінде де көп іс тындырғанын айтты. Бүгінде Е.Б. Бекмахановтың ғылыми мұрасын одан әрі зерделеу ғана емес, сонымен бірге оның жеке тұлғасын және өскелең жас буынды патриоттыққа тәрбиелеуге лайықты үлгі ретінде – өмір жолдарын да оқып-үйрену қажет екендігін атап өтті.

Ғалымның жұбайы Халима Адамқызы Бекмаханова конференцияның ұйымдастырылғанына алғысын білдіре отырып, Е. Бекмахановтың үлкен арманы орындалғанын – Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері қазақ тарихы туралы ашық және жоғары білікті деңгейде айтылғанын атап өтті. Ол ғалымның күнделікті өмірі туралы естеліктермен бөлісті және «Перечитываю снова и снова» деп аталатын отбасы мұрағатында сақталған екеуінің арасындағы жазысқан хаттардан (1946–1965 жж.) тұратын Е. Бекмахановтың мерейтойына орай шығарылған кітапты таныстырды. Қазір оның балалары, немерелері, оқушылары тірі және бүкіл ғұмырын арнаған оның ісі тірі – қазақ халқының таза және шынайы тарихын жасау салтанат құрды, демек, Е. Бекмаханов та тірі – деп атап көрсетті.

Профессор М.Қ. Койгельдиевтың «Е. Бекмаханов және Ұлттық тарихтың қазіргі кезеңі туралы» баяндамасы отандық тарихтың жаңа концепциясын қалыптастыру тұрғысында қазақ тарихын дәуірлеу проблемаларына арналды. Баяндамашы Е. Бекмахановтың «ХІХ ғасырдың 20–40 жылдарындағы Қазақстан» монографиясы тегінде ХХ ғ. ұлт тарихын қалыптастыруда алғашқы қадамды жасағанын айтты. Бүгін жаңа басталған ХХІ ғ. бірінші жоспарға қазақ тарихын дәуірлеуді қайта қарау міндеті кіреді. Атап айтқанда, жаңа тарихты кезеңін қай тарихи оқиғадан бастау керек мәселесін шешу. М.Қ. Қойгелдиев бұл датаны 1905 жыл деп санауға толық негіз бар деп көрсетті. Бұл дата қазақ даласының саяси жандану уақытының басы болып табылады. Бұл мәселе біліктілер арасында арнайы

талқылауды талап тетеді. Алайда өз халқының мүддесі мен арманын білдіруге талпынғаны үшін зардап шеккен Е. Бекмаханов сияқты көрнекті ұлт тарихшысының ғылыми мұрасын зерделеуге арналған конференция осындай проблемалар талқылана алатын және талқылануы тиіс бірден бір орын екенін атап өтті.

Конференция қорытындысы бойынша қарар қабылданды.

11 декабря 2015 г. в Архиве Президента РК состоялась республиканская научно-практическая конференция «Е.Б. Бекмаханов и проблемы периодизации национальной истории», посвященная 100-летию со дня рождения выдающегося казахского ученого Ермухана Бекмахановича Бекмаханова. Конференция организована Институтом истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова совместно с Архивом Президента РК.

Судьба Е. Бекмаханова отражает эпоху, в которой создавалась историческая наука Казахстана XX века. Тогда, исследовательская работа ученых находилась под жестким идеологическим давлением. Любое отклонение от курса КПСС в сторону научной объективности подвергалось преследованию. Именно, в такой тяжелой обстановке пришлось жить и работать Е.Б. Бекмаханову и в полной мере испытать чашу горечи времен культа личности Сталина. В своем труде «Казахстан в 20–40-е годы XIX в.» Е.Б. Бекмаханов впервые охарактеризовал сопротивление казахов колониальной политике царской России как борьбу за независимость, а вдохновителя вооруженных восстаний – Кенесары Касымова показал, как национального героя. Книга была запрещена. И в 1950 г. Бекмаханов был репрессирован. После реабилитации Е. Бекмаханов пользовался огромным авторитетом ученого и борца, любовью и уважением сотен и тысяч простых людей, которыми был признан как самый популярный ученый-историк не только в Казахстане, но и далеко за его пределами. Был он также заботливым наставником молодежи. Заслуженным триумфом ученого явилось избрание его в 1962 г. членом-корреспондентом республиканской Академии наук.

На конференции выступили следующие докладчики: директор Архива Президента Республики Казахстан, доктор технических наук, профессор Джапаров Б.А., супруга Бекмаханова Е. – Бекмаханова Х.А., генеральный директор Международного института интеграции социогуманитарных исследований «Интеллект Орда» Мажитов С.Ф., профессор Казахского Национального педагогического университета имени Абая Койгельдиев М.К., а также архивисты, ученые и молодые исследователи Института истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова.

Джапаров Б.А. в приветственном слове к участникам конференции подчеркнул, что Ермухан Бекмаханов за свою столь короткую жизнь (1915–1966 гг.), благодаря таланту и

неиссякаемой энергии многое сделал не только как ученый, но и как гражданин и патриот. И сегодня необходимо не только дальнейшее изучение научного наследия Е.Б. Бекмаханова, но и изучение его личности и жизненного пути – как достойный пример патриотического воспитания подрастающего поколения.

Халима Адамовна Бекмаханова, супруга ученого, поблагодарив за организацию конференции, отметила, что сбылась заветная мечта Е.Бекмаханова: о казахской истории, со дня обретения Казахстаном независимости, заговорили открыто и на высокопрофессиональном уровне. Она также поделилась своими воспоминаниями об обыденной повседневной жизни ученого, презентовала изданную к юбилею книгу «Перечитываю снова и снова», составленную из писем Ермухана Бекмаханова и его супруги Халимы (1946–1965 гг.), которых сохранилось множество в их семейном архиве. Е.Бекмаханов жив и сейчас, поскольку живы его дети и внуки, его ученики и живо его дело, которому он посвятил свою жизнь всю без остатка – это создание правдивой и объективной истории казахского народа.

Доклад профессора М.Койгельдиева «Е. Бекмаханов және Ұлттық тарихтың қазіргі кезеңі туралы» был посвящен проблемам периодизации казахской истории в свете формирования новой концепции отечественной истории. Докладчик отметил, что монография Е.Бекмаханова «Казахстан в 20–40 х годах 19 века», по существу знаменовала первый шаг в становлении собственно национальной истории в XX в. Сегодня в наступившем XXI в. на первый план выдвигается задача переосмысления периодизации в казахской истории. В частности, это решение вопроса о том, с какого исторического события следует начинать начало новейшего периода. Вполне обоснованным видит докладчик считать этой датой 1905 год, как начало времени политического пробуждения казахской степи. Этот вопрос требует специального обсуждения среди профессионалов, но конференция, посвященная изучению научного наследия одного из выдающихся национальных историков Е.Бекмаханова, который пострадал именно за то, что попытался выразить интересы и чаяния своего народа, есть то самое место, где такие проблемы могут и должны обсуждаться.

По итогам конференции была принята резолюция.

2015 жылдың 10 желтоқсанында Қазақстан Республикасының Президентінің Мұрағатының қызметкерлері Мұрағат қорларын сақтау және мемлекеттік есепті қамтамасыз ету басқармасының бас сарапшысы Г. Бекишева және Жинақтау және құжаттама басқармасының мұрағатшысы Г. Нұрғожина Академиялық Алмасудың Германдық

Қызметі DAAD ұйымдастыруымен «Германиядағы ғылыми зерттеулер» тақырыбында өткізілген ақпараттық семинарға қатысты. Іс-шара Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің базасы негізінде өтті. Семинарға қазақстандық және неміс ғалымдары, DAAD өкілдері қатысып, Германиядағы ғылыми зерттеу жұмыстары мен басқа мүмкіндіктер туралы ақпарат айтылды.

DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst) – халықаралық алмасу бойынша студенттер мен ғылыми қызметкерлерге қолдау көрсететін әлемдегі ірі ұйым болып табылады. DAAD Қазақстанда Германия және Қазақстан арасында барлық бағыттар бойынша ғылыми ынтымақтастыққа жетекшілік етеді, Германиядағы білім беру жүйесі және зерттеу жұмысы немесе оқу мүмкіндіктері туралы жекелеген мүдделі тұлғаларға ақпарат береді. Алматыдағы DAAD Ақпараттық орталығының Директоры Михаэль Яуманн Германияның университеттерінде оқуға және ғылыми зерттеу жүргізуге ізденіс білдіруге, сонымен қатар Қазақстанның мемлекеттік мұрағат мекемелерінің қызметкерлері де қатысуға болатынын айтып өтті.

10 декабря 2015 года сотрудники Архива Президента Республики Казахстан Г. Бекишева, Г. Нургожина приняли участие в работе методического семинара, организованного Германской службой академических обменов DAAD на тему: «Научные исследования в Германии». Мероприятие состоялось на базе Казахского национального педагогического университета им. Абая. Казахские и немецкие ученые, представители DAAD рассказали о возможностях и специфике исследовательской деятельности в Германии.

DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst) – крупнейшая в мире организация по поддержке международного обмена студентов и научных работников. В Казахстане DAAD курирует научное сотрудничество между Германией и Казахстаном по всем направлениям, информирует о системе образования и возможностях исследовательской работы и учебы в Германии. Директор Информационного центра DAAD в Алматы Михаэль Яуманн отметил, что пройти обучение или научную стажировку в университетах Германии может каждый желающий, в том числе и сотрудники государственных архивных учреждений Казахстана.

2015 жылдың 22 желтоқсанында Қазақстан Республикасының «Ұлттық мұрағат қоры және мұрағаттар туралы» Заңының қабылданған күніне орай Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатында «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.» құжаттар мен материалдар жинағының тұсаукесері өтті. Оған кітап кейіпкерлерімен қатар, көптеген қонақтар шақырылды. Алғаш рет мұрағатшылар өздері жайындағы: Қазақстандағы мемлекеттік мұрағаттардың өкілдері, мұрағатшы-әріптестері туралы жинақты жариялады. Әдетте олар ғылым, мәдениет, өнер, өнеркәсіп, БАҚ және т. б. салалардағы мамандықтар өкілдері туралы кітаптар дайындайды немесе дайындауға көмектеседі.

Басылым Қазақстандағы мұрағатшылардың Қазақстандағы мұрағат саласының даму тарихы тақырыбына біріктірілген Қазақстан мұрағатшыларының әртүрлі жанрдағы мәтіндерінің жинақтары: мақалалары, өмірбаяндары, естеліктері, сұхбаттары түрінде ұсынылған. Жинақ материалдарында мемлекеттің белгілі бір саяси тарихи кезеңдерінің мұра-

ғатшылардың өмірлері мен жұмыстарына тигізген әсерлері айтылған. Құрастырушылар бірінші кезекте Қазақстандағы мұрағат саласының пайда болған кезі өткен ғасырдың 20-шы жылдарынан бастап 90-шы жылдарға дейінгі басшылары жайында баяндауға тырысты. Ардагерлерге, Мәскеу мемлекеттік тарихи-мұрағат институтының түлектеріне баса назар аударылды. Себебі, олар әрқашанда басқару органдары мен мемлекеттік мұрағаттар ұжымдарының интеллектуалды мүмкіндігі болды.

Тұсаукесер аясында дөңгелек үстел өткізілді. Онда Қазақстан мұрағат ісінің ардагерлері, республикадағы мемлекеттік мұрағаттардың басшылары мен қызметкерлері, жоғарғы оқу орындарының оқытушылары мен студенттері қатысты.

Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағатының директоры Б.Ә. Жапаров құттықтау сөз сөйлеп, жинақтың жалғастырылатынын, көптеген мұрағатшылар – белгілі тұлғалар туралы материалдар жинастыру қажеттігін және бұл мәліметтер мұрағат саласын зерттеуде құнды деректер болатынын айтты.

Директордың орынбасары В.М. Чупров 1998 ж. 22 желтоқсанында қабылданған Қазақстан Республикасының «Ұлттық мұрағат қоры мен мұрағаттар туралы» Заңын әзірлеу процесі туралы айтты: «Мемлекеттік тәуелсіздік пен егемендігімізді алғанымыздан кейін, мұрағат құжаттарын қалыптастыру, сақтау және пайдалану саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін заңды дайындау қажеттілігі туды. Осы мақсатпен 1992 жылдың мамырында Қазақстан Республикасы Министрлер Кабинеті жанындағы Бас Мұрағат басқармасының коллегиясында мұрағаттық заңның жобасын жасау туралы шешім қабылданды. Сол уақытта алдыңғы қатарлы мамандардан жұмыс тобы құрылып, оларға жобаны дайындау жүктелді. Топқа Қ. Қожамұратов, О. Жұбандықов, М. Хасанаев, Н. Кропивницкий, М. Қайырғалиев және т. б. кәсіби мұрағатшылар кірді. Сол кездегі Бас Мұрағат басқармасының бастығы болған С. Байжановтың ұсынысымен басқарма бастығының орынбасары құқығында мен жұмыс тобына басшылық еттім. Көп ұсыныстар, талқылаулар болды, шет елдердің тәжірибелері зерттелді».

Қазақстандағы мұрағат ісінің ардагерлері М.А. Абдұлқадырова, Р.Б. Куватова, Г.А. Даулбаева, А.Г. Кукушкина және т. б. өз естеліктерімен бөлісіп, ризашылықтарын білдірді. Іс-шараның соңында жиналғандардың барлығына «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.» құжаттар мен материалдар жинағы таратылды.

22 декабря 2015 г. в день принятия Закона Республики Казахстан «О Национальном архивном фонде и архивах» в **Архиве Президента Республики Казахстан состоялась презентация сборника документов и материалов «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.»**, на которую были приглашены как герои книги, так и многочисленные гости. Впервые казахстанские архивисты опубликовали сборник о себе: о представителях государственных архивов Казахстана, о своих коллегах-архивистах. Обычно они готовят издания или помогают готовить книги о представителях других профессий из науки, культуры, искусства, промышленности, СМИ и т.д.

Издание представляет собой сборник текстов разных жанров: статьи, автобиографии, воспоминания и интервью архивистов Казахстана, объединенные общей тематикой – история развития архивной отрасли в Казахстане. В материалах сборника отражено влияние определенных вех политической истории страны на жизнь и работу архивов. Составители стремились рассказать в первую очередь о руководителях архивной отрасли Казахстана с момента ее зарождения в 20-х годах и до 90-х годов прошлого столетия. Среди ветеранов архивного дела особо место занимают выпускники Московского государственного историко-архивного института, которые всегда были интеллектуальным потенциалом коллективов государственных архивов.

В рамках презентации состоялся Круглый стол, в котором приняли участие ветераны архивного дела Казахстана, руководители и сотрудники государственных архивов республики, преподаватели и студенты вузов.

С приветственным словом выступил директор Архива Президента Республики Казахстан Б.А. Джапаров, который отметил, что сборник будет продолжен, еще о многих архивистах – интересных личностях надо собрать материалы, потому что со временем эта информация станет ценным источником по изучению истории архивной отрасли.

РЕСМИ БӨЛІМ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ

Заместитель директора В.М. Чупров рассказал о процессе создания Закона Республики Казахстан «О Национальном архивном фонде и архивах», утвержденном 22 декабря 1998 года: «с обретением государственной независимости и суверенитета остро встала необходимость подготовки закона, который бы регулировал общественные отношения в области формирования, хранения и использования архивных документов. С этой целью в мае 1992 года на коллегии Главного Архивного управления при Кабинете Министров Республики Казахстан было принято решение о разработке проекта архивного закона. Тогда же была создана рабочая группа ведущих специалистов, которой было поручено подготовить проект. В группу входили профессиональные архивисты К. Кужамуратов, О. Джувандыков, М. Хасанаев, Н. Кропивницкий, М. Каиргалиев и др. По предложению С. Байжанова, который был в то время начальником Главархива, я возглавил рабочую группу на правах заместителя начальника управления. Много было предложений, обсуждений, изучался опыт зарубежных стран и т.д.»

Поделились своими воспоминаниями, выразили благодарность ветераны архивного дела в Казахстане М.А. Абдулкадырова, Р.Б. Куватова, Г.А. Даулбаева, А.Н. Кукушкина и другие. По окончании мероприятия всем собравшимся был подарен сборник документов и материалов «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.»

2015 жылдың 30 тамызында бүкілхалықтық референдум қорытындылары бойынша Қазақстан Республикасы Конституциясының қабылданғанына 20 жыл толды

Қазақстан Республикасының Конституциясы.

Қазақстан Республикасының қазіргі Конституциясы 1995 жылы 30 тамызда бүкілхалықтық референдумда қабылданды. Осы мемлекеттік мереке – Қазақстан Республикасының Конституциясы күні болып табылады. Еліміздің Ата Заңының қабылдануына оның жобасының халықтың кең талқылауы алғы шарт жасады. Жалпы алғанда 3 млн. тұрғын қатысқан, 33 мыңның шамасында бірлескен талқылаулар орын алған. Талқылау барысында 30 мыңға жуық ұсыныстар мен ескертулер ұсынылған. 55 бапқа 1100 түзетулер мен өзгертулер енгізілді. Дауыс беруге еліміздің 8091715 немесе жалпы тізімге енгізілгендердің 90,58 % қатысты. Жаңа Конституциямыздың қабылдануына 7 122 773 адам дауыс беріп, олар сайлаушылардың 89,14 % құрады.

Қазіргі Конституциямыздың қабылданған күнінен бері оған 3 рет: 1998, 2007, 2011 жылдары өзгертулер мен түзетулер енгізілді. 1998 жылы басты заңымыздың 19 бабына өзгеріс енгізілген. Өзгертулер президенттің, сенат пен мәжіліс депутаттарының мерзімі мен өкілеттігі туралы болды, мемлекеттік қызметкердің жоғарғы жас шектеуі алынып тасталды. Одан бөлек 1998 жылғы өзгерістер бойынша мәжілістің 10 депутаты партиялық тізім бойынша сайланатын болды.

Конституцияға 2007 жылы елеулі өзгерістер енгізілді. Бұл өзгерістердің барлығын қоса алғанда келесі нәтижелер шықты: пропорционалды сайлау жүйесіне өту; парламенттік көпшілікпен премьер-министрді бекіту нормасының енгізілуі мен президенттің үкімет басшысын тағайындауда партиялық фракциялармен кеңесу процедурасының енгізілуі арқылы парламент дәрежесінің көтерілуі; Қазақстан халқы ассамблеясының конституциялық мәртебеге ие болуы мен бекітілген шек бойынша парламент сенаты мен мәжілісіне өз өкілдерін қосу құқықтарына ие болу.

2011 жылдың ақпанында Конституцияға кезектен тыс президент сайлауының белгіленуі мен өткізілуінің конституциялық негіздерінің орнауына бағытталған өзгертулер енгізілді.

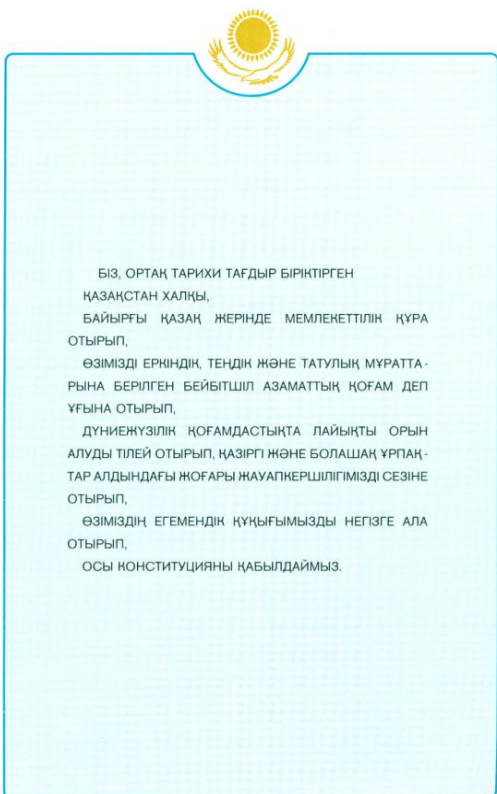
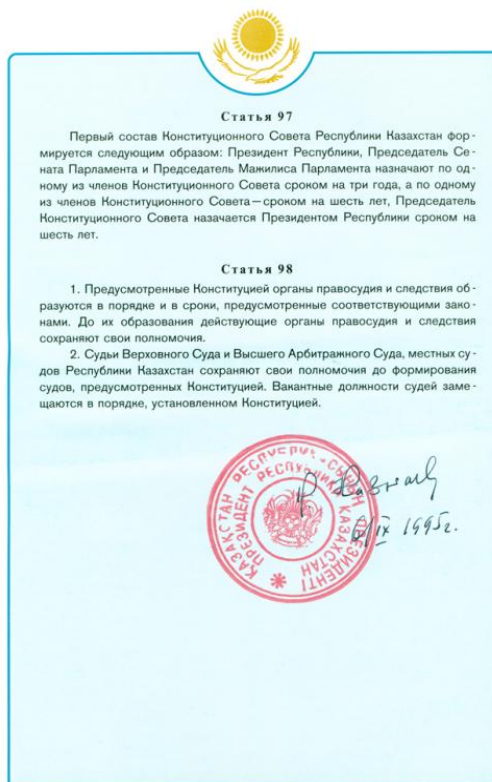
ҚР ПМ. 5-Н-қ., 1-т., 4698а-ісі; www.tarih-begalinka.kz

30 августа 2015 г. исполнилось 20 лет со дня принятия Конституции Республики Казахстан по итогам всенародного референдума.

Конституция Республики Казахстан

Действующая Конституция Республики Казахстан была принята 30 августа 1995 года на всенародном референдуме. Этот день является государственным праздником – Днем Конституции Республики Казахстан. Принятию основного закона страны предшествовало широкое обсуждение проекта Конституции населением страны. В общей сложности состоялось около 33 тысяч коллективных обсуждений проекта, в которых приняли участие более 3 млн. граждан. Во время обсуждений было внесено почти 30 тысяч предложений и замечаний. В 55 статей были внесены более 1 100 поправок и дополнений. В голосовании приняло участие 8 091 715 граждан, или 90,58% от общего числа лиц, внесенных в список. За принятие новой Конституции отдали свои голоса 7 122 773 человека, что составило 89,14 % голосовавших.

За время, прошедшее с момента принятия действующей Конституции, изменения и дополнения в нее вносились три раза: в 1998, 2007 и 2011 гг.

В 1998 г. были внесены изменения и дополнения в 19 статей основного закона. Изменения коснулись сроков и полномочий президента, депутатов Сената и Мажилиса, был снят предусмотренный ранее верхний возрастной предел для государственного служащего. Кроме того, поправками 1998 г. было предусмотрено, что 10 депутатов Мажилиса избираются на основе партийных списков по системе пропорционального представительства.

Более существенные поправки в Конституцию были приняты в 2007 г. В совокупности их суть сводилась к следующему: переход к пропорциональной избирательной системе; укрепление статуса парламента за счет введения нормы об утверждении премьер-министра парламентом большинством и процедуры консультаций президента с партийными фракциями при назначении главы правительства; Ассамблея народа Казахстана была наделена конституционным статусом и получила право делегировать своих представителей в мажилис и сенат парламента согласно установленной квоте.

В феврале 2011 г. в Конституцию были внесены изменения, направленные на установление конституционных основ назначения и проведения внеочередных выборов президента страны.

2015 жылдың 23 қыркүйегінде қазіргі Ө. Қастеев атындағы Қазақ мемлекеттік өнер музейінің, бұрынғы Қазақ мемлекеттік көркемөнер галереясының құрылғанына 80 жыл толады

Ө. Қастеев атындағы Қазақ мемлекеттік өнер музейі

1935 жылы «Қазақ КСР-ның 15-жылдығы» деген көрмемен Қазақ мемлекеттік көркем-өнер галереясы ұйымдастырылды (1974 жылдан – Т.Г. Шевченко атындағы). Галерея қазақ, орыс және шет ел суретшілерінің шығармаларын жинақтау жұмыстарымен айналысты.

1970 жылы Қазақстан халықтық қолданбалы өнерінің музейі ұйымдастырылды және ол қазақ халқының қолданбалы өнер туындыларын жинаумен, сақтаумен, зерттеумен және насихаттаумен айналысты.

1976 жылы Т.Г. Шевченко атындағы Қазақ мемлекеттік көркемөнер галереясы мен Қазақстанның қолданбалы өнер музейінің негізінде Қазақ КСР мемлекеттік өнер музейі құрылды. Сол жылда, қазақстандық сәулетшілер – Э. Кузнецова, О. Наумова және Б. Новикова арнайы, қазіргі орналасқан ғимаратты жобалады.

1982 жылы музей ғимараты Қазақ КСР тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік маңызы бар тізіміне қосылды және мемлекет қорғауына алынды.

1984 жылдың қаңтарында музейге Қазақстанның халық суретшісі, қазақ ұлттық сурет өнерінің негізін қалаушы Әбілхан Қастеевтің есімі берілді.

Қазіргі таңда Ө. Қастеев атындағы ҚР Мемлекеттік өнер музейі сурет өнері саласындағы еліміздің ірі көркемөнер музейі және алдыңғы қатарлы ғылыми-зерттеу және мәдени-ағарту орталығы болып табылады. Музейде 9 ғылыми орталық: Қазақстан сурет өнері, Қазақстанның қолданбалы өнері, шет ел классикасы өнері, шет елдің жаңа заман өнері, реставрация, көрмелер және экспозиция, экскурсиялық қызмет көрсету және насихат, ақпарат және баспалық жұмыс орталықтары жұмыс жасайды. Ө. Қастеев атындағы ҚР Мемлекеттік өнер музейі әлемнің мәдени мұрасын сақтауды және оны зерттеу мен насихаттаудың маңызды миссиясын орындайды.

Музейдің тұрақты экспозициясы тарихи хронология принципіне негізделген және әр халық мәдениетінің байлығы мен әр алуандығын көрсететін әлемдік өнердің дамуының негізгі кезеңдерін экспонаттар арқылы қадағалап отырады.

Музейде белсенді түрде зерттеу және білім беру қызметі жүргізіледі, жыл сайын халықаралық және республикалық ғылыми конференциялар ұйымдастырылып тұрады. Қазақстандық суретшілер көрмелері мен шет елдік көрмелер де Алматы қаласының тұрғындары мен қала қонақтарының үлкен қызығушылығын тудырып отырады.

Ө. Қастеев атындағы ҚР Мемлекеттік өнер музейі ЮНЕСКО жанындағы Халықаралық музейлер кеңесінің (International Council of Museums) мүшесі болып табылады.

ҚР ПМ. 141-қ., 1-т., 10586-іс, 560-п.; www.mk.gov.kz

23 сентября 2015 г. исполнилось 80 лет со дня образования Казахской государственной художественной галереи, ныне – Государственный музей искусств Республики Казахстан им. А. Кастеева

Государственный музей искусств Республики Казахстан им. А. Кастеева

В 1935 г. выставкой под названием «15-летие образования Казахской ССР» была организована Казахская государственная художественная галерея (с 1974 г. – имени Т.Г. Шевченко). Галерея проводила работу по сбору произведений казахских, русских и зарубежных художников.

В 1970 г. был организован Музей народного прикладного искусства Казахстана, который собирал, хранил, изучал и пропагандировал изделия казахского народного прикладного искусства.

В 1976 г. на базе коллекций Казахской государственной художественной галереи имени Т.Г. Шевченко и Музея прикладного народного искусства Казахстана был создан Государственный музей искусств Казахской ССР. С того же года, специально для нужд музея казахстанскими архитекторами Э. Кузнецовой, О. Наумовой и Б. Новиковым было спроектировано здание, которым он располагается и поныне.

В 1982 г. здание музея было включено в список памятников истории и культуры Казахской ССР республиканского значения и взято под охрану государства.

В январе 1984 г. музею было присвоено имя Народного художника Казахстана, основоположника казахской национальной школы живописи Абиляхана (Абылхана) Кастеева.

Государственный музей искусств РК им. А. Кастеева является крупнейшим художественным музеем страны и ведущим научно-исследовательским и культурно-просветительским центром в области изобразительного искусства. В музее 9 научных центров: изобразительного искусства Казахстана, прикладного искусства Казахстана, классического зарубежного искусства, зарубежного искусства нового времени, фондов реставрации, выставок и экспозиции, экскурсионного обслуживания и пропаганды, информации и издательской работы. Государственный музей искусств им. А. Кастеева выполняет важную миссию сохранения мирового культурного наследия, его изучения и популяризации.

Постоянная экспозиция музея построена по принципу исторической хронологии и позволяет проследить основные этапы развития мирового искусства на примере экспонатов, отражающих разнообразие и богатство культуры каждого народа.

В музее ведется активная исследовательская и образовательная деятельность, ежегодно организуются международные и республиканские научные конференции. Проводящиеся в музее выставки казахстанских художников, а также зарубежные выставки вызывают большой интерес у любителей искусства и гостей Алматы.

Государственный музей искусств РК им. А. Кастеева является членом авторитетной международной организации музеев (International Council of Museums) при ЮНЕСКО.

АП РК. Ф.141. Оп.1. Д.10586. Л.560; www.mk.gov.kz

2015 жылдың 15 қарашасында ғалым-педагог, жазушы, профессор, академик, Ұлы Отан Соғысына қатысушысы, Кеңес Одағының Батыры – Мәлік Ғабдуллиннің туылғанына 100 жыл толды

Мәлік Ғабдуллин Көкшетау облысы Зеренді ауданының Қойсалған ауылында дүниеге келген. 1935 жылы Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтын бітірген. Филология ғылымдарының докторы, диссертация тақырыбы: «Қазан төңкерісіне дейінгі кезеңдегі қазақтың халықтық ақындық шығармашылығы» (1959), профессор, КСРО Педагогикалық ғылымдар академиясының академигі.

1935–1936 жж. «Пионер» газеті редакторының орынбасары. 1936–1937 жж. 82-ші таулы-кавалериялық полкінің әскериі, Ферғана қаласы. 1938–1941 жж. Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының аспиранты. 1941–1945 жж. Қызыл әскер қатарында Ұлы Отан Соғысына қатысқан. 1946–1951 жж. Қазақ КСР Ғылым академиясының Тіл және әдебиет институтының директор орынбасары, директоры. 1951–1963 жж. Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының ректоры. 1963–1973 жж. Қазақ КСР Ғылым академиясының М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының Фольклор бөлімінің меңгерушісі. 1973 жылы қайтыс болған.

Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің 2–4-ші шақырылымдарының депутаты.

Кеңес Одағының Батыры (1943 ж.). Ленин, Қызыл Ту, 1-ші дәрежелі Отан соғысы, Қызыл Жұлдыз, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен және медальдармен марапатталған. Қазақ КСР ғылымының Еңбек сіңірген қайраткері. Ш. Уәлиханов атындағы Қазақстан ҒА-ның сыйлығының лауреаты.

«Мои фронтовые друзья» (1947), «Фронтовые очерки» (1949), «Проблема народности казахского героического эпоса» (1953), «Казахская литература» (1957), «Казахский эпос» және т. б. кітаптардың авторы.

2015 ж. 25 мамырында саясаттанушы, «Кто есть кто в Казахстане» ақпараттық-баспа жобасының басшысы Д. Әшімбаев Мәлік Ғабдуллиннің жеке құжаттарын Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағатына мемлекеттік сақтауға тапсырды. Аталған құжаттарды Д. Әшімбаев Алматы қаласының жеке коллекция жиюшылардан сатып алып жинақтаған.

ҚР ПМ. 708-қ., 69-т., 574-іс; Д. Ашимбаев «Кто есть кто в Казахстане» Өмірбаяндық энциклопедиясы. – Алматы. 2010. 275 б.

15 ноября 2015 г. исполнилось 100 лет со дня рождения Малика Габдуллина – ученого-педагога, писателя, профессора, академика, участника Великой Отечественной Войны, Героя Советского Союза

Малик Габдуллин родился в с. Койсалган Зерендинского района Кокчетавской области. Окончил в 1935 г. Казахский педагогический институт им. Абая. Доктор филологических наук, тема диссертации: «Казахское народное поэтическое творчество дооктябрьского периода» (1959), профессор, академик АН СССР.

В 1935–1936 гг. – заместитель редактора газеты «Пионер». В 1936–1937 гг. – красноармеец 82-го горно-кавалерийского полка, г. Фергана. В 1938–1941 гг. – аспирант Казахского педагогического института им. Абая. В 1941–1945 г. – служба в армии, участник Великой Отечественной войны. В 1946–1951 гг. – заместитель директора, директор института языка и литературы Академии наук Казахской ССР. В 1951–1963 гг. – ректор Казахского педагогического института им. Абая. В 1963–1973 гг. – заведующий отделом фольклора Института литературы и искусства им. М. О. Ауэзова Академии наук Казахской ССР. Умер в 1973 году.

Депутат Верховного Совета Казахской ССР 2–4-го созывов.

Герой Советского Союза (1943). Награжден орденами Ленина (1943), Красного Знамени, Отечественной войны 1-й степени, Красной Звезды (1942), Трудового Красного Знамени, медалями. Заслуженный деятель науки Казахской ССР. Лауреат премии АН Казахстана им. Ч.Ч. Валиханова.

Автор книг: «Мои фронтовые друзья» (1947), «Фронтовые очерки» (1949), «Проблема народности казахского героического эпоса» (1953), «Казахская литература» (1957), «Казахский эпос» (1971) и др.

25 мая 2015 г. известным политологом, руководителем информационно-издательского проекта «Кто есть кто в Казахстане» Д. Ашимбаевым были переданы личные документы Малика Габдуллина в дар Архиву Президента Республики Казахстан на государственное хранение. Документы были приобретены и собраны Д. Ашимбаевым у частных коллекционеров города Алматы.

АП РК. Ф.708. Оп.69. Д.574; Ашимбаев Д. «Кто есть кто в Казахстане». Биографическая энциклопедия. – Алматы, 2010. – С.275.

11

Автобиография

Я. Габдуллин Машик, родился в 1915г. в аеле "Кот-салай" (ныне Зуринский район Калмыцкой обл.) в семье бедной крестьянина Величества Габдуллин. (Мать моя умерла в 1932г., а отец умер в 1953г.)

В 1921г. пошел в 1 класс аэиной школы, а в 1931г. окончил казахскую семилетку в г. Калмыков.

В сентябре 1931г. пошел на французский казахский язык и лингвистика Казахской государственной институту им. Сталин в Москве в июне 1935г. (июль 1935г. по сентябрю 1936 года работал заместителем редактора газеты "Колхоз", где я был на-правлен крайкомом комсомола. (сентябрь 1936г. по декабрю 1937г. служил в 82. ср. кавалерийском полку в составе ред. войска Красной Армии. После этого работал младшим науч. сотрудником сектора Казахской филиала Академии наук СССР.

В октябре 1938г. пошел в аспирантуру института им. Сталин по специальности "Кавказ" в Москве в июне 1941г. был призван в РККА СССР. (диссертация на тему "Предварительный анализ 316 сарык дивизии (ныне 23-й гвардейский дивизии им. генерал-майора Э.Э. Фриш полку) работал комиссаром сарыкской бригады полка, принимал непосредственное участие в боях против немецко-фашистских захватчиков. по декабрю 1944г. работал младшим редактором Калининского (Г. Губайдуллинский фронт). В 1945г. был назначен начальником группы в объединении

- 2 -

12

Губайдуллин Машик Управление Каркалтайской Республики СССР и института в апреле 1946г. заместителем науч. ред. в Восточном ЦИ СССР.

С апреля 1946г. по сентябрю 1948г. работал заместителем директора, а с сентября 1948г. по июль 1951г. директором института языка и литературы Академии наук КазССР.

В июле 1951г. согласно решению ЦК КП Казахстана я был назначен редактором Казахской государственной институту им. Сталин и на эту должность назначен в феврале 1953г. С февраля 1953г. по июль 1954г. работал в институте лингвистики и методики им. М.В. Восточного АН КазССР, где работал заместителем директора.

С июля 1954г. с мая 1940 года. Партийным членом. Института (1946, 1950, 1954) ~~Института~~ ^{Академии} Наук Казахской Республики Верховного Совета СССР. Награжден 5 орденами и 10 медалями Советского Союза. В январе 1948г. мне присвоено звание Героя Советского Союза.

В июне 1947г. защитил кандидатскую, а в феврале 1959г. докторскую диссертацию. Член президиума Академии наук КазССР. В марте 1959г. избран академиком Академии педагогических наук СССР. Является автором учебника для школ и вузов по казах. языку. ЦКП, а также ряда монографий, книг, брошюр и других трудов. Более десяти лет являюсь председателем Научного общества КазССР.

В 1947-1967г. состоял членом пленума Алаш-Ордынского обкома, Алаш-Ордынского горкома и Зуринского райкома КП Казахстана.

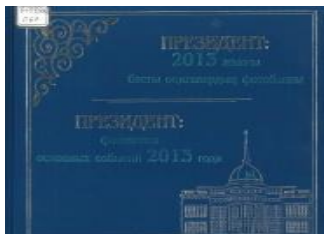
В 1961г. избран членом Президиума Верховного Совета КазССР присвоил мне звание Заслуженного деятеля науки. (Алаш-Орда Казахстана - кандидат наук, редактор журнала "История Казахстана", член Президиума Академии наук КазССР).

13-апрель 1972г. Я. Габдуллин

М. Габдуллиннің өмірбаяны. 708-қ., 69-т., 574-іс, 11-12-пп.

Атаулы күндер шолуын дайындаған
Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру
басқармасының бас сарапшысы
А.М. Төлетбеков

Обзор книжных новинок, поступивших в библиотеку Архива Президента РК во 2-м полугодии 2015 г.

Президент: 2013 жылғы басты оқиғалардың фотобаяны: Фотоальбом / Құраст. Д.А. Абаев. – Алматы, 2014. – 360 б. – (қазақ, орыс тілдерінде).

Бұл кітапта Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың қатысуымен 2013 жылы ел ішінде және халықаралық аренада өткен маңызды іс-шаралардың фотоматериалдары жинақталған.

Наш Президент: Документальная повесть / М.Б. Касымбеков т. б. – Алматы, 2014. – 204 с.

Книга об основателе Республики Казахстан, ее Первом Президенте – Лидере Нации Нурсултане Абишевиче Назарбаеве. В повести рассказывается о трудном, но в то же время ярком и удивительном жизненном пути Н. Назарбаева, от простого сельского мальчишки до Главы государства и политика мирового масштаба.

История Независимости в вопросах и ответах: Сборник избранных интервью Президента Республики Казахстан / Сост. Д.А. Абаев. – Алматы, 2014. – 600 с. + 16 с. вклейка.

Книга представляет собой сборник избранных интервью Президента Республики Казахстан с различными отечественными и зарубежными СМИ.

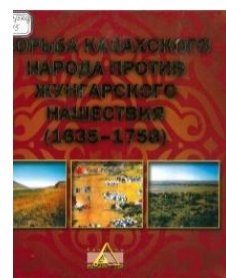
В них раскрываются взгляды Главы государства на широкий круг проблем, его оценка событий, актуальных в разные исторические периоды.

Издание раскрывает новые грани личности Первого Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева как авторитетного политика глобального уровня.

Астафьев И.В., Кукашев Р.Ш. Родоплеменной состав казахов (конец XIX – начало XX вв.): Этноисторический справочник. – Алматы, 2014. – 336 с.

В справочнике собраны и систематизированы данные об основных этнических (родоплеменных) группах казахского традиционного общества конца XIX – начала XX вв.

Галиев В.З. Борьба казахского народа против джунгарского нашествия (1635–1758). – Астана, 2013. – 200 с.

В книге изложена история борьбы казахского народа против джунгарского нашествия, представлены интересные, исторически значимые материалы.

Астана үшін мың тағзым! Кітап-альбом. – Астана, 2012. – 160 бет.

Елбасының тікелей басшылығымен бойын тік көтерген Елордамыз аз уақыт ішінде ертегі әлеміне айналып, көпшіліктің қызығушылығын тудырып отыр.

Жинақта Елордамыз туралы жергілікті тұрғындар мен қала қонақтарының бас қаламызға деген шынайы сүйіспеншіліктері, сәулетті шаһар тұрғызған Елбасына деген алғыстары мен жылы лебіздері топтастырылған. Қазақ және ағылшын тілдерінде.

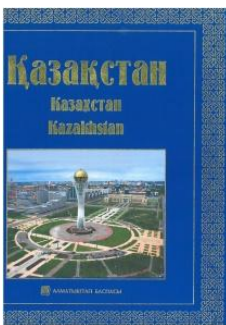

XXI ғасырдың Астанасы: Қазақстан мемлекеттік кітабы. Бұл кітаптан Елорданың құрылу кезеңдері туралы, Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтарын, жалпы Қазақстан туралы көптеген қызықты, суретті мәліметтерді таба аласыз.

Ақжігіт Өмірзақ. Жауғашты Нәбиев – істің адамы. – Алматы, 2015. – 528 бет: 32 б.

Бұл кітаптан сіз тек өзінің білімі мен еңбегіне сүйенген, алыс ауылдан шыққан қарапайым қазақ баласының Үкіметтегі биік мансап сатысына қалай көтерілгенінің куәсі боласыз. Ол ірі лауазымды иеленсе де, өзінің елі мен жеріне адал қызмет етуді өмірінің ең басты мәні деп білген азамат. Осы мақсат оны Тәуелсіздік келгеннен кейін еселеген күш-жігермен жұмыс істеуге, бар қажыр-қайратын жеке басының баюына емес, Қазақстанды гүлдендірер керемет экономикалық жобаларды жүзеге асыруға жетеледі.

Романов И.М., Жандәулетов В.А. Қазақстан. – Алматы, 2010. – 464 бет, суретті (қазақ, орыс тілдерінде)

Энциклопедиялық «Қазақстан» кітабында еліміздің облыстары мен басты қалалары Астана мен Алматының картасы, ландшафтысы, табиғаты, климаты, халқы, экономикасы, көлік қатынастары, әлеуметтік жағдайы және тарихымен таныстырады. Альбом кең көлемде фотоматериалдармен безендірілген.

Кабульдинов З.Е. Народ Казахстана: история и современность. – Астана, 2012. – 200 с.

В книге изложена история и характеристика традиционного хозяйства, культуры некоторых народов на территории Казахстана.

Тілешов Е., Қамзабекұлы Д. Алаш қозғалысы. Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы, 2014. – 528 бет.

Бұл энциклопедиялық анықтамалыққа Алаш қайраткерлерінің өмірбаяны, Алаш қозғалысына, партиясына қатысты ұғымдар мен атаулар, сол кезеңнің тарихи-қоғамдық, мәдени, әдеби дамуын байқататын мағлұматтар енгізілген. Алаш қозғалысына қатысқан тұлғалардың деректі тізімі жасалып ұсынылған. Сондай-ақ, Алаш қозғалысын, оның қайраткерлерінің өмірі мен шығармашылығын зерттеп жүрген ғалымдар жөнінде де мәліметтер берілген.

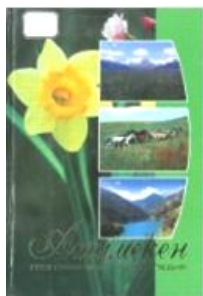
Төтенше жағдайлар және азаматтық қорғаныс: Энциклопедиялық анықтамалық / Бас ред. Б.Ө. Жакып. – Алматы, 2011. – 640 б. (қазақ, орыс тілдерінде)

Энциклопедиялық анықтамалықта төтенше жағдайлар, әскери іс, азаматтық қорғаныс салалары жөніндегі терминдердің анықтамалығы берілген, оларға түсініктеме жасалған.

Алматы облысы жолкөрсеткіші / Құраст.: А.А. Ахметов, т. б. – Алматы, 2012. – 288 бет (қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде)

Бұл басылым Алматы облысының көркем табиғатымен, тарихи орындарымен, осы өңірдің мақтан тұтар тұлғаларымен таныстыруға бағытталған.

Атамекен: Географиялық энциклопедия / Бас ред. Б.Ө. Жакып. Алматы, 2011. – 648 бет.

«Атамекен» географиялық энциклопедиясында еліміздің бай табиғаты, оның ішінде тау-шыңдары, жоталары, қыраттары, құмды-белесті жазықтары, жусан иісті далалары, дария теңіздері, өзен-көлдері, орман-тоғайлары, жеті қат жер қойнауы, көрікті қорықтары, сәнді саябақтары, Халықаралық және Қазақстанның «Қызыл кітабына» енгізілген өсімдіктері мен жануарлар әлемі, т. б. берілген. Мақалалар суреттермен безендіріліп, кесте, карталармен толықтырылған.

Лухтанов А.Г. Город Верный и Семиреченская область. Иллюстрированная энциклопедия. – Алматы, 2014. – 380 с.

Справочник в виде очерков освещает историю Верного (дореволюционного Алматы) и Семиреченской области в период с 1853 по 1921 г., дает основные сведения о жизни города и области, о научных, общественных, политических и государственных деятелях и основных этапах развития края

Мои воспоминания о войне 1914–1918 гг. / Людендорф Э. – Москва, 2014. – 704 с.

Автор раскрывает секреты немецких операций на различных фронтах, показывает организационную работу в немецких штабах и ставке, анализирует причины неудач и поражений немецкой армии.

Фармборо Ф. М. Первая мировая война. Дневники с фронта. – Москва, 2014. – 400 с.

В воспоминаниях учительницы английского языка Флоренс Фармборо подробно, со всеми деталями показана драма и ужас войны. Ухаживая за ранеными в тяжелейших условиях, передвигаясь по ночам, изредка отдыхая в заброшенных домах или деревенских избах, а то и просто в лесу, она стала свидетельницей масштабных разрушений и страданий, причиненных людям войной, а также массового героизма русских солдат.

Бивор Э. М. Вторая мировая война. – Москва, 2014. – 992 с.

Это издание стало итогом тридцатилетней работы автора над темой. Историк объективно оценивает решающую роль, которую сыграл в победе над фашизмом Советский Союз.

Ключник Р. Кто репрессировал в 30-х: Братья Берманы? Сталин? Или... – Санкт-Петербург, 2014. – 496 с.

Ключник Р. Покушение на Великую Победу. Связь между двумя Мировыми войнами. Еще раз о «загадках» 1941-го. О «русских фашистах». – Санкт-Петербург, 2014 – 612 с.

Ключник Р. Десталинизация от У. Черчилля до Д. Медведева. – Санкт-Петербург, 2011. – 584 с.

Автор этих книг пытается глубже разобраться в истории России, особенно в ее трагических периодах, анализирует и суммирует многочисленные современные исследования, стремится показать реальную историю, ее малоизвестные важные страницы, реальные исторические процессы.

Трудовые отношения в Республике / Под об. ред. В.И. Скала. – Алматы, 2015. – 488 с.

Книга представляет собой справочно-консультативное издание. В ней представлены комментарии, ответы на отдельные вопросы, образцы корпоративных актов и нормативные акты РК, необходимые для практического применения Трудового кодекса РК от 15.05.07 г. № 251-III (с изменениями от 10.01.2015 г.).

В. Салагаев. Составление деловых документов: Учебно-справочная книга. – Алматы, 2014. – 300 с.

Книга состоит из трех разделов

- В первом разделе о культуре деловой словесности раскрываются основные жанровые модели внутрикорпоративных документов.
- Второй раздел о внутренних документах, включая общие положения, рассматривает организационно-распорядительную и личную документацию.
- В третьем разделе внешняя переписка предприятия представлена в виде описания жанрово-стилистических моделей и образцов корреспонденции.

Текст приложений исполнен «зеркально» на казахском и русском языках.